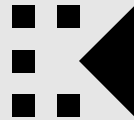

Analiza panoge arhitektura v Sloveniji

CENTER ZA KREATIVNOST (CZK)
INŠTITUT ZA EKONOMSKA RAZISKOVANJA

JANUAR 2022

Analiza panoge arhitektura v Sloveniji

Pripravili

dr. Damjan Kavaš, dr. Nika Murovec,
dr. Barbara Kalar, dr. Tjaša Bartolj,
Inštitut za ekonomska raziskovanja

Strokovna sodelavca

Mika Cimolini, Center za kreativnost
Vlado Krajcar, Zbornica za arhitekturo in prostor

1. UVOD 4

2. POPIS GLAVNIH DELEŽNIKOV 10

2.1 PONUDBA 12

2.2 POVPRASEVANJE 15

2.3 IZOBRAŽEVANJE, USPOSABLJANJE, RAZVOJ 16

2.4 PODPORNE ORGANIZACIJE 18

2.5 DRUGE ORGANIZACIJE 18

2.6 OBLIKOVALCI POLITIK 19

3. VERIGA VREDNOSTI 24

4. STATISTIČNA ANALIZA 32

5. POTREBE SEKTORJA 42

6. RAZVOJNI POTENCIAL 46

7. ANALIZA SWOT 52

8. ZAKLJUČEK 58

9. LITERATURA IN VIRI 60

PRILOGE 66

Uvod

Dejavnosti kulturnega in kreativnega sektorja (KKS), med katere sodi tudi dejavnost arhitekture, imajo edinstveno razvojno vlogo v gospodarstvu in družbi, ki je v veliki meri še neizkoriščena. Zaradi nepogrešljivosti KKS pri spopadanju z ekološkimi, demografskimi, tehnološkimi in drugimi razvojnimi izzivi je eden od namenov Centra za kreativnost (CzK) pri Muzeju za arhitekturo in oblikovanje, tudi zapolniti raziskovalne vrzeli na tem področju. Pričujoča analiza je osredinjena na panogo arhitektura v Sloveniji in predstavlja prvo fazo analize, ki ji bo v drugi fazi sledila še analiza politik s predlogom podpornih ukrepov.

Namen, metodologija in struktura analize

Osnovni namen analize izbranih sektorjev KKS je priprava strokovnih izhodišč za oblikovanje javne politike na področju KKS. Temu sledi tudi analiza panoge arhitektura. Končni rezultat prve faze analize je priprava analize SWOT, ki bo skupaj z analizo tuje in slovenske javne politike na področju arhitekture omogočila pripravo predlogov ukrepov javne politike na področju arhitekture in KKS v Sloveniji. V skladu z namenom smo v tej analizi odgovarjali na naslednja vprašanja:

1. Ali skupine deležnikov, ki gradijo ekosistem sektorja arhitektura, ustrezno pokrivajo vse stebre javne politike spodbujanja arhitekture in KKS? Stebri so naslednji: splošni pogoji poslovanja; trg (povpraševanje na trgu); kompetence in usposabljanja; financiranje; internacionalizacija; infrastruktura; ozaveščenost in promocija; podporne politike (strategije, programi). V drugem poglavju smo zato naredili analizo ekosistema sektorja arhitektura.
2. Kako deluje veriga vrednosti, ki je temelj ekosistema? Na to vprašanje odgovorjamo v tretjem poglavju.
3. Kakšna sta obseg in relativen pomen sektorja arhitektura? Na to odgovorjamo v četrtem poglavju. Pri odgovoru na to vprašanje smo uporabili naslednje baze podatkov: Baza zaključnih računov podjetij (SURS); SRDAP – Statistični register delovno aktivnega prebivalstva (SURS); SPRS – Statistični poslovni register Slovenije (SURS, AJPES); Poslovni register Slovenije (AJPES); FIPO – Finančni podatki in kazalniki (AJPES).
4. Kakšne so potrebe sektorja arhitektura? V letu 2019 je bila v okviru projekta Platforma Centra za kreativnost izvedena spletna anketa o potrebah KKS. V njej je sodelovalo tudi 30 respondentov, ki se ukvarjajo z arhitekturo. Glavne rezultate predstavljamo v petem poglavju.
5. Kakšni so razvojni potenciali na področju sektorja arhitektura? Pri ugotavljanju razvojnih potencialov igrata poleg analize stanja zelo pomembno vlogo tudi spremljanje in napovedovanje trendov. Pri tem gre za trende, ki so pogosto globalni in široki ter niso povezani izključno s panogo arhitekture, ampak s celotnim KKS, nekateri pa tudi širše, s celotnim gospodarstvom in družbo. Opis razvojnih potencialov je podan v šestem poglavju.

6. Katere so prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti sektorja arhitektura? Odgovor na to vprašanje (analiza SWOT) omogoča pripravo ustreznih strategij in javnih politik. Analiza SWOT je predstavljena v zadnjem poglavju analize.

Analizo sektorja oblikovanje smo pripravili z lastno statistično in kvalitativno analizo, sekundarnimi kvantitativnimi in kvalitativnimi podatki ter primarnimi podatki iz opravljenih intervjujev. Tako pridobljene podatke smo verificirali in dopolnili na podlagi rezultatov delavnice z različnimi relevantnimi deležniki s področja oblikovanja.

Oprelitev in pomen arhitekture

Arhitektura skozi soustvarjanje grajenega prostora in s tem okolja, v katerem trenutno živimo, so živeli naši predniki in bodo živeli naši potomci, predstavlja ozadje družbe. EU je arhitekturo v svojih dokumentih opredelila kot »temeljni element kulture in življenja evropskih držav« (MK, 2018). Arhitektura vzbuja asociacije in ustvarja spomine, ko vanjo stopamo, v njej bivamo, delamo, živimo (Klepej Turnšek in Ramovš, 2014). Boljša arhitektura pomeni boljše življenje. Dobre arhitekture ostanejo za vedno in prispevajo k oblikovanju kulture, tradicije in zgodovine družbe.

Razpon arhitekturnega dela je zelo širok. Arhitekti oblikujejo in načrtujejo gradnje na različnih ravneh, od urbanizma, krajinske arhitekture in stavbarstva do oblikovanja pohištva (Slonep, 2020). Ravno ta razpon arhitekturnega dela omogoča, da se (bodoči) arhitekt lahko specializira v tisto smer, za katero je najbolj talentiran (Klepej Turnšek in Ramovš, 2014). Delo arhitekta tako zelo variira glede na vrsto (od projektiranja, nadziranja in vodenja projektov do dela v javni upravi, raziskovalnega in izobraževalnega dela), (finančno) vrednost in (tehnološko) zahtevnost (Kloosterman in drugi, 2019).

Arhitekti imajo močan vpliv na podobo mest in zgradb ter celo na to, kako ljudje živijo. Javne zgradbe, trgi, parki, ki jih zgradimo danes, ostanejo veliko dlje kot osebe, ki so za njihovo izgradnjo odgovorne. Država ima kot največji investitor z institucijami, ki porabljajo javna sredstva, ogromno odgovornost in bi morala biti zgled, kako izbrati najboljšo arhitekturno rešitev in kako izvesti njeno kakovostno izvedbo (Drevenšek, 2017; ZAPS, 2018). Arhitekt je eden izmed sedmih poklicev, uvrščenih v sistem avtomatičnega priznavanja kvalifikacij, ki so v EU prepoznani kot regulirani poklici v javnem interesu¹ (MK, 2018), zato je odgovornost arhitektov še toliko večja in pomembnejša. V Sloveniji so pogoji za opravljanje poklicnih nalog in zaščito poklicnih nazivov pooblaščenim arhitektom in inženirjem (h katerim so všteti tudi pooblaščenim krajinski arhitektom in pooblaščenim prostorski načrtovalci) ter pogoji za opravljanje arhitekturne in inženirske dejavnosti določeni z Zakonom o arhitekturni in inženirski dejavnosti (ZAID) (Uradni list RS, št. 61/17). V obstoječi standardni klasifikaciji dejavnosti (SKD 2008) je arhitektura obravnavana skupaj z urbanizmom kot dejavnost M 71.11 Arhitekturna in urbanistična dejavnost.

Pri analizi arhitekturne dejavnosti je tako pomembno opredeliti oziroma definirati, kaj je arhitektura, kdo je arhitekt in ne nazadnje tudi, kaj je urbanizem. Obstaja več različnih definicij, po definiciji Urbanističnega terminološkega slovarja (2015) pa je:

- ARHITEKTURA:
  1. umetnost načrtovanja in gradnje stavb,
  2. veda o načrtovanju stavb,
  3. stavba z umetniškimi, funkcionalnimi in/ali tehničnimi kvalitetai.
- ARHITEKT: strokovnjak s formalno izobrazbo iz arhitekture, ki oblikuje in načrtuje stavbe in širši prostor.
- URBANIZEM: znanost, umetnost in tehnika prostorskega urejanja človekovih naselbin.

Medtem ko ima arhitektura že zelo dolgo tradicijo in zgodovino, je besedo urbanizacija prvič uporabil španski urbanist Cerdá v drugi polovici 19. stoletja kot ime za novo disciplino, ki se ukvarja z načrtovanjem mest in naselij. Pomen prvotne definicije je urbanizem danes močno presešel, saj se je v 20. stoletju razvil v zelo kompleksno vedo (Urbanistični terminološki slovar, 2015). Tudi definicija arhitekture se je zgodovinsko razvijala in dobiva nove, sveže podobe. Za arhitekturo tako splošno sprejeta definicija ne obstaja, ampak obstajajo številni opisi. Sama beseda izhaja iz grške besede, ki v svojem bistvu pomeni biti prvi, na začetku, tesar, mizar, mojster, obrtnik, graditelj – glavni graditelj (N. R. A., 2019), a kljub temu arhitektura že od nekdaj temelji na enakih načelih – trdnosti, uporabnosti in lepote –, ki jih je v svojem delu zapisal antični inženir in arhitekt Vitruvij. Tem načelom, ki so med seboj neločljivo povezana, arhitektura oziroma kakovostna arhitektura sledi še danes, le z nekoliko prilagojenim opisom, skladnim s sodobnimi vrednotami. Tako je kakovostna arhitektura v nacionalnem strateškem dokumentu arhitekturne politike Slovenije, imenovanem Arhitektura za ljudi, opisana z lastnostmi: varnost, zdravje in kakovost tehnične izvedbe (trdnost), funkcionalnost (uporabnost) in estetika (lepota) (MK, 2018). Svet Evropske unije pa je v delovnem načrtu za kulturo 2019–2022 (Work Plan for Culture) opredelil arhitekturo kot »stroko, pri kateri je za skupno dobro vzpostavljeno pravično ravnotežje med kulturnimi, družbenimi, gospodarskimi, okoljskimi in tehničnimi vidiki«.

Na podlagi napisanega lahko povzamemo, da je arhitektura, skupaj z urbanizmom in krajinsko arhitekturo, prepletanje znanosti, tehnike in umetnosti, katere smisel je olajšati življenje in polepšati okolje. Arhitektura je ogledalo družbe in kulture ter soustvarja zgodovino. Je umetnost, ki ima največjo odgovornost (Dešman in drugi, 2016).

V pričujoči analizi se ob zavedanju razpona arhitekturnega dela in že omenjene prepletenosti arhitekturne dejavnosti s področjem urbanizma, urejanja prostora in gradbeno dejavnostjo v posameznih poglavjih nekoliko bolj osredinjamo na arhitekturno projektiranje kot tržno dejavnost.

Osnovne značilnosti panoge

Arhitektura ima v Sloveniji dolgoletno, bogato tradicijo. Po močnem potresu v Ljubljani leta 1895 je bilo obdobje, ko se je slovenska arhitektura razcvetela. Maks Fabiani, Jože Plečnik in Edvard Ravnikar so najbolj prepoznavna imena slovenskih arhitektov, ki so pomembno zaznamovala tako slovensko kot tudi tujo arhitekturo 20. stoletja. Odbor za svetovno dediščino Unesca je v letu 2021 izbrana dela arhitekta Jožeta Plečnika v Ljubljani vpisal na seznam svetovne naravne in kulturne dediščine. Na podlagi bogate tradicije in kakovostnih (mednarodnih) študijskih programov, katerih temeljna načela izhajajo iz časov naših velikih arhitektov, vendar so ta podkrepljena z novimi pristopi za reševanje arhitekturnih problemov, tudi današnje generacije prinašajo prodorne, talentirane mlade arhitekete, ki uspešno delujejo tako doma kot tudi v mednarodnem prostoru (Drevenšek, 2017; Suhadolc, 2012). Sodobnim arhitektom se kot priznanje za največje dosežke s tega področja podeljujejo prestižne nagrade, ki so večinoma poimenovane po največjih arhitektih. Pri nas je to Plečnikova nagrada.

EU je ena od vodilnih sil na svetovnem trgu arhitekture. Na seznamu 100 najboljših arhitekturnih podjetij na svetu glede na ustvarjene prihodke je v prvi petdeseterici 11 evropskih podjetij (pet iz Združenega kraljestva, tri iz Švedske, dve iz Nemčije in eno iz Avstrije). Podobno je v prvi petdeseterici 11 evropskih podjetij tudi po številu zaposlenih (štiri iz Združenega kraljestva, dve iz Švedske, dve iz Nemčije in po eno podjetje iz Avstrije, Španije in Norveške).

Na evropskem trgu postaja arhitekturna dejavnost vse pomembnejša. Na to nakazujejo podatki raziskave ACE (2020), ki je razkrila, da je bilo v letu 2020 na evropskem trgu več kot pol milijona arhitektov. Od leta 2018 se število arhitektov sicer ni znatno povečalo, v primerjavi z letom 2008 pa jih je 14 % več. Glede na to, da raziskava ACE temelji na podatkih o članstvu v zbornicah za arhitekturo, gre razlog za takšen porast števila najverjetneje iskati v propadu večjih arhitekturnih birojev v obdobju recesije, ki se je odrazil v večjem številu arhitektov, vpisanih v zbornice. Čeprav je v preteklih letih trg sicer vztrajno okreval, pa evropski arhitekturni trg (EU-31) v letu 2020 z ocenjenimi dobrimi 17 milijardami evrov še vedno ni popolnoma dosegel vrednosti iz leta 2008 (dobrih 20 milijard evrov). V zadnjih desetih letih so največji trg arhitekturne dejavnosti v Evropi imeli Nemčija, Združeno kraljestvo, Italija, Francija in Nizozemska. Iz omenjenih petih držav prihajata tudi dve tretjini vseh evropskih arhitektov. Zaslugek arhitektov se je od leta 2016 do 2018 v povprečju povečal za 2 % (ACE, 2019). Boljša ekonomska klima je bila najverjetneje tudi glavni razlog, da je sicer na eni strani bil zaznan rahel upad v številu arhitekturnih birojev (angl. "practices"), vendar se je to na drugi strani odrazilo v povečanem številu zaposlenih v posameznem biroju. Biroji z enim ali dvema zaposlenima, ki so bili ustanovljeni v kriznih časih, so zdaj ali povečali število svojih zaposlenih ali pa so se pridružili večjim birojem. Kljub temu mikro podjetja (z eno zaposleno osebo) ostajajo prevladujoča oblika v arhitekturni dejavnosti na evropskem trgu.

Več kot polovico dohodkov na področju arhitekturne dejavnosti predstavlja zasebna potrošnja oziroma zasebni domovi/stanovanja (angl. "private housing"). Največji delež povpraševanja po arhitekturnih storitvah v EU-26 tako predstavljajo individualni naročniki, tj. 51 %, sledi jim javni sektor, ki v EU-26 predstavlja 17 %. Več kot 60 % evropskih arhitektov opravlja svojo dejavnost kot samostojni oziroma neodvisni strokovnjaki (angl. "independent professionals"). Arhitekturno projektiranje stavb predstavlja več kot 60 % dela arhitektov in je tako najbolj razširjena storitev, ki jo nudijo evropski arhitekti. V letu 2018 je bilo splošno zaupanje arhitektov v svoje možnosti za delo v naslednjem letu zelo optimistično, vendar pa je pandemija razpoloženje in razmere na trgu drastično spremenila – iz najbolj optimističnih napovedi v najbolj negativne napovedi v vseh letih spremljanja (ACE, 2020). Kljub nadvse pesimističnim napovedim pa lahko na podlagi nadaljnjega razvoja dogodkov (ekspanzivna fiskalna politika, nizke obrestne mere za stanovanjska posojila, rast cen nepremičnin, hitro okrevanje gradbene panoge) sklepamo, da posledice pandemije za arhitekturno panogo v splošnem le ne bodo tako zelo obsežne.

Podobna slika je tudi v Sloveniji, kjer največji delež povpraševanja po arhitekturnih storitvah prav tako predstavljajo individualni naročniki in javni sektor (ACE, 2019; Murovec in Kavaš, 2019). Tudi v Sloveniji prevladujejo arhitekti, ki delujejo kot samostojni oziroma neodvisni strokovnjaki (samostojni podjetniki in samozaposleni v kulturi) in mikro podjetja z enim zaposlenim (AJPES, FIPO). Večino dela arhitektov tudi pri nas predstavlja projektiranje stavb. Zanimiva je tudi ugotovitev raziskave ACE (2019), da je Slovenija med proučevanimi 23 evropskimi državami² dosegla najvišjo rast arhitekturnega trga v obdobju med letoma 2010 in 2018. Slovenski arhitekti so bili pred pandemijo še nekoliko bolj optimistični glede svojega prihodnjega dela, kot so na splošno arhitekti v EU, kar se je v anketi iz leta 2020 seveda tudi v Sloveniji spremenilo. Rezultati so pokazali tudi, da je bil prav v Sloveniji delež arhitektov, ki so zaradi pandemije izgubili službo, daleč največji (več kot 10 %) (ACE, 2020). Tudi v Sloveniji pa lahko na podlagi različnih kazalnikov (nizke obrestne mere za stanovanjska posojila, rast cen nepremičnin, nadaljevanje gradenj in investicij) pričakujemo, da posledice pandemije za arhitekturo vseeno ne bodo tako drastične.

Pri analizi arhitekturne dejavnosti ne moremo spregledati njene tesne povezanosti z gradbeno dejavnostjo (AIA, 2018). Prihodnja rast povpraševanja po arhitektih je odvisna od nadomestitve sedanjih arhitektov, ki bodo v prihodnosti zapustili trg dela, in tudi od rasti gradbene dejavnosti. Vse večji delež celotnega gradbenega trga predstavljajo projekti, ki so vezani na projektiranje novih oziroma prenovo obstoječih zgradb, skupaj z nadgradnjo za energetske učinkovitost, varnost, odpornost in trajnost (AIA, 2018; Miller, 2019). Pomen trajnostne arhitekture in premišljene gradnje je bil prepoznan tudi v Evropskem zelenem dogovoru, iz katerega izhaja pobuda novi evropski Bauhaus, ki zeleni dogovor povezuje z našimi življenjskimi prostori. Evropski zeleni dogovor tako prerašča zgolj okoljski ali gospodarski projekt in postaja tudi nov kulturni projekt. Inovativni potencial kulture, s poudarkom na arhitekturi in kakovostni gradnji, naj bi bil tudi ena od treh prioriteta slovenskega predsedovanja na področju kulture.

Poleg političnih spodbud je za premišljene investicije pomemben tudi dvig ozaveščenosti o pomenu in vrednosti arhitekture, saj v Sloveniji na splošno prevladujeta nezobraženost oziroma nepoznavanje področja in posledično tudi nezainteresiranost širše javnosti, medijev, politike in drugih kulturnih institucij za prostorska vprašanja, vlogo arhitekture v družbi ter relevantnost trajnostnega prostorskega razvoja družbe in države (ZAPS, 2018; FA, 2020). Na eni strani je zato treba poskrbeti za približanje arhitekture celotni, že šolajoči se populaciji, da bi tako lahko vzgojili ozaveščene, ustvarjalne, aktivne državljane, po drugi strani pa je pomembno spodbujanje zaposlovanja posameznikov z ustrežno izobrazbo na področju graditve in urejanja prostora tudi v javnem sektorju (Dešman in drugi, 2016; MK, 2019).

²

Primerjava je narejena le za tiste države, ki so sodelovale v raziskavi ACE v obeh letih.

Popis glavnih deležnikov

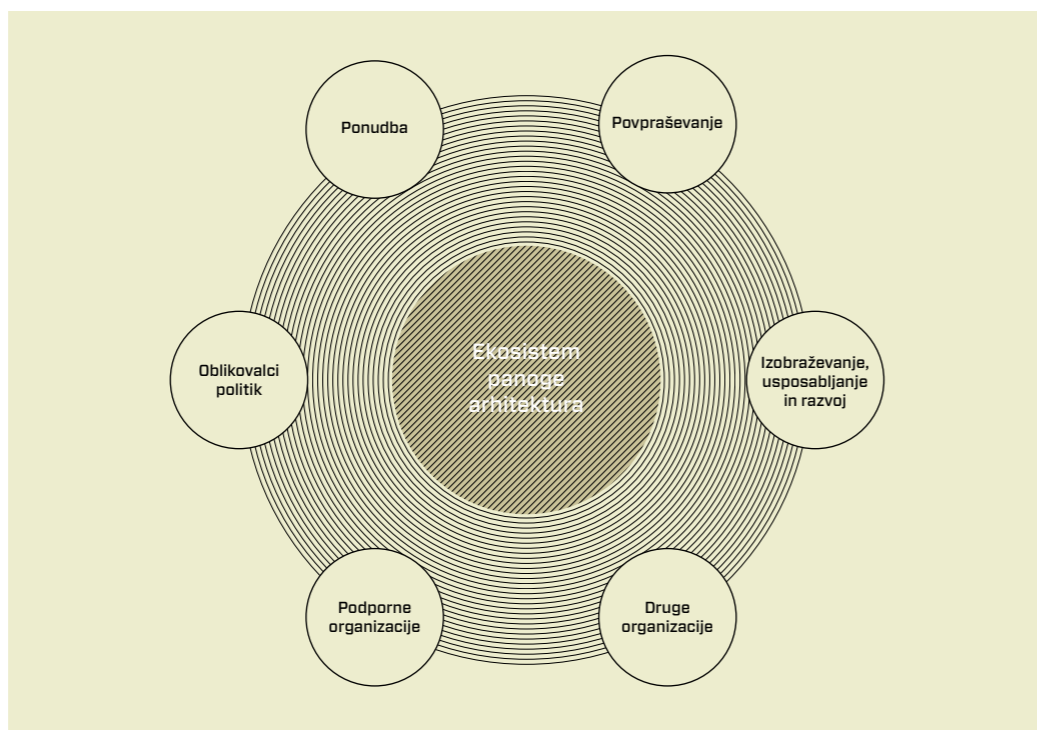
Deležniki (angl. "stakeholders") so katerakoli skupina ali posameznik, ki lahko vpliva ali pa nanj vpliva podjetje/projekt, ko ta skuša doseči svoje cilje (Freeman 1984). Analiza deležnikov je zato pomembna faza analize vsake dejavnosti (projekta/programa). Z njo lahko opišemo ekosistem posameznega sektorja. Ekosistem je mreža medsebojno povezanih akterjev (Oksanen in drugi, 2018). To je sistem organizacij, ljudi, tehnologije, platform in vsebine, ki so povezani in soodvisni (Cheinman, 2020). Ekosistemski pristop ima že 30 letno tradicijo (inovacijski ekosistem, podjetniški ekosistem, »start-up« ekosistem, industrijski, storitveni) in predstavlja sistemski pristop k analizi posameznega sektorja, regije, države. Omogoča analizo razmerij in povezav med posameznimi elementi sistema, trende in vzorce v delovanju ekosistema, analizo značilnosti posameznega ekosistema (prednosti, slabosti), s tem pa tudi oblikovanje ustreznih politik na podlagi širše slike. Ne obstaja enotna definicija ekosistema niti enoten pristop analize (mapiranja) posameznega ekosistema. Pristop k analizi ekosistema je zato v veliki meri odvisen od namena analize in pristopa posameznega avtorja. Omogoča boljše razumevanje sektorja in s tem ustrezno oblikovanje javnih politik, saj morajo te biti prilagojene značilnostim posameznega sektorja na določenem območju (Fleming in Erskine, 2011). Analiza ekosistema sektorja arhitektura je zato osredinjena na vprašanje: Ali skupine deležnikov ustrezno pokrivajo vse stebre javne politike spodbujanja arhitekture in KKS v Sloveniji?

Deležnike, ki sestavljajo ekosistem sektorja arhitektura, povezujemo v naslednje skupine:

1. ponudba (izvajalci),
2. povpraševanje (podjetja, javni sektor, KKS, prebivalstvo),
3. izobraževanje, usposabljanje in razvoj,
4. podporne organizacije,
5. druge organizacije,
6. oblikovalci politik.

Na sliki 1 je ekosistem predstavljen zelo poenostavljeno. Ekosistem analiziramo v določeni časovni točki na določenem teritoriju (država/regija) in/ali v določenem sektorju. Med posameznimi elementi ekosistema so številna razmerja in povezave, ki pa so nadgrajeni z razmerji in povezavami z drugimi ekosistemi (Oksanen in drugi, 2018).

Slika 1: Skupine deležnikov

2.1 Ponudba

V skupino deležnikov PONUDBA prištevamo vse ponudnike, ki imajo registrirano dejavnost SKD 71.11 – Arhitekturna in urbanistična dejavnost. Med največjimi registriranimi organizacijskimi enotami v tej panogi, ki imajo po zadnjih podatkih (AJPES, registrski podatki) deset ali več zaposlenih, so:

- LUZ, d. d.,
- LOCUS, d. o. o.,
- O-PROJEKT, d. o. o., Kočevje,
- ZUM, d. o. o.,
- Z E U načrtovanje, inženiring, d. o. o.,
- ACER Novo mesto, d. o. o.,
- MM SVTK, d. o. o.,
- SPINA Novo mesto, d. o. o.,
- Sokpro, d. o. o.,
- ESPLANADA, d. o. o.,
- Samo Sajnkar, s. p.,

- G 96, d. o. o.,
- PRODOM BIRO, d. o. o.,
- KATA oprema in design, d. o. o., in
- PROGRIN, d. o. o.

Nabor nekaterih kazalnikov za ta podjetja je na voljo v Prilogi 1. Glavne značilnosti skupine so naslednje:

- V panogi arhitekturna in urbanistična dejavnost so med največjimi predvsem podjetja, v katerih prevladuje gradbena dejavnost (npr. O-PROJEKT, d. o. o., MM SVTK, d. o. o.), in podjetja, ki se ukvarjajo s prostorskim načrtovanjem (npr. LUZ, d. d., LOCUS, d. o. o.) (priloga 1). V podjetjih z večjim številom zaposlenih so zaposleni kadri z različno izobrazbeno strukturo (od ekonomistov, pravnikov, strojnikov do oblikovalcev, geodetov in geografov ter seveda arhitektov in gradbenikov, ki večinoma prevladujejo), medtem ko so v manjših oziroma mikro podjetjih/arhitekturnih birojih zaposleni večinoma le arhitekti.
- Najpogostejša pravno organizacijska oblika v panogi je samostojni podjetnik posameznik (s. p.) (44 %), sledi družba z omejeno odgovornostjo (d. o. o.) (36 %) (po podatkih iz baze AJPES FIPO).
- V panogi prevladujejo mikro podjetja. 81 % podjetij ima nič ali enega zaposlenega. Le osem podjetij je takšnih, v katerih število zaposlenih presega deset, od tega lahko le največje podjetje v tej panogi, tj. podjetje z 71 zaposlenimi, umestimo v srednje veliko podjetje (LUZ, d. d.). Velikih podjetij v panogi ni.
- Pomemben delež predstavljajo samozaposleni³ v kulturi, saj ima približno 20 % registriranih pravno organizacijskih oblik v panogi Arhitekturna in urbanistična dejavnost (SKD 71.11) status samozaposleni v kulturi (AJPES, Registrski podatki). Po zadnjih podatkih Ministrstva RS za kulturo (december 2020) je v razvid samozaposlenih vpisanih 541 arhitektov, od katerih jih ima 297 (55 %) priznana pravico do plačila prispevkov za socialno varnost, 271 (50 %) pa je takih, ki jim ministrstvo prispevke dejansko plačuje.
- Sodeč po analizi MF (2016), je arhitekturno projektiranje ena od panog, v kateri je največ zavezancev, ki so davčno osnovo ugotavljali na podlagi normiranih odhodkov.
- Tako kot za samozaposlene v kulturi tudi za samostojne podjetnike z normiranimi odhodki⁴ velja, da jim ni treba oddajati letnih poročil, zato zanje primerljivi finančni podatki niso dostopni, čeprav bi zaradi občutljivosti in obsežnosti te skupine bili takšni podatki zelo dobrodošli.
- Mikro podjetja težko ponujajo celovite storitve, velik izziv zanje je tudi ustrezno upravljanje finančnega toka.
- Večina najbolj prepoznavnih arhitektov ni razvidna na seznamu največjih ponudnikov, saj na trgu še vedno nastopajo kot posamezniki in/ali zaradi davčnih ali drugih razlogov svojo dejavnost celo razdrobijo med več podjetij (npr. s. p. in d. o. o.), svojo dejavnost podpirajo s študentskim delom, skupno nastopajo in razvijajo blagovno znamko v društvih in podobno.
- Po podatkih Zbornice za arhitekturo in prostor (ZAPS) v letu 2014 skoraj polovica lastnikov poslovnih subjektov v panogi Arhitekturna in urbanistična dejavnost (SKD 71.11) ni bila vpisana ne v ZAPS ne v IZS (Inženirska zbornica Slovenije). Podatki o tem, kako je na to razmerje pozneje vplival ZAID, žal še niso na voljo.

³ Samozaposleni v kulturi so ustvarjalci na področju kulture, ki samostojno opravljajo specializiran poklic s področja kulture, in so kot taki registrirani v posebnem razvidu samozaposlenih v kulturi, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo. Samozaposleni v kulturi lahko ob izpolnjevanju pogojev pridobijo pravico do plačila prispevkov za socialno varnost iz državnega proračuna, pri čemer njihov povprečni bruto dohodek v zadnjih treh letih ne sme presegati cenzusa, ki je določen za vsako leto posebej in znaša približno 20.000 evrov na leto. Vir: www.gov.si/zbirke/storitev/pridobitev-pravice-do-placila-prispevkov-za-socialno-varnost-iz-drzavnega-proracuna.

⁴ V sistem normiranih odhodkov lahko vstopijo zavezanci, pri katerih letni prihodki ne presegajo 50.000 evrov ali 100.000 evrov, če je pri njih obvezno zavarovana vsaj ena oseba za polni delovni čas neprekinjeno najmanj pet mesecev. Vir: www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/Davki_in_druge_dajatve/Podrocja/Davek_od_dohodkov_pravnih_oseb/Opis/Posebna_ureditev_za_ugotavljanje_davcne_osnove_z_upostevanjem_normiranih_odhodkov_za_davek_od_dohodkov_pravnih_oseb.doc.

- Analiza baze diplomantov višješolskega in visokošolskega izobraževanja (SURŠ) je pokazala, da je v šestletnem obdobju (2012–2017) skupaj diplomiralo 1918 arhitektov, prostorskih arhitektov in urbanistov (kategorija 0731 po sistemu KLASIUS-P16). Ob predpostavki triletnega povprečnega zamika med diplomiranjem in včlanitvijo v ZAPS ter primerjavi teh podatkov s podatki o članstvu (2015–2020), ki jih je za namen analize priskrbel ZAPS, lahko podamo grobo oceno, da se je v ZAPS včlanilo 18 % diplomantov v celotnem proučevanem obdobju oziroma približno 15–20 % letno. Velika večina diplomiranih arhitektov (približno 80 %) torej nima statusa pooblaščenega arhitekta.
- Podcenjenost dela arhitekta predstavlja velik problem za ponudnike in otežuje zaposlovanje v arhitekturnih birojih (študentsko delo), vlaganje v zaposlene (nagrajevanje, izobraževanje, kakovostni prostori) ter tudi vlaganja v osnovno opremo, kot so licencirani programi (Granda, 2019).
- Ponudba na trgu je precej heterogena, cenovno konkurenčne rešitve so pogosto povezane z nizko kakovostjo. Konkurriranje na podlagi cene je dodatno spodbujeno s sistemom javnega naročanja in brezplačnim ali slabo plačanim delom študentov arhitektov, ki potrebujejo pridobivanje izkušenj.
- Za arhitekta je zelo pomembno, da že v času študija pridobi praktične izkušnje. Na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo je tako za študente obvezna praksa v biroju in na gradbišču, medtem ko imajo na mariborski Fakulteti za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo namesto obvezne prakse vsako leto projektno delo pri enem predmetu, ki traja en semester (Lešnik, 2019). Poleg tega mora diplomirani arhitekt, preden se lahko vpiše med pooblaščenega arhitekta in začne delovati samostojno na trgu, opraviti strokovni izpit. K strokovnemu izpitu lahko pristopi, če ima poleg predpisane izobrazbe pridobljene tudi predpisane praktične izkušnje v skladu z ZAID. Praktične izkušnje pridobiva v birojih v trajanju najmanj dveh let, ponavadi za mizerno plačilo in pod mentorstvom pooblaščenega arhitekta.
- Mladi arhitekti, ki so pooblaščeni arhitekti, imajo v Sloveniji relativno veliko priložnosti, saj enakovredno kandidirajo tudi na razpisih in natečajih za večje projekte, za katere nimajo izkušenj, pri čemer so lahko cenovno konkurenčnejši (CzK, 2019).
- Rezultati analize poklicev v skladu z uveljavljeno klasifikacijo poklicev (SKP-08) kažejo, da je od leta 2010 prisoten trend upadanja števila zaposlenih v vseh poklicih, povezanih z arhitekturo – arhitekti, krajinski arhitekti in prostorski načrtovalci (glej četrto poglavje).
- Pomemben delež dela arhitektov predstavlja ukvarjanje z birokracijo, ki pogosto pomeni precejšnjo oviro pri izvajanju dejavnosti, saj je zakonodaja obsežna in kompleksna, kriteriji nejasni, odločitve pa pogosto prepuščene posameznim uradnikom, ki niso strokovnjaki (Mlakar in drugi, 2016; CzK, 2019; Granda, 2019). Pooblaščen arhitekt namreč vodi postopek pridobivanja gradbenega dovoljenja, ki lahko traja tudi eno leto. Rok za izdajo gradbenega dovoljenja na upravni enoti začne teči šele po popolnosti dokumentacije za njegovo izdajo. Do tega roka pa so mogoče do tri dopolnitve, vsaka lahko traja do 30 dni. Po zadnjih podatkih upravnih enot je za GD potrebnih šest mesecev na UE Koper, povprečno 88 dni na UE Ljubljana itn.
- Delo arhitekta se pogosto »vleče«, kar velikokrat ni direktno odraz delovanja arhitekta, temveč so razlog poleg že omenjenih dolgotrajnih birokratskih postopkov tudi druge podporne dejavnosti, na katere arhitekt nima vpliva (problem naročnikovega financiranja, zamude pri gradnji, zaključnih delih v gradbeništvo, dobavi opreme itd.) (Asociacija, 2017; Malalan, 2019; Teržan, 2011). Vse omenjeno negativno vpliva na finančni tok ter otežuje načrtovanje in izvedbo projektov.
- Inšpekcijski nadzor je pomanjkljiv, zato se pogosto dopušča gradnja, ki ni skladna z izdanimi gradbenimi dovoljenji in/ali je slabe kakovosti, česar sama stroka pogosto ne more preprečiti (Mlakar in drugi, 2016).

- Poseben problem so tudi avtorske pravice, ki jih investitor in arhitekt pogosto drugače interpretirata. Avtorstvo se nanaša na idejo, zamisel, načrt, ne pa na sam zgrajen objekt. Arhitekturna dela imajo v avtorskem pravu tudi posebno mesto, ki je pogojeno z njihovimi posebnostmi, od katerih so najpomembnejše predvsem naslednje: velik investicijski podjem za realizacijo končnega objekta; posebna obligacijska (pogodbena in druga) razmerja; večfaznost nastajanja (skica – idejna zasnova – maketa – projekt gradbenih del – projekt za izvedbo – izvedeni objekt itd.); združeno avtorstvo ali soavtorstvo pri ustvarjanju; povezanost s tehničnimi področji (statika, gradbeništvo itd.); funkcionalnost končnega objekta; široko področje pojavnosti (arhitektura, urbanizem, krajinska arhitektura itd.); vezanost na materialni nosilec ter posledično stik med intelektualno in stvarno lastnino; značilnosti spomenikov in posledično stik s spomeniškim varstvom in še bi lahko naštevali (Krajnc, 2014).

2.2 Povpraševanje

V skupino deležnikov POVPRASEVANJE prištevamo vse segmente kupcev arhitekturnih storitev. To so predvsem individualni naročniki oziroma prebivalstvo ter javni sektor, pa tudi naročniki iz drugih sektorjev KKS in podjetja iz drugih gospodarskih panog. Glavne značilnosti skupine so naslednje:

- Največji delež (47 %) povpraševanja po arhitekturnih storitvah predstavljajo individualni naročniki, javni sektor kot drugi največji povpraševalec po arhitekturnih storitvah pa 14 % (ACE, 2019). To dejstvo potrjuje tudi anketa o potrebah KKS v Sloveniji, izvedena v okviru projekta Platforma Centra za kreativnost (Murovec in Kavaš, 2019). Med javnimi naročniki so najpomembnejša ministrstva (Ministrstvo za šolstvo, Ministrstvo za zdravstvo in druga), občine in stanovanjski skladi (republiški in občinski).
- Pomemben del povpraševanja po arhitekturnih storitvah kljub temu predstavljajo tudi podjetja iz drugih panog. Zelo pomembni sta seveda gradbena panoga in panoga poslovanje z nepremičninami, s katerima je arhitektura močno povezana. Pri tem je še posebnega pomena gradnja (več)stanovanjskih stavb (pogosto kot investicija). Poleg tega so med pomembnejšimi predvsem storitvene panoge, npr. gostinstvo in turizem, trgovina, zdravstvo.
- Pri panogah KKS prihaja predvsem do povezovanja znotraj same arhitekture zaradi potrebe skupnih projektov. Panogi arhitektura in oblikovanje se lahko v nekaterih delih, kot so interier, oblikovanje pohištva, grafično in drugo oblikovanje, filmska in gledališka scenografija, prekrivata, kar lahko pozitivno (sodelovanje) ali pa tudi negativno (konkurenca) vpliva na povpraševanje po arhitekturnih storitvah v KKS.
- Tako kot v EU-26 tudi v Sloveniji projektiranje stavb predstavlja več kot 60 % dela arhitektov. Projektni menedžment predstavlja 12 %, notranje oblikovanje, študije izvedljivosti in planiranje pa po manj kot 10 % dela arhitektov na slovenskem trgu (ACE, 2020).
- Velik, pomemben del predstavljajo javni natečaji, ki bi morali biti bolj transparentno vodeni, širše strokovno in javno sprejeti kot pošteni, hkrati pa bi morali predstavljati zagotovilo, da so izbrane najboljše strokovne rešitve (ZAPS, 2019b). Po podatkih ZAPS je bilo še v letu 2008 kar 17 zaključenih javnih natečajev, do leta 2015 pa je to število upadlo celo na 0. Do ponovnega dviga je prišlo po letu 2016 (pet zaključenih natečajev v letu 2016, v letu 2019 pa 12).
- Sistem javnega naročanja (in s tem tudi javni natečaj) bi moral bolj temeljiti na sistemu izbora kakovostne arhitekturne rešitve kot na sistemu izbora najnižje cene. Težavo pri tem predstavlja praksa, da javna naročila najpogosteje oblikujejo zaposleni na ministrstvih, ki primerne strokovnega znanja s področja arhitekture in urbanizma pogosto nimajo.

- Javni sektor premalo vključuje stroko – v javnem sektorju na področju graditve in urejanja prostora skorajda ni zaposlenih arhitektov oziroma posameznikov z ustrežno izobrazbo (Dešman in drugi, 2016; MK, 2019).
- Pri urejanju prostora prevladujejo tržna načela in zasebna lastnina ter zasebni interes pred javnim, kar se še posebej izraža v razpršenem poselitvenem vzorcu in posledično neracionalnem razvoju gospodarske javne infrastrukture (Mlakar in drugi, 2016).
- Splošna prenizka ozaveščenost o pomenu arhitekturne dejavnosti – arhitektura je pogosto obravnavana kot estetska dejavnost, nepotrebn strošek, draga. To se kaže v gradnji enostanovanjskih stavb na podlagi zastarelih, cenениh tipskih projektov na eni strani ter vsiljivi, neskladni, »bahavi« arhitekturi na drugi strani (Mlakar in drugi, 2016; Dešman in drugi, 2016; Teržan, 2011).
- Zaradi nizkega domačega povpraševanja, še posebej v kriznih časih, je povpraševanje na tujih trgih zelo velikega pomena za slovensko arhitekturo, vendar pa je pri tem potrebna precejšnja prilagodljivost ponudnikov specifičnim razmeram (zakonodaja, način dela in drugo).

2.3 Izobraževanje, usposabljanje, razvoj

V skupino deležnikov IZOBRAŽEVANJE, USPOSABLJANJE, RAZVOJ prištevamo vse ponudnike izobraževanj in usposabljanj ter tudi raziskovalne organizacije, ki podpirajo razvoj sektorja. Najpomembnejši deležniki na področju izobraževanja, usposabljanja in razvoja so:

- Fakulteta za arhitekturo (Univerza v Ljubljani),
- Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo (Univerza v Mariboru),
- Biotehniška fakulteta – Oddelek za krajinsko arhitekturo (Univerza v Ljubljani),
- Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo (Univerza v Ljubljani),
- Fakulteta za grajeno okolje (Univerza na Primorskem),
- Filozofska fakulteta – Oddelek za geografijo (Univerza v Ljubljani),
- Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije (ZAPS) in
- Inženirska zbornica Slovenije (IZS).

Glavne značilnosti skupine so naslednje:

- Ljubljanska Fakulteta za arhitekturo, ki so ji glavni pečat dali Vurnik, Plečnik in pozneje njegov učenec Ravnikar, je že od začetka 20. stoletja z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani del mednarodne raziskovalne mreže. Fakulteta za arhitekturo ima skupaj z drugimi fakultetami, ki tudi delujejo na področju arhitekture, pomembno vlogo pri internacionalizaciji, saj poleg vpetosti v mednarodne mreže vse tudi sodelujejo v programih, ki skrbijo za mednarodno izmenjavo študentov, pedagogov in raziskovalcev.
- Analiza baze diplomantov višješolskega in visokošolskega izobraževanja (SURIS) je pokazala, da je v obdobju 2012–2017 letno diplomiralo od 200 do 300 arhitektov, prostorskih arhitektov in urbanistov (kategorija 0731 po sistemu KLASIUS-P16). Navzgor odstopa leto 2015 (341 diplomantov), še posebej pa leto 2016 (578 diplomantov), kar najverjetneje lahko pripišemo povečanemu zaključevanju študija po starih, predbolonjskih študijskih programih, saj se je ta možnost v šolskem letu 2015/2016 iztekla.
- Velika večina diplomiranih arhitektov (približno 80 %) ne opravlja arhitekturne dejavnosti kot samostojne dejavnosti, kar odpira vprašanje ustrezne regulacije vpisa na fakultete. (Pre)veliko število arhitektov pritisk na cene še povečuje.
- Kljub prepoznani splošni kakovosti izobraževalnih programov na področju arhitekture in urbanizma (na kar nakazujejo tako mednarodno akreditirani študijski programi ter uspešni študenti in diplomanti, ki dosegajo zavidljive rezultate doma in v tujini, kot tudi rezultati ankete o potrebah KKS (Murovec in Kavaš, 2019)), bi se moralo izobraževanje arhitektov posodobiti v skladu z novimi zahtevami in vlogo poklica ter zagotavljati aktualnost študijske vsebine (FA, 2020; MK, 2018).
- Treba je spodbuditi večjo izbirnost predmetov na visokošolskih programih arhitekture in urbanizma ter sistemsko povezati študij s prakso (MK, 2018). Študenti med študijem na fakulteti namreč ne izvedo dovolj o delu arhitekta na trgu.
- Potrebna bi bila boljši vpogled javnosti v delo arhitekturne dejavnosti ter tesnejše sodelovanje med študenti arhitekture in javnostjo (B. Rugelj, 2019; Dešman, 2016).
- Poleg izobraževalne vloge imajo fakultete tudi vlogo pri dvigu ozaveščenosti in promociji arhitekture (predavanja, razstave, okrogle mize).
- Vsebina s področja arhitekture ni umeščena v obvezen predšolski, osnovnošolski ali srednješolski izobraževalni program. V okviru projekta Igriva arhitektura (igrivarhitektura.org) sta sicer bila pripravljena priročnik ter aktiven program vzgoje in izobraževanja otrok in mladine o prostoru, arhitekturi in oblikovanju, vendar pa je umestitev te vsebine v program prepuščena posameznim šolam in pedagogom.
- Zbornica za arhitekturo, krajinsko arhitekturo in prostorsko načrtovanje (ZAPS) in Inženirska zbornica Slovenije sta prav tako zelo pomembna deležnika na področju izobraževanja, saj v svojem letnem programu poklicnega usposabljanja predpišeta nabor obvezne vsebine, ki jo mora pooblaščen inženir na podlagi ZAID opraviti vsako leto. Cilj stalnega poklicnega usposabljanja je ohranjanje visoke ravni strokovne usposobljenosti zaradi zagotavljanja javnega interesa in zaščite potrošnikov.
- V primerjavi s tujino je usposabljanje v arhitekturnih birojih izredno malo, kar je v veliki meri povezano s pomanjkanjem sredstev.
- Na področju arhitekture se raziskovalno delo izvaja predvsem na fakultetah in v raziskovalnih institucijah. Pomembnejše raziskovalne in razvojne organizacije so: Urbanistični inštitut (UIRS), Inštitut za politike prostora (IPOP), Geodetski

inštitut Slovenije (GIS), ZRC SAZU (Geografski inštitut Antona Melika, Inštitut za antropološke in prostorske študije, Umetnostnozgodovinski inštitut France-
ta Steleta), Zavod za gradbeništvo (ZAG), Muzej za arhitekturo in oblikovanje
(MAO) in druge. Z raziskovalnim delom na področju prostorskega raziskovanja
se ukvarjajo tudi gospodarske družbe in raziskovalne organizacije na področju
drugih ved.

- V zadnjem desetletju se je raziskovalno delo na področju urejanja prostora in
graditve objektov zmanjšalo (Mlakar, Hudoklin in drugi, 2016).

2.4 Podporne organizacije

Med **PODPORNE ORGANIZACIJE** štejemo le tiste organizacije, ki delujejo na področju
analiziranega sektorja in nudijo ustrezno brezplačno podporo ciljnim skupinam in ki
jih pristojno ministrstvo oziroma njegove izvajalske institucije izberejo na podlagi
javnega razpisa ali neposredne potrditve operacije. Med podporne organizacije pri-
števamo tudi organizacije, v katerih ima Vlada RS ustanoviteljske pravice in obve-
znosti in katerih področje delovanja je podpora določenemu sektorju. Prav tako med
podporne organizacije prištevamo organizacije, ki na podlagi zakona ali dovoljenja
pristojnega organa izvajajo določene naloge (npr. kolektivne organizacije na podro-
čju avtorskih pravic).

Značilnosti deležnikov, ki jih prištevamo med podporne organizacije panoge arhi-
tektura, so:

- Podporna organizacija, ki je namenjena izrecno podpora arhitekture, je Zbornica
za arhitekturo in prostor Slovenije (ZAPS). ZAPS določa strokovna načela na po-
dročju prostorskega načrtovanja, arhitekture in krajinske arhitekture, sodeluje z
državnimi organi in organi lokalnih skupnosti, skrbi za strokovno izpopolnjevanje
in zagotavlja opravljanje strokovnih izpitov, vodi imenik pooblaščenih arhitektov,
krajinskih arhitektov in prostorskih arhitektov, podeljuje licence, sprejema ko-
deks poklicne etike, pripravlja izvedbo javnih natečajev ...
- Podporne organizacije, med drugim namenjene tudi podpora arhitekture, so Mu-
zej za arhitekturo in oblikovanje (MAO), Center za kreativnost (CzK) in Zavod za
varstvo kulturne dediščine (ZVKDS).

2.5 Druge organizacije

V skupino **DRUGE ORGANIZACIJE** prištevamo vse organizacije, ki prav tako nudijo
pomembno podporo panogi arhitektura, vendar se financirajo iz članarin (združenja)
ali domačih in tujih projektov. Takšnih organizacij je na področju arhitekture veliko,
še posebej je veliko društev arhitektov, npr.

- Društvo arhitektov Ljubljana (DAL),
- Društvo primorskih arhitektov (DPA),
- Društvo arhitektov Dolenjske in Bele krajine (DAD),
- Društvo arhitektov Maribor (DAM),
- Društvo arhitektov Obale (DAO),
- Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (DKAS),
- Zveza društev arhitektov Slovenije (ZDAS) in
- Zveza geodetov Slovenije.

Poleg tega je veliko tudi drugih organizacij, ki nudijo različno podporo panogi, kot so

- Zavod za promocijo arhitekture (ZPAR),
- Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije (DUPPS),
- Center arhitekture Slovenije – Zavod za izobraževanje o arhitekturi, prostoru in
oblikovanju,
- Galerija Dessa,
- AFRONT – Zavod za prostorsko inovativnost,
- Trajekt – Zavod za prostorsko kulturo, Zavod Big,
- Z. O. P. – Zavod za oblikovanje prostora (revija Outsider),
- Prostorož,
- Landezine – društvo za promocijo krajinske arhitekture
- in drugi.

Podporno vlogo teh organizacij lahko strnemo v naslednje ugotovitve:

- Prispevek večine drugih organizacij je predvsem v skrbi za dvig strokovne ravni
arhitektov z organizacijo raznovrstnih strokovnih predavanj, izobraževanj, delav-
nic ter sodelovanje z lokalnimi in nacionalnimi organi pri oblikovanju zakonodaje.
- Druge organizacije društva skrbijo tudi za promocijo in širitev ozaveščenosti o
kakovostni arhitekturi in njenem pomenu (FA, 2020).

Na področju arhitekture imamo v Sloveniji tudi precej uveljavljenih prireditev in na-
grad, ki imajo za arhitekturo velik pomen. Med najodmevnejšimi prireditvami so: Dan
arhitektov, Festival Big Arhitektura, Festival OHS, Piranski dnevi arhitekture z med-
narodno razstavo Piranesi, strokovna konferenca Arhikult, razstava Vizije so (DAL),
sejem Ambient Ljubljana, sejem Dom in sejem Dom+. Nekatere najpomembnejše na-
grade pa so: Plečnikova odličja (Plečnikova nagrada, Plečnikova medalja, študentsko
priznanje in priznanje za izvajalski dosežek), nagrade ZAPS (zlato svinčnik, platinasti
svinčnik, diploma ZAPS, častni član ZAPS), nagrade Prešernovega sklada, nagra-
da Maks Fabiani, nagrade BigSEE, mednarodna nagrada Piranesi, nagrade Društva
krajinskih arhitektov Slovenije, mednarodna nagrada LILA (Landezine International
Landscape Award), nagrade Arhikult, Vurnikova študentska nagrada in druge.

2.6 Oblikovalci politik

V skupino **OBLIKOVALCI POLITIK** prištevamo predvsem nacionalne oblikovalce po-
litik, saj imajo v Sloveniji zaradi odsotnosti regionalne administrativne ravni in veli-
kega števila finančno šibkih občin odločilno vlogo, čeprav imajo na področju gradnje
objektov in prostorskega načrtovanja pomembno vlogo občine. Pri tem poudarjamo
predvsem izvršilno oblast (ministrstva), čeprav ima pomembno vlogo pri oblikovanju
poslovnega okolja tudi zakonodajna oblast.

Pri definiranju oblikovalcev politik je treba ločiti med ministrstvi, organi v sestavi in
izvajalskimi institucijami.

Med ministrstvi imajo največji vpliv na oblikovanje javnih politik na področju arhitekture naslednja:

- Ministrstvo za kulturo,
- Ministrstvo za okolje in prostor,
- Ministrstvo za javno upravo (direktorat za javno naročanje),
- Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo in
- Ministrstvo za infrastrukturo (Direktorat za energijo).

Med izvajalskimi organizacijami izstopa Javna agencija Republike Slovenije za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije (SPIRIT Slovenija), predvsem na področju promocije lesa v gradbene namene in z organizacijo razstav Expo. Treba je omeniti tudi Eko sklad, slovenski okoljski javni sklad. Eko sklad vpliva na povpraševanje po arhitekturnih storitvah, ki so prijazne do okolja (energetska prenova obstoječih stavb/gradnja skoraj ničenergijske stavbe). Eko sklad nudi subvencije in kredite naložbe, prijazne do okolja.

Med organi v sestavi bi poudarili Urad RS za intelektualno lastnino (UIL), ki je posredno namenjen tudi podpori arhitekture (avtorske pravice).

V Sloveniji imajo občine sicer zelo omejene instrumente pospeševanja gospodarskega razvoja, vendar imajo na področju gradnje objektov in prostorskega načrtovanja pomembno vlogo.

Tabela 1: Deležniki in njihove funkcije

V spodnji tabeli prikazujemo vse skupine deležnikov v ekosistemu ter njihov vpliv na posamezne podporne stebre javne podporne politike na področju podpore kulturnega in kreativnega sektorja.

Deležniki:	Splošni pogoji poslovanja	Trg (povpraševanje na trgu)	Kompetence in usposabljanja	Financiranje
Ponudba (izvajalci)		Promocija lastnih storitev; pobude za projekte; vpliv na zniževanje doseženih cen zaradi pogostega konkuriranja na podlagi cene; postavljanje standardov kakovosti s sodelovanjem na javnih natečajih in drugimi kakovostnimi projekti.		
Povpraševanje				
• Podjetja		Predstavljajo pomemben del povpraševanja v vlogi naročnika in tudi v vlogi partnerstva (npr. skupni urbanistično/arhitekturni/gradbeni projekti, kot so zasnove stanovanjsko-poslovnih objektov).		
• KKS		Povpraševanje po sodelovanju – skupni projekti. Predvsem panogi arhitektura in oblikovanje se lahko v nekaterih delih, kot je interier, prekrivata, kar lahko pozitivno ali pa tudi negativno vpliva na povpraševanje po arhitekturnih storitvah v KKS.		
• Javni sektor		Vpliva na povpraševanje v vlogi investitorja/naročnika z javnimi naročili, razpisi, natečaji; sistem javnega naročanja pogosto spodbuja cenovno konkurenco; kot največji naročnik (javnih) gradenj in arhitekturnih storitev postavlja standarde za celotno družbo.		
• Prebivalstvo		Povpraševanje po arhitekturnih storitvah za lastni interes (projektiranje zasebnega prostora – hiše, stanovanja, okolice hiše).		
Izobraževanje, usposabljanje in razvoj			Kakovostni izobraževalni programi, tudi s priznanimi mednarodnimi akreditacijami.	
Podporne organizacije	ZAPS podeljuje licence za samostojno opravljanje arhitekturnega in krajinskoarhitekturnega projektiranja in revidiranja ter prostorskega načrtovanja. Varstvo kulturne dediščine (ZVKDS).	Določanje strokovnih pravil in načel; imenik pooblaščenih arhitektov; kodeks poklicne etike; prizadevanje za izvajanje projektnih natečajev, sodelovanje pri pripravi, organizaciji in objavi natečajev.	Strokovni izpiti; strokovna pomoč; organizacija strokovnih predavanj, usposabljanj, delavnic, okroglih miz itd.	Razpisi (sodelovanje z MK).
Druge organizacije			Različna krajša usposabljanja (delavnice, predavanja, konference), predvsem na prireditvah, ki jih organizirajo.	
Oblikovalci politik	Priprava in izvedba zakonodaje (davčna, delovna, arhitekturna in inženirska zakonodaja, urejanje prostora, gradbena zakonodaja, varstvo okolja, varstvo kulturne dediščine).		Financiranje visokošolskih programov.	Finančne spodbude (Eko sklad nudi subvencije in ugodne kredite za naložbe, prijazne do okolja).

Deležniki:	Internacionalizacija	Infrastruktura	Ozaveščenost in promocija	Podporne politike (strategije, programi)
Ponudba (izvajalci)	Spodbujanje internacionalizacije drugih s sodelovanjem pri mednarodnih projektih in deljenjem pridobljenih izkušenj.		Odmevni projekti (doma, v tujini); medijsko udeleževanje in objave; sodelovanje pri organizaciji razstav, prireditev.	
Povpraševanje				
• Podjetja		V vlogi naročnika in tudi partnerstva, ki deluje na mednarodnem trgu, prispevajo tudi k internacionalizaciji arhitektov oziroma njihovih arhitekturnih birojev.	Podjetja, ki so deležna storitev arhitekta/urbanista in zato dosegajo vidnejše uspehe (ne le zaradi estetske dimenzije, ampak tudi zaradi udobnosti, prijetnosti, ki jo zaposleni/gostje čutijo v prostoru/objektu), pomembno prispevajo k promociji in ozaveščenosti drugih.	
• KKS			Skupni uspešni projekti prispevajo k dobri promociji KKS – prejete nagrade s področja arhitekture in oblikovanja povečujejo ugled stroki.	
• Javni sektor		Na voljo imajo razstavne prostore.	Promocija arhitekturnih in urbanističnih dosežkov/objektov/prostora ob slavnostnih otvoritvah (npr. spomeniki, zgradbe), posredna promocija na javnih prireditvah/proslavah/festivalih, npr. proslave na trgih, v/na/ob kulturnih spomenikih (npr. Križanke), ki so pogosto tudi medijsko spremljani.	
• Prebivalstvo			Zadovoljni uporabniki širijo dobro besedo.	
Izobraževanje, usposabljanje in razvoj	Različni programi (Erasmus, CEEPUS in IAESTE), ki omogočajo mednarodno izmenjavo študentov in pedagogov, s čimer tudi same fakultete dosegajo vidnejši mednarodni položaj in ugled.		Promocija arhitekture s kakovostnimi študijskimi dosežki študentov v slovenskem in mednarodnem prostoru; organizacija in sodelovanje pri različnih prireditvah (delavnice, razstave, predavanja itd.).	
Podporne organizacije	Skrb in spodbujanje mednarodnega sodelovanja, promocija slovenske arhitekture v tujini, razstave in sejmi; ZAPS je članica Evropskega sveta arhitektov (ESA, Brusel); MAD – Platforma Future Architecture ...	Na voljo imajo razstavne prostore.	Promocija kakovostne arhitekture in ozaveščanje javnosti; organizacija in podelitev nagrad, organizacija različnih dogodkov (konference, razstave, predavanja itd.).	
Druge organizacije	Sodelovanje v različnih mednarodnih mrežah arhitektov, mednarodnih natečajnih komisijah; organizacija srečanj s podobnimi organizacijami doma in v tujini.	Nekatere organizacije imajo na voljo razstavne prostore.	Ozaveščanje javnosti in promocija arhitekture z organizacijo različnih izobraževalnih in promocijskih prireditev, podeljevanjem nagrad, širjenjem dobrih praks ...	
Oblikovalci politik	Promocija gospodarstva v tujini, pomoč pri internacionalizaciji.	Ustanavljanje in finančna podpora (zaposlitev, program, drugi stroški: MAD).	Promocija (gradnja iz lesa).	Strateški dokumenti (arhitekturna politika, strategija prostorskega razvoja Slovenije, nacionalni in lokalni programi kulture, operativni programi).

Iz tabele 1 je razvidno, da posamezne skupine deležnikov načeloma pokrivajo vse stebre javne politike na področju arhitekture. Seveda je pomembno, kakšna je realna podpora in kakšna so razmerja med posameznimi skupinami deležnikov. Ravno razmerja med posameznimi deležniki pa posredno analiziramo pri analizi verige vrednosti, ki je predstavljena v naslednjem poglavju.

Veriga vrednosti

Veriga vrednosti je skupina deležnikov, ki sestavljajo vertikalno povezano verigo ali mrežo, v kateri obstajajo komplementarnosti pri raziskavah, razvoju in inovacijah (povezovanje več tehnologij in produktnih smeri), trženju in/ali poslovanju, ki se odražajo bodisi v obliki prodaje končnih produktov bodisi v prodaji vmesnih produktov v mednarodnih verigah in mrežah vrednosti. Položaj v verigi vrednosti v veliki meri določa možnost doseganja ustreznega plačila in nedelujoče verige vrednosti (niso vzpostavljene, »nepošteni« odnosi v verigi vrednosti) vodijo k uničenju partnerjev v verigi vrednosti. Z vidika delovanja posameznega sektorja je analiza verige vrednosti zelo pomembna, saj nam omogoča razumeti delovanje posameznega sektorja in identifikacijo potencialnih slabosti.

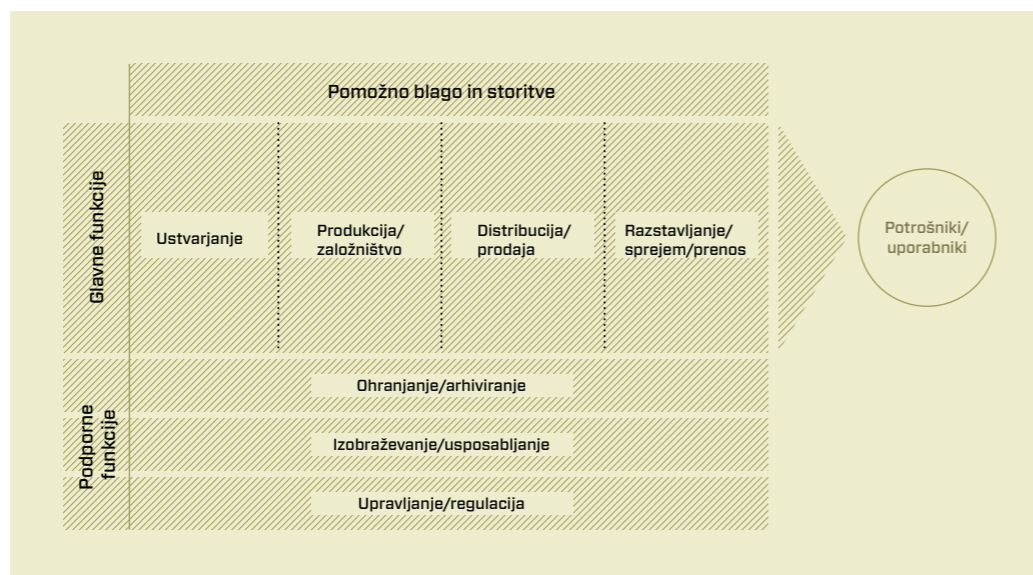
Veriga vrednosti KKS temelji na ustvarjanju, produkciji in distribuciji unikatne vsebine, katere posledica so tako načrtovana kot tudi nepričakovana sodelovanja, partnerstva in povezovanja. Za delovanje teh procesov so potrebni različni viri, ki jih je treba ustrezno razviti in uveljaviti. Ti viri so po naravi raznovrstni in obsegajo tako znanje in veščine kot tudi financiranje in infrastrukturo. Nedavna študija, pripravljena za Evropsko komisijo o kreativnih vrednostnih verigah (De Voldere in drugi, 2017), ugotavlja, da ustvarjalčev končni izdelek in njegove pravice intelektualne lastnine na koncu niso povezani z dobičkom, ki ga končni izdelek dosega. V tem smislu je treba subjektom kulturnega in kreativnega sektorja pomagati, da se začnejo bolj zavedati svoje vrednosti in pravic intelektualne lastnine, da bodo tako lahko bolj uživali koristi izdelka, ki so ga pomagali ustvariti in prodati in ki je v skladu s pričakovani kupcev. Poleg tega še vedno obstaja kultura podizvajalstva (odnos, v katerem se kupi stori-tev), v kateri skupni cilji niso enakopravni.

Temeljna vprašanja, s katerimi se pri analizi verige vrednosti ukvarjamo, so naslednja:

- Kateri akterji sodelujejo v verigi vrednosti?
- Kakšni so odnosi med posameznimi akterji?
- Katere pomanjkljivosti ima veriga vrednosti?
- Kako lahko z javno politiko podpiramo verigo vrednosti?

Pri opisu verige vrednosti smo uporabili in prilagodili metodologijo, ki so jo uporabili avtorji De Voldere in drugi (2017) pri pripravi študije Mapping the Creative Value Chains – A study on the economy of culture in the digital age. Študijo je konzorcij organizacij, ki so ga sestavljali IDEA Consult, imec-SMIT-VUB in KEA, pripravil za Evropsko komisijo. Metodologija, ki jo kratko pojasnujemo v nadaljevanju, ni posebej prilagojena za panogo arhitektura, saj bomo enako metodologijo uporabili pri analizi različnih sektorjev KKS.

Slika 2: Veriga vrednosti KKS

Vir: De Voldere in drugi, 2017.

GLAVNE FUNKCIJE

Ustvarjanje:

Funkcija ustvarjanja se nanaša na dejavnosti, povezane z izdelavo umetniških idej, vsebin in izvirnih kulturnih in kreativnih izdelkov oziroma storitev.

Produkcija/objava (založništvo):

Proizvodnja kulturnih in kreativnih izdelkov in storitev se nanaša na dejavnosti, ki pomagajo izvirno delo spremeniti v razpoložljivo delo. Produkcija in založništvo sta povezana na isti stopnji cikla, vendar je proizvodnja povezana z nereproduciranimi izdelki, ko je objavljeno povezano z reproduciranimi. Produkcija in objava zajemata različne formate in metode: knjižna izdaja knjige je založniška zadeva; tako je tudi z izdelavo elektronskih knjig.

Distribucija/prodaja:

Funkcija distribucije je zagotavljanje ustvarjenih in proizvedenih del; dostava množično proizvedenih kulturnih in kreativnih izdelkov/storitev potrošnikom in razstavljalcem (npr. trgovina na debelo, drobno in izposoja posnetih glasbenih del in računalniških iger, distribucija filmov). Z drugimi besedami, distribucija zajema dejanja komuniciranja in trženja, tako da so kulturni in kreativni izdelki in storitve na voljo potrošnikom. Po drugi strani so kulturne in kreativne trgovske dejavnosti tiste, ki zajemajo nakup kulturnih in kreativnih dobrin od tretje osebe, da bi jih prodali brez (ali z zelo malo) sprememb. Kulturne in kreativne trgovske dejavnosti se včasih le delno ujemajo s klasifikacijo kulturne in kreativne statistike (npr. prodaja časopisov, povezanih s pisarniškim materialom), včasih pa se v celoti štejejo za kulturne oziroma kreativne (npr. prodaja knjig). Z nastopom elektronskega trgovanja se distribucijska omrežja spreminjajo, v koncept kulturnih in kreativnih dejavnosti pa je zajeta tudi spletna trgovina.

Razstavljanje/sprejem/prenos:

Ta funkcija se nanaša na zagotavljanje živih in/ali nepovezanih kulturnih in kreativnih izkušenj občinstvu z odobritvijo ali prodajo dostopa do porabe oziroma sodelovanja v časovno zasnovanih kulturnih in kreativnih dejavnostih (npr. organizacija festivalov in produkcija, operne hiše, gledališča, muzeji, (digitalni) kino). Sprejem je postopek, s katerim se izdelek oziroma storitev dostavi končnemu potrošniku (digitalni kino, 3D, predstava v živo ali oddajanje). Razstava/sprejem/prenos zajema prenos znanja in spretnosti (neformalno učenje) skozi kulturno ali kreativno izkušnjo, včasih skozi soustvarjalni proces s potrošniki (npr. prenos nesnovne kulturne dediščine iz roda v rod).

PODPORNE FUNKCIJE

Ohranjanje:

Ohranjanje zajema vse dejavnosti, ki ščitijo, obnavljajo in ohranjajo kulturno dediščino (ESSnet, 2009). Digitalizacija velja predvsem za del ohranjanja dejavnosti, zlasti za založniški podsektor, čeprav ima tudi funkcijo razširjanja.

Izobraževanje/usposabljanje:

Izobraževanje se razume kot formalno in neformalno izobraževanje na področju kulture ali kreativnosti. Omogoča razvoj in prenos znanja v priznanih kulturnih in kreativnih dejavnostih ter funkcijo ozaveščanja na kulturnih področjih.

Upravljanje/regulacija:

Funkcija upravljanja se nanaša na dejavnosti, ki jih izvajajo institucionalne, javne ali zasebne organizacije, katerih poslanstvo je ponuditi sredstva in ugodno okolje za kulturne in kreativne dejavnosti, upravljavce in prostore. To zajema administrativne dejavnosti in dejavnosti tehnične podpore za podporo kulturi oziroma kreativnosti. Regulacija je potrebna tako za spodbujanje kulturnih in kreativnih dejavnosti kot za opredelitev in podelitev avtorskih pravic.

POMOŽNO BLAGO IN STORITVE

Blago in storitve, ki niso neposredno povezane s kulturno in kreativno vsebino, temveč omogočajo ustvarjanje, produkcijo, distribucijo ali razstavo kulturnih in kreativnih del (npr. elektronske naprave, kot so e-bralniki, glasbeni instrumenti). Shema te verige vrednosti (slika 2) predstavlja poenostavljen linearni prikaz verige vrednosti, zato vse (povratne) povezave iz sheme niso razvidne. Tudi meje med posameznimi funkcijami so v vsakodnevni poslovni realnosti seveda bolj zabrisane. Zaradi potrebe po sodelovanju številnih akterjev (posledica nove tehnologije, povečane vloge uporabnika, krajših razvojnih ciklov) so se verige vrednosti spremenile v mreže vrednosti in ekosistemov (Oksanen in drugi, 2018).

Veriga vrednosti v arhitekturi

Namen prikaza verige vrednosti v arhitekturi ni v podrobni analizi posameznega ustvarjalnega in poslovnega procesa, ki se razlikuje tako med posameznimi ponudniki kot med posameznimi projekti, temveč gre za poenostavitev in posplošitev, ki nam omogočata ugotavljanje, kako se v panogi ustvarja ekonomska vrednost in kakšna so v njej razmerja, skupaj z delitvijo te vrednosti. Namen verige vrednosti je identifikacija morebitnih pomanjkljivosti in iz njih izhajajočih možnosti za sistemske izboljšave.

Področje delovanja arhitekta je lahko zelo široko ali ozko. Pri analizi verige vrednosti se osredinjamo na osnovno delo arhitekta na trgu, ki obsega predvsem arhitekturno projektiranje (od idejne zasnove do izvedbenega projekta) in sodelovanje arhitekta v različnih vlogah med realizacijo projekta. V verigi vrednosti se sicer prepletajo pogled na arhitekturo kot dejavnost, pogled na poklic arhitekta in pogled na arhitekturni projekt (objekti ali odprti prostor, krajina). Veriga vrednosti ne opisuje nalog arhitektov na področju prostorskega načrtovanja.

Večina arhitekturnega dela je edinstvena, saj je delo prilagojeno določenemu lokalnemu kontekstu in sledi zahtevam ter željam naročnika oziroma investitorja. Arhitekti oziroma arhitekturni biroji v takšnih primerih pogosto ne sodelujejo le v začetni fazi, v kateri nudijo načrtovanje in oblikovanje stavb, notranjih prostorov ali pokrajin, ampak tudi nadzirajo oziroma sodelujejo pri upravljanju gradnje oziroma pri realizaciji in dokončanju projekta. Na drugi strani pa so tudi arhitekti oziroma arhitekturni biroji, ki želijo konkurirati z nižjo ceno na podlagi ekonomije obsega in tako ponujajo tipske rešitve, ki pa so običajno slabo prilagojene lokalnemu kontekstu (Kloosterman in drugi, 2019, Mlakar in drugi, 2016).

Ustvarjalno umetniški prispevek arhitekta je večinoma zaključen, ko so narisani načrti. Pri tem prihaja v proces razvoja končne rešitve, kot je prikazano tudi na sliki 3, do povratne zanke, saj se idejna rešitev prilagaja glede na povratne informacije

naročnika. Druga povratna zanka pa se odvija v dolgotrajnem procesu dovoljevanja gradnje in s tem povezanega nujnega prilagajanja načrtov kompleksni zakonodaji in kriterijem upravnih organov, ki so pogosto nejasni. S kompleksnostjo teh postopkov je postalo njihovo upravljanje v časovnem smislu pravzaprav večinski del arhitektovega dela. Končni rezultat dela arhitekta je arhitektura, ko je realizirana in tako javno prikazana in namenjena končnemu uporabniku, pri čemer je treba poudariti, da doseganje končnega rezultata seveda ni odvisno le od arhitekta, ampak tudi od številnih drugih akterjev in njihovih storitev.

V arhitekturi se veriga vrednosti pravzaprav začne s fazo distribucije oziroma trženja storitev, ki pa skladno z uporabljenimi metodologijami v shemi verige vrednosti (slika 3) ni prikazana na prvem mestu. Če ne gre za sodelovanje na natečaju, se veriga vrednosti nadaljuje z dogovorom z naročnikom oziroma investitorjem, ki je lahko zasebni ali javni. V primeru zasebnega naročnika oziroma investitorja gre lahko za podjetja ali posameznika. V tem primeru se veriga vrednosti običajno tudi konča s podjetjem oziroma posameznikom kot končnim uporabnikom arhitekturne storitve oziroma arhitekture. Razlika je le v tem, da je v primeru podjetij končna arhitektura lahko na voljo tudi širši javnosti. Po drugi strani pa se v primeru javnega naročnika oziroma investitorja veriga vrednosti običajno zaključuje, ko širša javnost oziroma celotna družba arhitekturo začne uporabljati. V tem primeru je še posebej pomembno vključevanje uporabnikov, ki bi jih bilo treba upoštevati že pri pripravi natečajnih izhodišč. Seveda so mogoče tudi drugačne oblike verige vrednosti v primeru, ko je naročnik oziroma investitor zasebni ali/in javni, končni uporabnik pa je posameznik (npr. stanovanjske soseske), ki ni naročnik oziroma investitor. Različna razmerja med naročniki in uporabniki so prikazana v tabeli 2.

Predvsem podjetja v storitvenih dejavnostih (trgovina, gostinstvo, zdravstvo, turizem itd.) investirajo v oblikovanje in načrtovanje prostorov (trgovski in gostinski lokali, ordinacije, hotelske sobe itd.), ki jih uporablja tudi širša javnost oziroma uporabniki njihovih storitev. Še več, podjetja si velikokrat želijo s svojo investicijo v arhitekturne storitve privabiti večje število (zadovoljnih) kupcev/gostov in jim ustvariti prijetno počutje ter s tem tudi ohranjati svoje obstoječe kupce/goste, pri čemer prihaja do prekrivanja verige vrednosti v arhitekturi z verigo vrednosti tovrstnih naročnikov, pa tudi z verigo vrednosti kulturnega turizma. Medtem ko takšen naročnik posredno trži arhitekturo z namenom povečanja lastne prodaje oziroma obiskanosti, arhitektu končani projekti predstavljajo nove, dodatne reference, na podlagi katerih trži tudi svoje nadaljnje storitve, medtem ko istočasno s tem tudi sam pomembno prispeva k trženju storitev svojih naročnikov v primerih, ko goste lahko privablja že sama arhitektura.

V primeru sodelovanja na arhitekturnih natečajih je potek osnovnih faz verige vrednosti nekoliko drugačen. Po odločitvi za sodelovanje na natečaju (javnem ali zasebnem) se namreč takoj začne ustvarjalni proces. Javni natečaji so lahko izvedeni kot idejni natečaji ali projektni natečaji, pri zasebnih natečajih pa gre običajno za predstavitev idejnih rešitev. Sodelovanje na javnih natečajih ima pomembno vlogo tudi za nadaljnje trženje drugih arhitekturnih storitev, saj kljub morebitni neuspešnosti idejni projekt še vedno lahko služi kot dober prikaz arhitektove ustvarjalnosti, ki se pri takšnih natečajih lahko dobro izrazi. V primeru zmage na natečaju pa se ustvarjalni proces nadaljuje v fazo izdelave končne rešitve in njene realizacije. To je odločilni korak, pri katerem pa se žal prevečkrat izkaže ena od velikih težav verige vrednosti v arhitekturi – dolgotrajni in celo neuresničeni (kakovostni) arhitekturni projekti.

Faza realizacije je tudi sicer tista faza v verigi vrednosti arhitekture, ki je kritična in v kateri pogosto prihaja do težav. Arhitekti v fazi realizacije lahko nastopajo v različnih vlogah (vodja projekta, vodja načrta, sodelavec načrta, nadzornik), ki med seboj niso nujno povezane, in tudi v različnih oblikah (architekturni biro, inženirski biro, gradbeno podjetje). Poleg že omenjenih težav z upravnimi postopki prihaja v procesu realizacije do težav tudi iz številnih drugih razlogov, ki pa so vsi povezani s sodelovanjem in

odnosi z drugimi pomembnimi akterji v verigi vrednosti ter njihovimi storitvami. Poleg arhitekta (oziroma inženirskega ali gradbenega podjetja, s katerim arhitekt sodeluje pri realizaciji projekta) je končni rezultat tako odvisen tudi od naročnika oziroma investitorja, potencialnih partnerjev, zunanjih sodelavcev, dobaviteljev, podizvajalcev ... Po podatkih ZAPS (2010) je bilo od 109 natečajev, razpisanih v obdobju 1998–2010, v letu 2010 delno ali v celoti realiziranih le nekaj več kot 30, približno deset jih je bilo v letu 2010 v gradnji.

Kot že omenjeno in je razvidno tudi iz sheme (slika 3), v verigi vrednosti arhitekture poleg samih arhitektov in naročnikov/investitorjev/kupcev ter uporabnikov pomembno vlogo igrajo tudi številni drugi akterji. V fazi ustvarjanja so to predvsem občine, v naslednji fazi pa se jim pridružijo še upravne enote, ki izdajajo gradbeno dovoljenja, in MOP, ki je prvostopenjski pritožbeni organ in tudi eden od nosilcev urejanja prostora. Nosilci urejanja prostora ustvarjajo pogoje za razvoj kakovostne arhitekture, pri čemer pa so zelo pomembni tudi sami investitorji/naročniki. V odnosu z njimi sta zelo pomembni tudi izobraževalna in svetovalna vloga arhitekta, ki skuša investitorja/naročnika ozavestiti in prepričati v smiselnost in vrednost kakovostne arhitekturne rešitve, kar ni lahka naloga in včasih predstavlja tudi povod za arhitektovo prekinitve sodelovanja. Poleg osebne odgovornosti arhitekta ter njegove lastne predanosti kakovosti in strokovnosti je namreč vsak projekt za arhitekta izredno pomemben tudi z vidika trženja njegovih prihodnjih storitev, saj so zadovoljni naročniki/investitorji/kupci ter njihova priporočila pri tem zelo pomemben akter. Portali oziroma agencije, ki zbirajo ponudbe in omogočajo njihovo primerjavo, so prav tako relevanten akter v fazi trženja, vendar pa tovrsten pritisk na cene in hitro izvedbo storitve predstavlja nevarnost nekakovostnih rešitev. Različni mediji in publikacije imajo lahko izredno pomembno vlogo ne le pri trženju, temveč tudi pri ozaveščanju javnosti, vendar le ob ustreznem urednikovanju in selekciji predstavljenih projektov, ki predstavljata bistveno razliko med ustreznim ozaveščanjem in zgolj plačljivim oglaševanjem, vendar pa to razliko javnost včasih težko prepozna. Kljub različnim obstoječim organizacijam in akterjem, ki na področju arhitekture nudijo podporo (podpoglavji 2.4 in 2.5), arhitekti pogrešajo tudi akterja, ki bi skrbel za internacionalizacijo in pri njej nudil podporo.

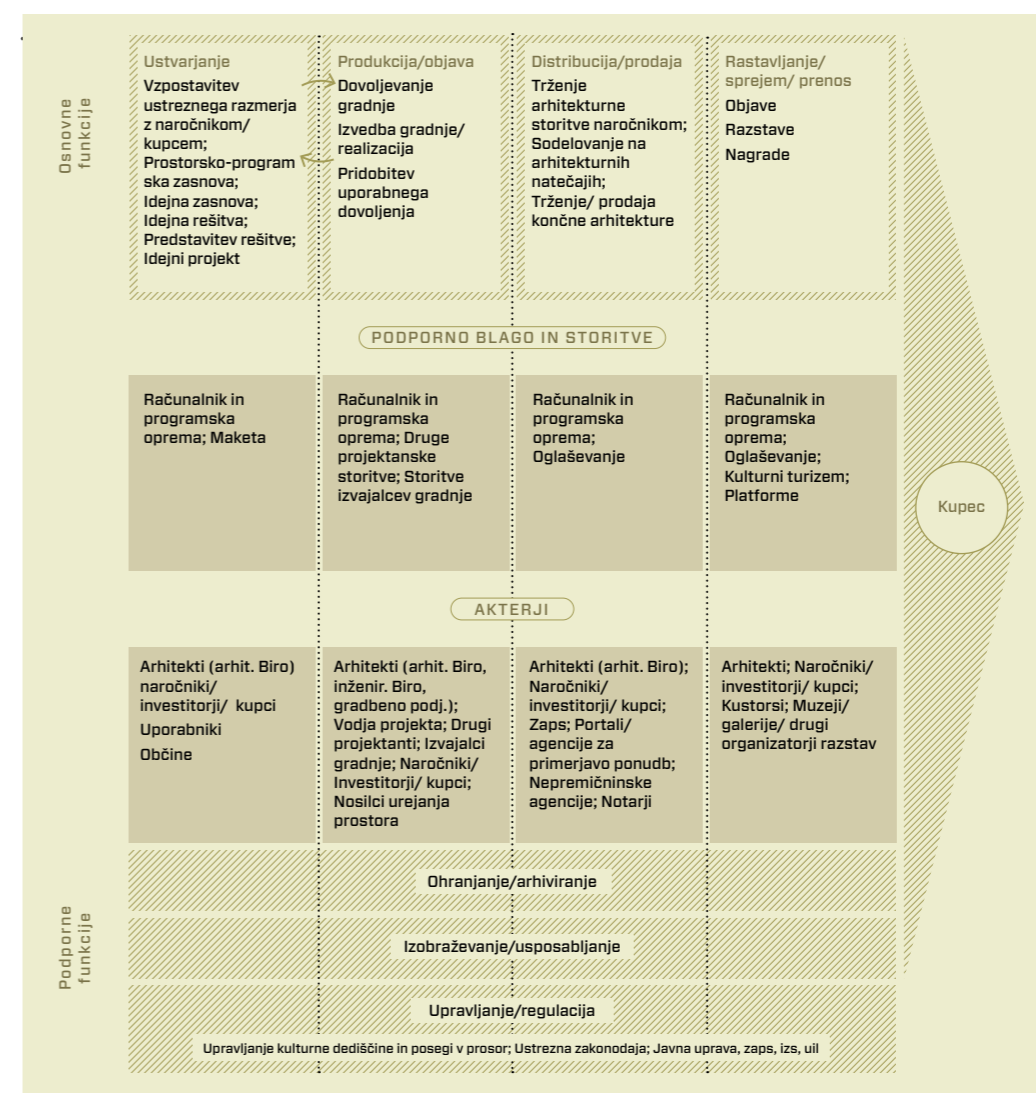
V odnosu do drugih akterjev v verigi vrednosti (npr. gradbeno podjetja, nepremičninske agencije) se arhitekti pogosto počutijo podcenjene. Čeprav o kakovosti slovenskih arhitektov mlajše in starejše generacije pričajo poleg nacionalnih tudi tuje nagrade ter objave v uglednih revijah, je prav podcenjenost arhitektov ena glavnih težav, s katero se srečujejo v verigi vrednosti. To se kaže že pri prenizki izhodiščno postavljeni priporočeni vrednosti investicije in majhnem deležu projektne dokumentacije v vrednosti investicije (ZAPS, 2017; Granda, 2019). Poleg tega pa se priporočene vrednosti arhitekturnih storitev v praksi nihče ne drži, tako da so dosežene cene še bistveno nižje. Arhitekti namreč na trgu nimajo položaja moči, v katerem bi lahko zahtevali primerno ovrednotenje in kakovostno uveljavljanje vseh načel svoje stroke. Arhitekt ima namreč veliko odgovornost ne le do naročnika, ampak mora obvarovati tudi javni interes (nas in vse naše potomce, na katere lahko arhitektura posredno vpliva). Eden izmed najpomembnejših naročnikov je država, ki bi morala biti z javnimi naročili, razpisi in natečaji zgled vsem, vendar imajo javna naročila in razpisi pri izboru večinoma kriterij najnižje cene, posledica česar je slabša arhitektura, kar pomeni nižjo dodano vrednost za celotno družbo. Pomemben element pri obravnavi verige vrednosti v arhitekturni dejavnosti je tudi posameznik/gospodinjstvo oziroma širša javnost, saj ta predstavlja pomembno skupino kupcev in tudi končnih uporabnikov. Težava zopet izhaja iz pogostega podcenjevanja poklica arhitekta – arhitekti so nepotrebni in predvsem predragi. Rezultat je enak kot pri javnih naročilih, realizirana arhitektura je slabša, kot bi lahko bila oziroma kot bi celo morala biti.

Tabela 2: Različni »tipi arhitekture« z vidika investitorja in končnega uporabnika

Tip arhitekture	Naročnik/investitor	Končni uporabnik	Opis arhitekture
Zasebna arhitektura	Zasebni – posameznik/ gospodinjstvo ali podjetje/zasebni sektor	Zasebni – posameznik/ gospodinjstvo ali podjetje/zasebni sektor	Zasebna (npr. stanovanja, hiše, pisarne, laboratoriji)
Zasebno-javna arhitektura	Zasebni – podjetje/ zasebni sektor	Širša javnost	Zasebna, a dana v javno uporabo (npr. v gostinstvu, turizmu, trgovini, zasebnem zdravstvu)
Javno-zasebna arhitektura	Javni sektor – ministrstva, občine, javni inštituti, zavodi, skladi, agencije, zdravstvo, kultura, šolstvo ipd.	Javno-zasebni	Javna, a dana v zasebno uporabo javnim uslužbencem (npr. pisarne, uradi, laboratoriji za opravljanje dejavnosti) Javna, a dana v zasebno uporabo posamezniku/ gospodinjstvu (npr. stanovanjske soseske)
Javna arhitektura	Javni sektor – ministrstva, občine, javni inštituti, zavodi, skladi, agencije, zdravstvo, kultura, šolstvo ipd.	Širša javnost	Javna (npr. v zdravstvu, šolstvu, kulturi)

Slika 3: Veriga vrednosti v arhitekturi

Statistična analiza

Statistična analiza panoge

Arhitektura je bila kot panoga KKS v skladu z obstoječo Standardno klasifikacijo dejavnosti (SKD) definirana kot dejavnost pod šifro 71.11 – Arhitekturna in urbanistična dejavnost. V naslednji tabeli predstavljamo nekatere kazalnike in deleže, ki jih v celotnem kulturnem in kreativnem sektorju (KKS) ter v slovenskem gospodarstvu ta dejavnost predstavlja.

Število registriranih organizacijskih enot, ki ga prikazujemo v tabeli, predstavlja vse enote, vpisane v register SPRS, torej tudi takšne enote, ki ne ustvarjajo prihodkov in nimajo zaposlenih. Vsi drugi podatki, prikazani v tabeli, pa temeljijo na bazi oddanih zaključnih računov podjetij, iz katere smo vsa podjetja, ki v obravnavanem letu niso izkazovala prihodkov ali zaposlenih, izločili.

Tabela 3: Izbrani kazalniki in deleži arhitekture* v KKS in celotnem gospodarstvu, 2017

	Registrirane enote (SPRS)	Aktivna podjetja podjetja	Zaposleni	Prihodki od prodaje	Prihodki na tujem trgu	EBITDA**	BDV***
Arhitektura*	2.225	1.099	1.206	142,6 mio €	27,3 mio €	9,2 mio €	47,5 mio €
Delež arhitekture v KKS	9,2 %	11,5 %	6,9 %	6,0 %	4,9 %	3,6 %	6,0 %
Delež arhitekture v celotnem gospod.	1,0 %	1,0 %	0,2 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,2 %

*Arhitektura je definirana kot panoga SKD 71.11 – Arhitekturna in urbanistična dejavnost.

**EBITDA je eden od kazalnikov poslovne uspešnosti podjetja in je dober približek denarnemu toku družbe, ki ga ta ustvari s svojim poslovanjem.

***Bruto dodana vrednost (BDV) je osnovni ekonomski kazalnik in temeljno merilo gospodarske aktivnosti, ki je primerno za ocenjevanje uspešnosti oziroma prispevka posameznih dejavnosti. Vsebinsko pomeni novo ustvarjeno vrednost, ki jo je podjetje ustvarilo v enem letu.

Vir: SURS, AJPES in lastni izračuni

Pregled podjetij po razredih velikosti razkrije, da je v panogi arhitektura v Sloveniji le 1 % podjetij, ki zaposlujejo deset ali več ljudi. 81 % podjetij ima največ enega zaposlenega, 18 % podjetij v panogi pa zaposluje od dva do devet ljudi (Murovec, Kavaš in Bartolj, 2020). V EU so podjetja v povprečju nekoliko večja, saj je najmanjših podjetij 75 %, medtem ko 3 % podjetij v panogi arhitektura zaposlujejo več kot deset ljudi (EK, 2016).

Bruto dodana vrednost (BDV) na zaposlenega je v letu 2017 v arhitekturi znašala 39.414 evrov, kar je nižje od povprečja KKS (45.527 evrov) in tudi nižje od povprečja celotnega gospodarstva, ki je znašalo 43.210 evrov (Murovec, Kavaš in Bartolj, 2020).

Ker imajo v KKS zelo pomembno vlogo samostojni podjetniki, med katerimi je zelo

velik delež takšnih, ki nimajo nobenega zaposlenega, smo poleg navedenega splošnega kazalnika BDV na zaposlenega v skladu z metodologijo, ki jo uporablja tudi AJ PES, posebej izračunali še BDV na zaposlenega za gospodarske družbe (GD) in BDV na zaposlenega za samostojne podjetnike. Pri tem smo k številu zaposlenih pri samostojnih podjetnikih pripisali tudi nosilca dejavnosti, ki se sicer po definiciji ne prišteva k zaposlenim, saj ne prejema plače. Rezultate prikazujemo v tabeli 4.

Tudi ob uporabi takšne metodologije se izkaže, da je povprečna ustvarjena BDV na zaposlenega za GD v arhitekturi (34.149 evrov) nižja od tiste, ki jo ustvarijo GD v KKS (42.364 evrov) ali v celotnem gospodarstvu (43.216 evrov). Na drugi strani pa je BDV na zaposlenega, ki jo ustvarijo samostojni podjetniki v arhitekturi (18.142 evrov), višja od povprečja KKS (15.963 evrov), a kljub temu malenkost nižja od povprečja celotnega gospodarstva (18.993 evrov).

Pri tem se je treba zavedati, da gre v vseh primerih za kazalnik, ki je zgolj približek. Izračun BDV na zaposlenega brez delitve na gospodarske družbe in samostojne podjetnike ter brez pripisa nosilcev dejavnosti k slednjim namreč dejansko ustvarjeno BDV na zaposlenega precenjuje, saj aktivni samostojni podjetniki, ki ustvarjajo prihodke, hkrati pa nimajo zaposlenih, prispevajo k vrednosti skupne ustvarjene BDV, ne pa tudi k skupnemu številu zaposlenih. Posledično je količnik (BDV/zaposlenega) znatno višji. Na drugi strani pa ločen izračun za samostojne podjetnike, pri katerem pripišemo nosilce dejavnosti, ustvarjeno BDV/zaposlenega podcenjuje, saj so kot zaposleni prišteti tudi takšni nosilci dejavnosti, pri katerih je delovna obremenitev le delna in ni primerljiva z delovno obremenitvijo polno zaposlenega. V arhitekturi je delež samostojnih podjetnikov brez zaposlenih v vseh podjetjih (32 %) sicer popolnoma primerljiv z deležem v celotnem gospodarstvu (31 %) ter nekoliko manjši kot v celotnem KKS (42 %).

Tabela 4: BDV na zaposlenega

	BDV/zaposlenega GD	BDV/zaposlenega s. p. (z nosilci dejavnosti)**
Arhitektura*	34.149 €	18.142 €
KKS	42.364 €	15.963 €
Celotno gospodarstvo	43.216 €	18.993 €

*Arhitektura je definirana kot panoga SKD 71.11 – Arhitekturna in urbanistična dejavnost.

**Pri izračunu je samostojnim podjetnikom k številu zaposlenih pripisan tudi nosilec dejavnosti.

Vir: SURS, lastni izračuni

V tabeli 5 in na sliki 4 prikazujemo vrednosti in gibanje posameznih kazalnikov za panogo arhitektura v obdobju 2008–2017. Vsi navedeni kazalniki so izračunani na podlagi baze zaključnih računov, pri čemer so bila upoštevana le aktivna podjetja, torej tista, ki so v obravnavanem letu izkazovala prihodek ali zaposlene. Kot vidimo iz tabele, je število podjetij do leta 2012 naraščalo. Naraščanje števila podjetij v tem obdobju je sicer vsaj delno mogoče pripisati ekonomski krizi, ki je sprožila razpad večjih podjetij in posledično nastanek novih manjših podjetij ter samozaposlitve arhitektov. To je bilo očitno tudi zaradi povečanja članstva v ZAPS (še posebej žensk) v tem obdobju, saj je bilo po podatkih ZAPS leta 2010 pooblaščenih arhitektov 1391, od tega 38,53 % žensk, leta 2019 pa 1539 članov, od tega 45,16 % žensk. Takšno razlago potrjuje tudi dejstvo, da kljub naraščanju števila podjetij število zaposlenih upada že od leta 2009, pri čemer je bil največji upad med letoma 2009 in 2013. Iz tabele in tudi s slike je razvidno, da je bil trend pretežno negativen tudi pri ustvarjenih prihodkih in BDV. Izvoz je na drugi strani med letoma 2009 in 2013 strmo naraščal, v letih 2014

in 2016 pa je prav tako doživel upad. EBITDA, ki je dober približek denarnemu toku družbe, ki ga ta ustvari s svojim poslovanjem, je upadal do leta 2014, ko je bil celo negativen.

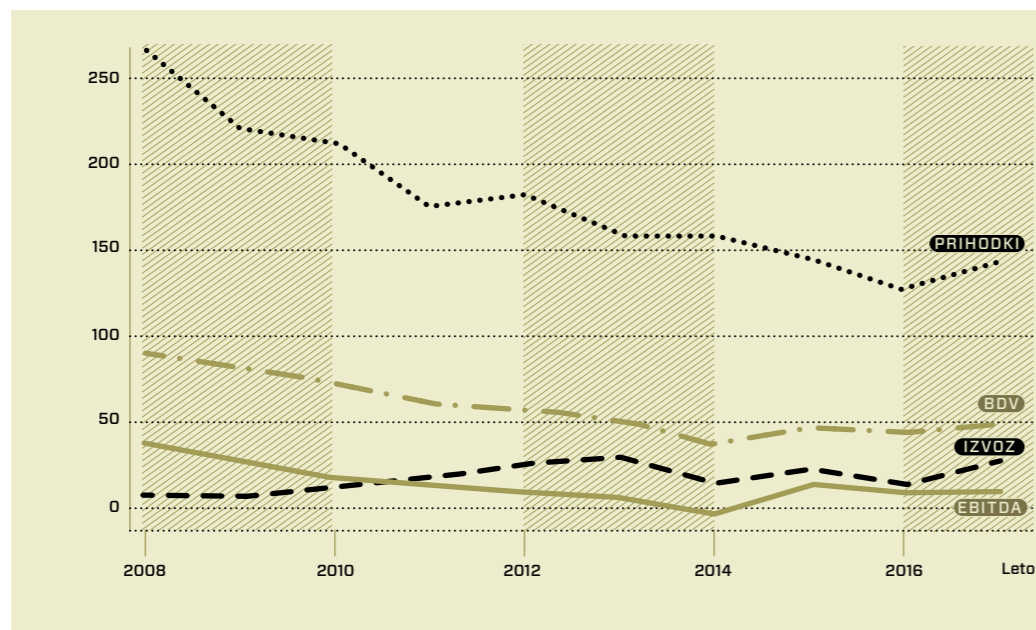
Za (vsaj navidezni) preobrat in upadanje števila podjetij po letu 2014 gre razlog iskati v prehodu dela podjetij v panogi na sistem samostojnih podjetnikov z normiranimi odhodki, ki je v veljavi od leta 2013. Ker samostojnim podjetnikom z normiranimi odhodki zaključnih računov ni treba oddajati (kar sicer velja tudi za samozaposlene v kulturi), v analizirani bazi namreč niso prisotni, kar se lahko odrazi v nižjem prikazanem skupnem številu podjetij. To potrjuje tudi dejstvo, da je število vseh registriranih pravno-organizacijskih oblik v panogi arhitektura (po bazi SPRS) v proučevanem obdobju konstantno naraščalo, in sicer s 1.787 v letu 2008 na 2.225 v letu 2017 (Murovec, Kavaš in Bartolj, 2020). Nadalje to potrjujejo tudi rezultati analize sistema normiranih odhodkov (MF, 2016), ki so pokazali, da je prav panoga arhitekturno projektiranje med desetimi panogami z najvišjim številom zavezancev, ki so ugotavljali davčno osnovo na podlagi normiranih odhodkov. Njihovo število je s 473 v letu 2014 naraslo na 585 zavezancev v letu 2015, ki so ustvarili 8.528.901 evrov prihodkov.

Tabela 5: Kazalniki 2008–2017

Leto	Podjetja	Zaposleni	Prihodki (€)	Izvoz (€)	EBITDA (€)	BDV (€)
2008	1.127	1.828	266.288.896	7.326.495	37.373.221	89.803.561
2009	1.187	1.926	220.474.830	5.991.505	28.352.863	82.023.817
2010	1.222	1.839	211.463.381	9.786.653	17.119.925	73.144.994
2011	1.243	1.694	175.865.981	16.276.690	13.740.389	61.903.082
2012	1.290	1.520	182.114.304	24.397.733	8.652.362	56.757.905
2013	1.252	1.353	159.120.694	28.617.757	5.202.520	49.992.552
2014	1.270	1.295	158.040.744	13.403.532	-3.508.418	36.927.403
2015	1.181	1.249	144.649.752	21.943.780	12.121.967	46.639.146
2016	1.125	1.211	127.069.045	12.716.351	7.870.017	43.719.650
2017	1.099	1.206	142.587.330	27.256.522	9.247.886	47.517.986

Vir: SURS, lastni izračuni

SLIKA 4: Gibanje izbranih kazalnikov, 2008–2017 (v milijonih evrov)

Vir: SURS, lastni izračuni

V tabeli 6 predstavljamo analizo panoge arhitektura po kohezijskih regijah. Kot lahko vidimo, zahodna kohezijska regija sicer prevladuje po vseh proučevanih kazalnikih, vendar pa je pri prihodkih, ustvarjenih na tujem trgu, ta razlika minimalna. Do največjih razlik sicer prihaja pri številu registriranih enot in pri EBITDA. 70 % delež EBITDA v primerjavi s 60 % deležem Zahodne Slovenije v BDV nakazuje na to, da imajo podjetja v arhitekturni panogi v Zahodni Sloveniji relativno nižje stroške dela. Mogoč razlog za to bi lahko ležal v relativno večjem izkoriščanju študentskega dela ali drugih oblik dela (npr. delo po avtorskih pogodbah), saj ta ne sodijo v stroške dela.

Tabela 6: Regionalna porazdelitev, 2017

	Vzhodna Slovenija	Zahodna Slovenija
Registrirane enote (SPRS)	30 %	70 %
Aktivna podjetja	35 %	65 %
Zaposleni	42 %	58 %
Prihodki od prodaje	42 %	58 %
Prihodki na tujem trgu	49 %	51 %
EBITDA	30 %	70 %
BDV	40 %	60 %

Vir: SURS in lastni izračuni

Iz analize vseh panog KKS (Murovec, Kavaš in Bartolj, 2020) je razvidno, da je arhitektura tista, ki je v letu 2017 glede na leto 2008 med vsemi panogami v relativnem

smislu doživela največji upad prihodkov od prodaje na domačem trgu. Na drugi strani pa je v proučevanem obdobju prav arhitektura ustvarila hkrati najvišjo relativno rast prihodkov na tujem trgu, pri čemer je med posameznimi leti sicer prihajalo do velikih nihanj. Arhitektura med drugimi panogami KKS izstopa tudi kot panoga, v kateri je pri ustvarjenih prihodkih od prodaje na domačem trgu ter prihodkih, ustvarjenih na tujem trgu, med obema kohezijskima regijama najmanjša razlika.

Statistična analiza poklicev

Skupine poklicev, ki smo jih po Standardni klasifikaciji poklicev 2008 (SKP-08) identificirali kot povezane s panogo arhitektura, so: arhitekti (SKP-08, koda 2161), krajinski arhitekti (SKP-08, koda 2162) in prostorski načrtovalci (SKP-08, koda 2164). V tabeli 4 predstavljamo število zaposlenih v teh poklicnih skupinah in deleže, ki jih predstavljajo v vseh poklicih, ki so bili identificirani kot kreativni (Murovec, Kavaš in Bartolj, 2020). Rezultati so bili pridobljeni na podlagi analize baze podatkov, imenovane Statistični register delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP). V tej bazi so zajete zaposlene osebe v delovnem razmerju in samozaposlene osebe (skupaj s samozaposlenimi v kulturi), ki so na tej osnovi tudi obvezno socialno zavarovane, ne glede na to, ali imajo zaposlitev s polnim ali skrajšanim delovnim časom, niso pa zajete druge oblike dela, kot je honorarno ali študentsko delo.

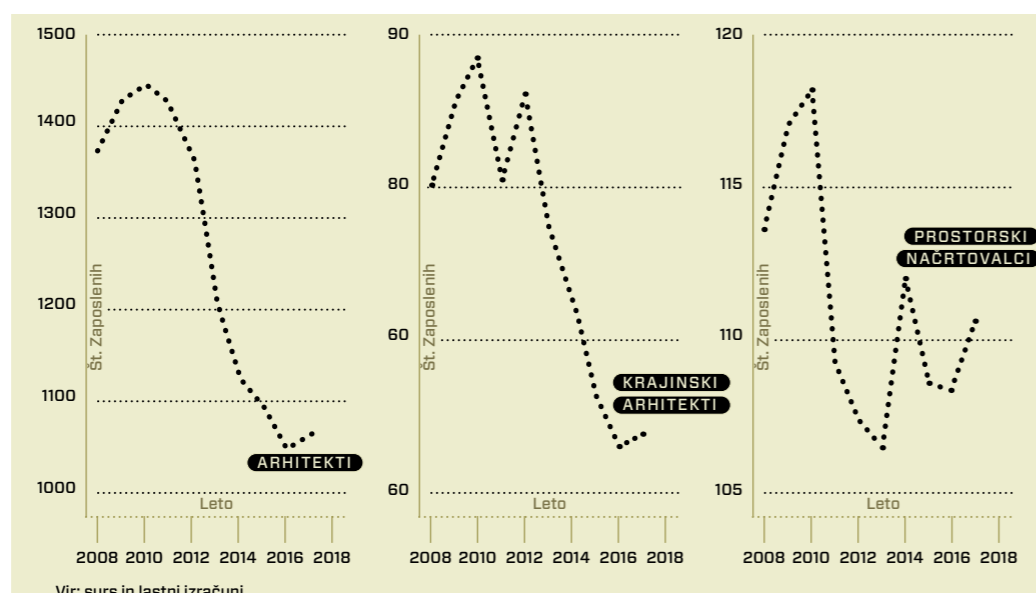
Kot je razvidno iz tabele, daleč največji delež v skupini predstavljajo zaposleni v poklicu arhitekt. Skupno število poklicev, povezanih z arhitekturo za leto 2017, je ocenjeno na 1.238, kar predstavlja 3,5 % zaposlenih v vseh kreativnih poklicih.

Tabela 7: Zaposleni v kreativnih poklicih, povezanih z arhitekturo, 2017

	Število	Delež v vseh kreativnih poklicih
Arhitekti	1.064	3 %
Krajinski arhitekti	64	0,2 %
Prostorski načrtovalci	111	0,3 %
SKUPAJ	1.238	3,5 %

Vir: Murovec, Kavaš in Bartolj, 2020

Slika 5: Absolutna rast števila zaposlenih

Vir: SURS in lastni izračuni

V tabeli 8 združujemo pristopa analize poklicev in analize panog ter prikazujemo število zaposlenih v poklicih, povezanih z arhitekturo (arhitekti, krajinski arhitekti, prostorski načrtovalci), ki so zaposleni v panogi SKD 71.11 – Arhitekturna in urbanistična dejavnost, ter število skupno zaposlenih v navedenih arhitekturnih poklicih v drugih panogah SKD. Podobno kot smo to po metodologiji tridenta (Higgs in drugi, 2005; NESTA, 2013) naredili za vse kreativne poklice (Murovec, Kavaš in Bartolj, 2020), prve poimenujemo »specialisti«, druge pa »vgrajeni«. Poleg tega prikazujemo tudi število zaposlenih v drugih poklicih, ki so zaposleni v panogi arhitektura (SKD 71.11) in jih poimenujemo »podporni«. Ker nekaterim zaposlenim v bazi SRDAP manjka podatek o panogi SKD, v kateri so zaposleni, smo takšne zaposlene iz analize morali izločiti, zato skupno število zaposlenih v arhitekturnih poklicih nekoliko odstopa od števila, predstavljenega v tabeli 7. Prav tako število zaposlenih v panogi arhitektura (SKD 71.11) odstopa od števila, predstavljenega v tabeli 3, saj je pri poklicnih podatkih zajeta širša skupina zaposlenih.

Tabela 8: Trident v arhitekturi, 2017

	ARHITEKTURA (SKD 71.11)	Druge panoge	Vse panoge
Arhitekturni poklici (SKP-08 2161, 2162 in 2164)	SPECIALISTI 638	VGRAJENI 589	Vsi zaposleni v arhitekturnih poklicih 1.227
Drugi poklici	PODPORNI 1036	Nearhitekturni 739.635	Vsi zaposleni v drugih poklicih 740.670
Vsi poklici	Vsi zaposleni v arhitekturi 1.674	Zaposleni zunaj arhitekture 740.224	Celotna delovna sila 741.897

Vir: SURS in lastni izračuni

Iz tabele je razvidno, da je skoraj polovica (48 %) arhitektov, krajinskih arhitektov in prostorskih načrtovalcev zaposlena zunaj panoge Arhitekturna in urbanistična dejavnost. V tabeli 9 zato prikazujemo seznam panog SKD, ki so njihovi glavni zaposlovalci. Vidimo, da sta poleg panoge Arhitekturna in urbanistična dejavnost, ki seveda

zaposluje daleč največje število zaposlenih v arhitekturnih poklicih, zelo pomembni tudi panogi Tehnično projektiranje in s tem povezano svetovanje ter Splošna dejavnost javne uprave, pa tudi Umetniško ustvarjanje. Vse druge panoge zaposlujejo bistveno manjše število analiziranih poklicev, povezanih z arhitekturo.

Tabela 9: Panoge z največ zaposlenimi v arhitekturnih poklicih, 2017

SKD-08	Št. zaposlenih v arhitekturnih poklicih
71.11 – Arhitekturna in urbanistična dejavnost	638
71.12 – Tehnično projektiranje in s tem povezano svetovanje	131
84.11 – Splošna dejavnost javne uprave	114
90.03 – Umetniško ustvarjanje	52
41.10 – Organizacija izvedbe stavbnih projektov	17
70.22 – Drugo podjetniško in poslovno svetovanje	16
74.10 – Oblikovanje, aranžerstvo, dekoraterstvo	15
31.01 – Proizvodnja pohištva za poslovne in prodajne prostore	13
72.20 – Raziskovalna in razvojna dejavnost na področju družboslovja in humanistike	11
41.20 – Gradnja stanovanjskih in nestanovanjskih stavb	11

Vir: SURS in lastni izračuni

Mednarodni statistični okvir

Ko skušamo statistične podatke za Slovenijo postaviti v mednarodni okvir, moramo pri tem seveda paziti na to, da primerjamo podatke, pridobljene na podlagi primerljivih baz in primerljive metodologije.

Rezultati predstavljene statistične analize arhitekture v Sloveniji so dokaj dobro primerljivi z rezultati analize za EU (povprečje držav) (EK, 2016). Delež, ki jih arhitektura v EU dosega v vseh panogah KKS po številu podjetij (13 %) in številu zaposlenih (8 %), so za eno odstotno točko višji od deležev v Sloveniji. Na drugi strani pa je delež, ki ga arhitektura dosega v celotnih ustvarjenih prihodkih KKS v Sloveniji, ob manjšem številu podjetij in zaposlenih relativno precej višji, saj znaša 6 %, medtem ko je povprečje EU le 4 %. Delež arhitekture v BDV KKS znaša 6 % tako v Sloveniji kot tudi v EU.

Za podjetja v panogi arhitektura nekaj podatkov v skladu z njihovo metodologijo spremlja tudi Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/culture/data/database>), na katerem so zadnji podatki prav tako na voljo za leto 2017. S ciljem zagotovitve podatkov za vse države Eurostat sicer uporablja številne ocene in sledi drugačni metodologiji, zato rezultati posledično niso neposredno primerljivi z našimi, vsekakor pa v tem trenutku zagotavljajo najboljšo dostopno primerjavo med državami. Na podlagi teh podatkov, delno prikazanih tudi v tabeli 9, lahko potrdimo majhnost slovenskih

arhitekturnih podjetij, saj je povprečno število zaposlenih na podjetje v Sloveniji znašalo le 1,4. Nižje od tega je bilo le v štirih državah EU (Belgija, Grčija, Španija, Italija). Izračun deležev ustvarjene BDV, ki jo ustvari arhitektura v celotnem gospodarstvu, pokaže, da izstopajo predvsem Luksemburg, Nemčija, Združeno kraljestvo in Islandija. Iz tabele je razvidno tudi, da je bila Slovenija v letu 2017 neto izvoznik arhitekturnih storitev v partnerstvu z EU. Na podlagi dodatnega vpogleda v Eurostatove tabele ugotovimo, da je bila Slovenija neto izvoznik praktično vsa leta od leta 2010, razen v letu 2016. Najmočnejša izvozna usmerjenost je sicer tudi na podlagi Eurostatovih podatkov razvidna predvsem v obdobju krize, in sicer v letih od 2010 do 2013.

Tabela 10: Eurostatova primerjava mednarodnih podatkov za arhitekturo, 2017

Država	Povp. št. zaposlenih	% prihodkov v celotnem gospodarstvu	% BDV v celotnem gospodarstvu	Izvozna bilanca - EU-28 (v mio €)
EU (28)	2	0,2	0,4	389,7
BELGIJA	1,2	0,2	0,4	-4,0
BOLGARIJA	1,9	0,1	0,2	2,8
ČEŠKA	/	/	/	3,8
DANSKA	4,6	0,2	0,4	21,5
NEMČIJA	3,8	0,2	0,5	-14,0
ESTONIJA	/	/	/	5,4
IRSKA	2,9	0,1	0,2	0,0
GRČIJA	1,1	0,1	0,2	0,0
ŠPANIJA	1,3	0,1	0,3	/
FRANCIJA	1,8	0,2	0,4	-10,0
HRVAŠKA	2,3	0,1	0,2	34,4
ITALIJA	1,1	0,1	0,3	-10,2
CIPER	2	0,1	0,3	/
LATVIJA	3	0,1	0,3	-3,0
LITVA	2,9	0,1	0,3	-0,9
LUKSEMBURG	3,7	0,1	0,6	0,0
MADŽARSKA	1,4	0,1	0,2	-0,6
MALTA	/	/	/	/
NIZOZEMSKA	2	0,1	0,2	79,0
AVSTRIJA	3,1	0,3	0,4	32,0
POLJSKA	1,9	0,1	0,2	8,9

PORTUGALSKA	1,4	0,1	0,2	/
ROMUNIJA	2,3	0,1	0,2	16,2
SLOVENIJA	1,4	0,1	0,3	0,6
SLOVAŠKA	1,7	0,1	0,3	-0,7
FINSKA	3,5	0,1	0,3	-1,0
ŠVEDSKA	2,9	0,1	0,3	-72,1
ZDRUŽENO KRALJESTVO	4,8	0,2	0,5	/
ISLANDIJA	2,3	0,2	0,5	/
NORVEŠKA	3,2	0,2	0,3	/
ŠVICA	/	/	/	/
SEVERNA MAKEDONIJA	4,4	0,1	0,3	/
TURČIJA	/	/	/	/
BOSNA IN HERCEGOVINA	5	0,1	0,2	

Vir: Prirejeno po Eurostatu

Potrebe sektorja

V letu 2019 je bila v okviru projekta Platforma Centra za kreativnost izvedena spletna anketa o potrebah KKS (Murovec in Kavaš, 2019). Le slaba petina respondentov (30 od 155) se ukvarja z arhitekturo, zato je treba rezultate, ki jih predstavljamo v nadaljevanju, za področje arhitekture obravnavati previdno.

Analiza potreb kulturnega in kreativnega sektorja je pokazala naslednje:

- Splošni pogoji delovanja: Respondenti niso zadovoljni s primernostjo in izvajanjem zakonodaje. Najbolj so zadovoljni z izvajanjem davčne zakonodaje, najmanj pa s primernostjo delovne zakonodaje. V prvi skupini celo nekoliko prevladujejo respondenti s področja arhitekture, saj jih kar 60 % meni, da je izvajanje davčne zakonodaje delno dobro oziroma zelo dobro.
- Trg: Slovenski trg je majhen, med različnimi značilnostmi slovenskega trga je bilo zelo pozitivno ocenjeno sodelovanje s partnerji znotraj in zunaj lastne dejavnosti, medtem ko je bila v povprečju najslabše ocenjena razpoložljivost kompetentnih posrednikov, kar kaže na to, da v Sloveniji na področju KKS nimamo vzpostavljenih ustreznih verig vrednosti. Glavno skupino kupcev (27 %) pri največ organizacijah predstavljajo zasebni uporabniki, vendar so vse skupine kupcev pomembne – tako javni sektor (22 %) kot tudi storitveni sektor (18 %), KKS (17 %) in proizvodni sektor (16 %). Respondenti so opozorili na veliko odvisnost od javnih sredstev. Da sta v arhitekturi zelo pomembni skupini kupcev zasebni uporabniki in javni sektor, dokazuje tudi mednarodna sektorska študija o arhitekturni dejavnosti v EU (ACE, 2019). Največji delež (47 %) povpraševanja po arhitekturnih storitvah predstavljajo individualni naročniki, medtem ko javni sektor kot drugi največji povpraševalec po arhitekturnih storitvah predstavlja 14 % povpraševanja (pri obravnavi rezultatov te študije moramo biti zaradi majhnosti vzorca slovenskih arhitektov prav tako previdni).
- Kompetence in usposabljanja: Respondenti menijo, da so razpoložljivi izobraževalni programi na njihovem področju delovanja najkakovostnejši z vidika pridobitve ustreznega znanja s področja informacijsko-komunikacijske tehnologije, najmanj kakovostni pa z vidika pridobitve ustreznih poslovnih znanj, kot so menedžment, trženje, finančna znanja in zaščita intelektualne lastnine, ter z vidika interdisciplinarnosti študija. V zvezi z dodatnim znanjem in kompetencami, ki anketirancem pri opravljanju njihove dejavnosti najbolj primanjkujejo, lahko na podlagi njihovih odgovorov ponovno poudarimo znanje na področju strateškega načrtovanja, internacionalizacije, trženja, pravno znanje, znanje o virih financiranja in pripravi projektnih prijav za razpise.
- Finančni viri: Skoraj polovica respondentov je odgovorila, da težav pri financiranju lastnega poslovanja nima. Iz nadaljnje analize je sicer očitno, da organizacije iz KKS slabo poznajo različne razpoložljive finančne instrumente, še posebej semenski in tvegani kapital, subvencijo obrestne mere ter garancije. Za financiranje v obliki donacij/sponzorstva se je izkazalo, da ga v arhitekturi v primerjavi z drugimi panogami KKS v veliko večji meri ne poznajo.
- Internacionalizacija: Tako kot na splošno velja, da si večina respondentov iz KKS želi povečati svojo prisotnost na tujih trgih, si to želi tudi večina (76 %) respondentov s področja arhitekture. Pri tem se jim zdijo še posebej zanimivi trgi drugih članic EU (iz katerih so bili izvzeti trgi bivše Jugoslavije in sosednjih držav). Glavne ovire jim pri tem predstavlja pomanjkanje lastnih sredstev in podpore ministrstev oziroma drugih organizacij.
- Infrastruktura: Respondenti svojo opremljenost z najnovejšo tehnologijo, rele-

vantno za njihovo področje, ocenjujejo kot delno dobro, poudarili so pomen različnih produkcijskih prostorov za razvoj KKS, pri čemer je najvišje ocenjen pomen skupnih prostorov za različne eksperimentalne, kulturne in kreativne dejavnosti, najnižje pa inkubator, vendar pa razlike niso zelo velike. Različne storitve, ki jih takšni prostori nudijo, respondenti zelo cenijo, še posebej pa cenijo možnost izmenjave izkušenj in znanj.

- Ozaveščenost in promocija: Vloge in pomen KKS so slabo prepoznavni tako v splošni javnosti kot tudi v javnem sektorju in gospodarstvu. Kot delno slabe ocenjujejo tudi dosedanje ukrepe na tem področju z izjemo nagrad in prireditvev, ki so ocenjene nekoliko bolje. Respondenti s področja arhitekture s pozitivno naravnostjo do ukrepov na področju nagrad celo nekoliko izstopajo.
- Podporne politike: Respondenti so dokaj pozitivno ocenili podporne organizacije in razvoj človeških virov (izobraževanja, usposabljanja), kot najslabše pa so ocenili strateške dokumente in javno naročanje. V primerjavi z drugimi panogami KKS v arhitekturi nekoliko izstopa pozitivno mnenje respondentov o promociji (prireditve, nagrade in podobno).
- Vpliv posameznih področij in trendov: Respondenti so med vsemi področji, v zvezi s katerimi so bili oblikovani posamezni sklopi vprašanj (splošni pogoji poslovanja, zakonodaja, trg, izobraževanje in usposabljanje, ozaveščenost in promocija, možnosti financiranja, internacionalizacija, infrastruktura, podporne politike), ocenili, da imajo na njihovo poslovanje najbolj omejujoč vpliv splošni pogoji poslovanja in zakonodaja. Zgolj vplivi ozaveščenosti in promocije ter izobraževanja in usposabljanja v povprečju niso zaznani niti kot omejujoči niti kot spodbudni, vendar bi kljub temu za arhitekturo v primerjavi z drugimi panogami KKS lahko povzeli, da so ti vplivi celo nekoliko spodbudni za njihovo delovanje. Glede prihodnjega razvoja oziroma trendov na različnih področjih pa respondenti menijo, da bodo na njihovo poslovanje v prihodnosti najbolj pozitivno vplivali razvoj tehnologije, človeški viri in financiranje, medtem ko naj bi najbolj negativen vpliv imeli politični dejavniki.

Razvojni potenciali

Pri ugotavljanju razvojnih potencialov igrata poleg analize stanja zelo pomembno vlogo tudi spremljanje in napovedovanje trendov. Pri tem gre za trende, ki so pogosto globalni in široki ter niso povezani izključno s panogo arhitektura, ampak s celotnim KKS, nekateri pa tudi širše, s celotnim gospodarstvom in družbo. Pomembno je, da arhitekti trende spremljajo in se čim hitreje odzivajo na priložnosti, ki jih novi trendi prinašajo, seveda pa na drugi strani lahko nekatere nove trende tudi sami vzpostavljajo.

V Sloveniji žal nimamo sistematičnih raziskav splošnih, tehnoloških ali potrošniških trendov. Ker pa so trendi po svetu dokaj podobni, arhitekti v pomanjkanju specifičnih raziskav lahko uporabljajo rezultate različnih mednarodnih organizacij, ki se s tem ukvarjajo. V nadaljevanju navedena dejstva o glavnih mednarodnih trgih, trendih, priložnostih za razvoj in s tem povezanimi poglobljenimi znanji so tako predvsem rezultat analize obstoječih mednarodnih in nekaterih domačih virov, pa tudi intervjujev ter delavnice z različnimi deležniki s področja arhitekture.

KLJUČNI MEDNARODNI TRGI

- Povpraševanje po arhitekturnih storitvah raste v državah v razvoju – predvsem na Kitajskem, v Indiji in Braziliji. Poleg držav v razvoju je tudi ameriški trg eden izmed trgov, za katerega se napoveduje največja rast v gradbenem sektorju do leta 2025, kar predstavlja dober potencial tudi za arhitekturno dejavnost (EY, 2014; Kloosterman in drugi, 2019).
- Glede na prizadevanja EU po oblikovanju enotnega digitalnega trga bo pomembnost evropskega trga (najverjetneje) še naraščala. Nemčija, Združeno kraljestvo, Italija, Francija in Nizozemska so v zadnjih letih države članice z največjim arhitekturnim trgovom (ACE, 2019).
- Rezultati ankete so pokazali, da si slovenski arhitekti svoje poslovanje na tujih trgih želijo okrepiti, in sicer še posebej na trgih drugih članic EU (iz katerih so bili izvzeti trgi bivše Jugoslavije in sosednjih držav) (31 %), pa tudi na trgih sosednjih držav (20 %) in trgih zunaj Evrope (20 %) (Murovec in Kavaš, 2019).
- Po podatkih Eurostata (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/culture/data/database>) se kot najpomembnejši konstantni partner Slovenije na področju arhitekturnih storitev kaže Avstrija, do leta 2014 pa je bila največji uvoznik slovenskih arhitekturnih storitev Rusija. Aktivnost slovenskih arhitektov na tujih trgih je sicer precej odvisna od posameznih projektov.
- V prihodnosti bo velik pomen imel tudi nacionalni trg, saj je zaznati trend v smeri prenove in manj gradnje. Glede na rezultate raziskave ACE (2019) je bila Slovenija v obdobju 2010–2018 država z najvišjo rastjo arhitekturnega trga med proučevanimi evropskimi državami, prav tako so bile nadpovprečno optimistične napovedi slovenskih arhitektov za prihodnost, kar pa se je z anketo v letu 2020 precej spremenilo (ACE, 2020).

- **Okoljski in trajnostni izzivi:** Podnebno nevtralnno, krožno gospodarstvo je edina mogoča prihodnost in največji projekt naše družbe. Gradbeništvo in stavbe so vir 39 % svetovnih emisij ogljikovega dioksida (UN Environment, 2019) ter predstavljajo največji vir odpadkov v EU (Wahlström in drugi, 2020). Vpeljava trajnostnega vidika je zato najpomembnejši razvojni vidik arhitekture v 21. stoletju, saj se pri svojem izvajanju spopada z globalnimi izzivi razpoložljivosti virov, kakovosti vode in vse večjim onesnaževanjem okolja. Z načrtovanjem energetsko učinkovitih stavb in uporabo ekološko neoporečnih materialov ali obravnavo problemov emisij in odpadkov lahko tudi arhitekturna stroka pristopa k varovanju zdravja, zagotavljanju varnosti in dobrega počutja prebivalstva. Zmožnost arhitekta, da ustvari praktične rešitve za izzive, ki jih prinašajo podnebne spremembe, rast prebivalstva in prizadevanje za bolj povezane zdrave skupnosti, v veliki meri prispeva k ciljem o zagotavljanju trajnostne družbe (AIA, 2020).

Okoljski izzivi, s katerimi se srečujemo, so povzročili pritisk na gradnjo bolj zelenih zgradb, ki temeljijo na uporabi naravnih materialov, spodbudili povpraševanje po arhitekturnih storitvah in dodali energetsko učinkovitost v načrtovalske in oblikovalske kriterije, ki so prej temeljili na funkcionalnosti in stroških (EY, 2014). Številni raziskovalci se tudi ukvarjajo z razvojem naravnih materialov za gradnje »živih« stavb, kot so t. i. biogeni materiali (les, ovčja volna, celulozna vlakna, konoplja, topolova vlakna, micelij gob ipd.), ki se odzivajo na okolico kot živi organizem. Materiale in izdelke vrednotimo z analizo življenjskega cikla (LCA) stavb.

V prihodnosti se bo več prenavljalo in manj gradilo. Trajnostna rast je namreč usmerjena predvsem v preoblikovanje obstoječega prostora/objektov – izboljšanje, renovacija v smeri boljše energetske učinkovitosti, boljše izrabe prostora ipd. Trajnostna gradnja tako najbolj ohranja naravne vire, hkrati pa tudi ohranja, a oživlja mesta in naselja ter krepi kulturno identiteto (Dešman in drugi, 2016; MK, 2018).

- **Nove tehnologije in digitalizacija:** BIM (informacijsko modeliranje grajenega okolja) je proces izdelave in upravljanja digitalnega modela in njegovih podatkov, s katerim oblikujemo, gradimo in vzdržujemo objekt v njegovem celotnem življenjskem ciklu. BIM omogoča sodoben, pametnejši način gradnje in projektiranja, s tem pa tudi sodelovanje vseh vpletenih na istem usklajenem tridimenzionalnem modelu objekta. Ekipa dela bolj učinkovito, saj se pomembne odločitve sprejemajo na enem mestu, projektantu pa omogoča večji nadzor nad stroški objekta. Za hitrejše uvajanje BIM je EU sprejela direktivo, da naj bi države članice posebej spodbujale ali celo predpisale uporabo tehnologije BIM pri izdelavi projektov za javne zgradbe. Prehod na tehnologijo BIM pri projektiranju je le še vprašanje časa.

Ob uveljavljanju BIM 3D hkrati govorimo že tudi o BIM 4D, ki vključuje dimenzijo časa, 5D, ki vključuje dimenzijo stroškov, 6D, ki vključuje trajnostno analizo, in tudi že o 7D, ki predstavlja inteligentno povezavo tridimenzionalnih elementov in raznovrstnih podatkov za namene upravljanja projektnih informacij v celotnem življenjskem ciklu objekta (Arhinova, 2020; AIA, 2018). Prehod na digitalno obliko modeliranja in upravljanja gradnje in sredstev s tehnologijo BIM ni nova ideja, ampak predstavlja rastoč svetovni trend, ki na trg infrastrukture prinaša bistveno izboljšanje produktivnosti in stroškovno učinkovitost (EU BIM Task Group, 2017). Informacijsko modeliranje gradenj prinaša poleg ekonomskih tudi okoljske in družbene koristi, ki pa bodo v celoti izkoriščene le s širšim sprejetjem informacijskega modeliranja gradenj v celotni vrednostni verigi. Evropa si prizadeva za oblikovanje enotnega digitalnega trga, kar odpira tudi možnosti za čezmejno rast (EU BIM Task Group, 2017). Razvoj naprednih parametričnih sistemov za načrtovanje je omogočilo razmah **parametrične arhitekture**. Parametrična arhitektura je sodoben način projektiranja, ki združuje arhitekturo z matematiko in programiranjem. Namenjena je ustvarjanju in gradnji kompleksnih geometrijskih struktur, ki presejajo prepros-

te oblikovalske oziroma geometrijske rešitve (<https://medium.com/studiotmd/emerging-trends-that-will-shape-the-future-of-architecture-356ba3e7f910>; Granda, 2016).

- Povečuje se tudi uporaba tehnologij, vezanih na **navidezno** (angl. "virtual reality"), **obogateno** (angl. "augmented reality") in **mešano resničnost**, ki združuje lastnosti obeh. Nove možnosti za vizualizacijo so se odprle tudi s **tridimenzionalnim tiskanjem**, ki poleg tega odpira tudi priložnosti za izdelavo različnih gradbenih delov ali opreme ter morda predstavlja prihodnost gradnje stavb (<https://all3dp.com>, <https://3dprintedhouse.nl>). Tridimenzionalno tiskanje v povezavi z robotiko bi v prihodnosti lahko omogočilo tudi gradnjo bivalnih struktur na območjih, ki bi bila zaradi okoljskih sprememb za človeško življenje običajno neprimerna, kot so oceani in puščave, ali celo na drugih planetih (<https://www.fosterandpartners.com/projects/mars-habitat>). **Robotika** naj bi tudi sicer imela v prihodnosti v gradbeništvo in arhitekturi vedno večji vpliv, čeprav kljub vse večji vključenosti robotike v gradbeništvo in arhitekturo arhitekti v procesu oblikovanja ostajajo nepogrešljivi. Bistvena omejitev robotike v arhitekturi je namreč človeški pridih, predvsem ko gre za spontane navdihe in ustvarjalnost (<https://hmcarchitects.com/news/robotics-in-architecture-and-construction-an-industry-shift-2019-10-23>).

Trenutna gospodarska/družbena kriza, ki je posledica pandemije, še dodatno potrjuje, kako pomembni sta vpeljava in uporaba novih tehnologij. Pojavljajo se nove, drugačne zahteve prebivalstva po načrtovanju in oblikovanju prostora in zgradb – take, ki bodo zagotavljale večjo varnost in prispevale k boljšemu zdravju, večjemu udobju ter dobremu počutju (<https://www.idom.com/new/webinar-arquitectura-tecnologia-y-seguridad-para-edificios>).

V tesni povezavi z razvojem novih tehnologij in digitalizacijo je razvoj bivalne kulture v smeri pametnih hiš. **Pametne hiše** pomenijo uvajanje in sistemsko povezovanje najnovejših tehnologij, digitalizacije, avtomatizacije in robotizacije v vsakodnevno bivalno okolje. Še korak naprej od pametnih hiš so pametna mesta. **Pametna mesta** so odziv na to, kako ogromne količine podatkov, ki so posledica tehnološkega razvoja, pametno in smiselno uporabiti, da bi prebivalcem naredili življenje enostavnejše, prijetnejše in vključujoče ter hkrati sledili trajnostnemu razvoju. Do zdaj so se morali uporabniki prilagajati temu, kar so arhitekti zgradili. Umetna inteligenca ter digitalne in senzorične tehnologije prihodnosti pa nam omogočajo ustvariti občutljive stavbe in mesta, ki se prilagajajo potrebam posameznikov in prebivalstva. Pametna mesta, ki bodo delovala kot velik podatkovni ekosistem, tako predstavljajo prihodnost (NEP Slovenija, 2015; Krajnovič, 2015; <https://www.archdaily.com/927262/7-architectural-considerations-that-are-shaping-future-cities>; <https://www.thinkaec.com/5-trends-that-could-shape-the-future-of-architecture/>; <https://medium.com/studiotmd/emerging-trends-that-will-shape-the-future-of-architecture-356ba3e7f910>).

Ob vseh prednostih in priložnostih, ki jih nova tehnologija prinaša, ne smemo pozabiti na drugo plat, ki predstavlja pomemben izziv – kako vpeljati pametno tehnologijo, da se bo dobro integrirala in prilagodila človeku, a hkrati ostala do človeka prijazna, ter kako in v kolikšnem obsegu jo vpeljati, da ne bo slabega vpliva na družbo in družbene stike. Smiselno je, da tehnologijo vidimo kot oblikovalsko orodje za izboljšanje kakovosti življenja v mestih in zgradbah ter za ustvarjanje trajnostnih, zdravih okolij, prijaznih do človeka.

- **Družbeni trendi:** Hitra rast in staranje prebivalstva ter migracije so nekateri od družbenih trendov, ki imajo pomemben vpliv tudi na arhitekturo. Oblikovati je treba javno infrastrukturo, kot so ceste, šole, bolnice, domovi za starejše, ki se bo lahko spopadala z izzivi krčenja in širjenja prebivalstva in tudi s starejšim prebivalstvom (<https://www.thinkaec.com/5-trends-that-could-shape-the-future-of-architecture/>).

Potencialen odgovor na hitro rast števila svetovnega prebivalstva in omejenost prostora, primerne za življenje, predstavljajo **vertikalna mesta**, to so mesta, grajena vertikalno – tako v višino kot tudi v globino (<https://medium.com/studiotmd/emerging-trends-that-will-shape-the-future-of-architecture-356ba3e7f910>). Arhitekturna stroka je najpomembnejša pri iskanju rešitev za »prilagodljive stavbe«, ki se na prihodnje potencialne spremembe odzovejo na trajnosten način.

- **Potrošniški trendi:** Z drugimi trendi so nerazdružljivo povezani tudi potrošniški trendi (npr. trend starajoče se družbe ustvarja novo pomembno ciljno skupino potrošnikov). Spreminjajoče se vedenje potrošnikov vpliva na povpraševanje po določenih stavbnih značilnostih ali drugih značilnostih storitev, ki jih nudijo arhitekti, ter predstavlja nove priložnosti za inovacije in kreativnost v arhitekturi. Nekateri pomembnejši potrošniški trendi oziroma vedno pomembnejše skupine potrošnikov so: trajnostno ozaveščeni, družbeno odgovorni potrošniki, zdrav življenjski stil, združevanje dela in prostega časa, individualizacija, varnost in zaščita ... Znotraj teh širših skupin obstaja veliko mikro trendov, od katerih je v zadnjem času zelo aktualen predvsem trend dela od doma, s čimer je povezana potreba po domači pisarni. V Ameriki pa je na primer zaradi želje po neodvisnosti od bančnih kreditov in naraščajočih cen nepremičnin težko prezreti trend Tiny house – mala hišica, v kateri je dom zmanjšan na velikost ene sobe, ki prevzame več programskih nalog (je hkrati kopalnica, kuhinja, spalnica, dnevna soba). Spremljanje in poznavanje potrošniških trendov prinaša številne priložnosti za inovacije in razvoj.

Trend, ki je za arhitekturo posebnega pomena, predstavljajo tudi razne spletne platforme, ki spodbujajo deljenje oziroma souporabo stanovanj in tudi avtomobilov, kot sta Airbnb in Car Sharing, imajo velik vpliv na trg stanovanj in nepremičnin ter oblikovanje infrastrukture v prihodnosti. Prostori, ki se prilagajajo starosti, ekonomskemu statusu in osebnim željam lastnika stanovanja postajajo vse pogostejši.

Zaradi drugačnega načina življenja prihaja tudi do združevanja zasebnih in javnih prostorov ter funkcij in snovanja večjih kompleksov kot mikro mest, v katerih je na voljo širok nabor storitev (<https://medium.com/studiotmd/emerging-trends-that-will-shape-the-future-of-architecture-356ba3e7f910>).

- **Novi poslovni modeli:** Vloga arhitektov bo v prihodnosti drugačna. Pojavljajo se novi poslovni modeli oziroma modeli interdisciplinarnega sodelovanja, v katerih na primer strokovnjaki za okoljske znanosti ali antropologi postanejo aktivni člani ekip v oblikovalskih studiih. Takšne ekipe se bodo v prihodnje lahko uspešno spopadle s kompleksnimi projekti, ki zahtevajo znanja z različnih področij (<https://medium.com/studiotmd/emerging-trends-that-will-shape-the-future-of-architecture-356ba3e7f910>). Sodelovanje različnih strokovnjakov je nujno potrebno tudi za zagotavljanje čim boljše izkušnje uporabnika.

Kot antipod težavam z zaščito avtorskih pravic, ki sicer predstavljajo eno od osrednjih problematik v celotnem kulturnem in kreativnem sektorju, se tudi v arhitekturi razvija gibanje odprtokodne arhitekture, pri katerem gre za uporabo znanja in časa arhitektov za ustvarjanje projektov za skupno dobro (ekološki projekti, projekti za reševanje osnovnih stanovanjskih problemov ...). Načrti so v primeru **odprtokodne arhitekture** na voljo brezplačno ali za nizko ceno (npr. Wikihouse, Paperhouse). Odprtokodna arhitektura je pogosto povezana tudi z novimi modeli financiranja, kot je *crowdfunding*.

POMEMBNA ZNANJA

- **Interdisciplinarnost in sodelovanje:** Arhitektura je že od nekdaj interdisciplinarna stroka (prepletanje znanj z družbenih, gospodarskih, tehničnih in umetniških področij), vendar je danes potreba po interdisciplinarnosti večja zaradi okoljskih in družbenih sprememb (interdisciplinarni projekti, kot so energetska

učinkovitost stavb, družbena trajnostna naselja in stavbe, trajnostna mobilnost, pametna mesta, dejavna prenova kulturne dediščine ter vsa druga področja, ki so povezana s trajnostnimi oblikami življenja in kulturo grajenega prostora (Dešman in drugi, 2016). Vedno pomembnejše je tudi sodelovanje z raziskovalno in razvojno dejavnostjo, saj ogromne baze podatkov, ki so danes na voljo zaradi digitalizacije, in številne raziskave (npr. analiza sedanjih in prihodnjih trendov obnašanja kupcev, raziskovanje obnovljivih virov in trajnostne gradnje) lahko le z dejanskim sodelovanjem z arhitekturno dejavnostjo prispevajo tudi k oblikovanju kakovostnejše arhitekture in pametnih mest.

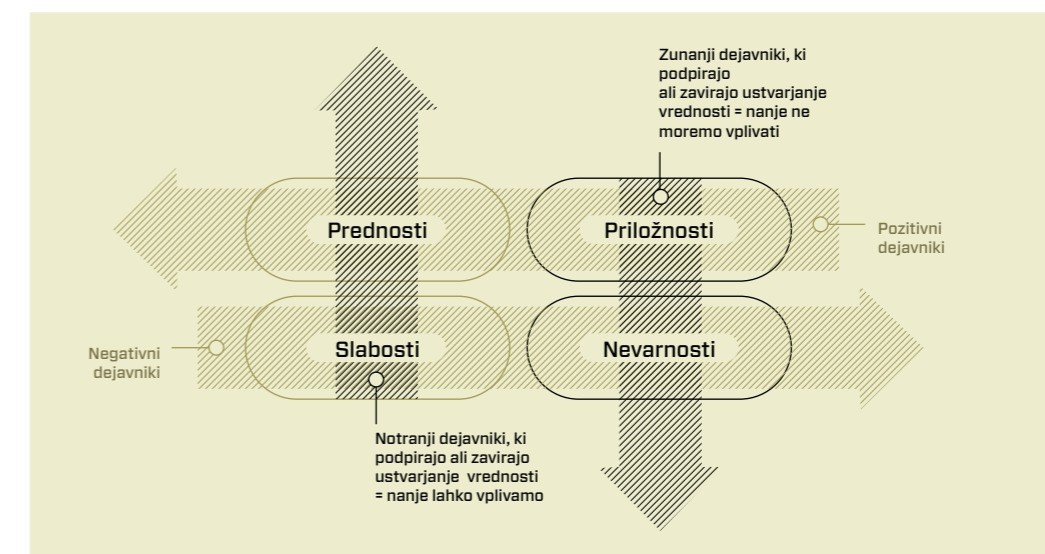
- **Tehnološka znanja:** Digitalizacija zahteva ustrezno znanje in kompetence. Arhitekti se morajo primerno usposobiti za uporabo novih digitalnih tehnologij s področja stroškov in vplivov na okolje, kot so sistemi informacijskega modeliranja gradenj (tehnologija BIM) in podobno (Dešman in drugi, 2016).
- **Vseživljenjsko učenje:** Delo arhitekta pomeni tudi vseživljenjsko izobraževanje. Poleg svojih »običajnih« arhitekturnih znanj, ki jih morajo arhitekti neprekinjeno izpopolnjevati, bodo vedno večje zahteve tudi po znanju s področja naravnih materialov in poznavanja posameznikov. Npr. pojavilo se je novo področje, t. i. nevroarhitektura, ki upošteva, kako prostori vplivajo na možgane in počutje (Brdnik, 2020).

Analiza SWOT

Predhodna analiza je podlaga za pripravo analize SWOT (prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti) za posamezno panogo KKS. Analiza SWOT se običajno uporablja v zgodnjih fazah načrtovanja (npr. projekta, strategije) in njen namen je pomagati oceniti realno stanje s stališča konkurenčnosti in sprememb v poslovnem okolju, s katerimi se bo treba spoprijeti v prihodnosti. Analiza SWOT je tako eno glavnih orodij v povezovanju analize poslovnega okolja z oblikovanjem strategij. Ugotoviti je treba, katere so glavne konkurenčne prednosti in slabosti analizirane panoge ter katere priložnosti in potencialne nevarnosti se oblikujejo na trgu. Analiza SWOT lahko zagotovi okvir za opredelitev in analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti ter omogoča razvoj ustreznih strategij in politik.

Prednosti in slabosti so interne narave in se nanašajo na samo panogo. Pri prednostih podamo vse pozitivne prednosti, ki jih imamo pred drugimi panogami (znotraj gospodarstva in znotraj KKS) in jih lahko tudi v prihodnje izkoriščamo kot konkurenčne prednosti. Slabosti so tiste karakteristike, s katerimi smo v primerjavi z drugimi panogami nekoliko slabši. Tako so na primer administrativne ovire (kompleksni javni razpisi) in davčna politika za vse panoge problem, vendar je to značilno za celotno gospodarstvo in je zato rešitev potrebna na ravni države na splošno in ni del politike arhitekture. Optimalno je, da organizacije znotraj panoge utrjujejo svoje prednosti in aktivno odpravljajo svoje slabosti. Priložnosti in nevarnosti pa se nanašajo na okolje, v katerem je posamezna panoga KKS. Pri priložnostih in nevarnostih je bistveno to, da mi sami nimamo neposrednega vpliva, temveč smo popolnoma odvisni od zunanjih dogodkov in razvoja okolja. Tako se priložnosti nanašajo na predvidene, za nas pozitivne spremembe v okolju, nevarnosti pa na predvidene negativne spremembe v okolju. Te relacije prikazuje slika 6.

Slika 6: Analiza SWOT

Pri analizi smo uporabili subjektivni pristop, pri katerem ocenimo pomen posamezne trditve z rangiranjem: 1 (zelo pomembno), 2 (pomembno) in 3 (manj pomembno). Pri tem upoštevamo dva vidika:

1. Ali je posamezen del posameznega stebra javne politike podpore KKS pomemben za posamezno panogo, kar je povezano z značilnostmi same panoge (npr. potrebna je ustrezna infrastruktura, potreba po javnih finančnih virih, pomen tržnih znanj) in potrebami v Sloveniji?
2. Kakšno je stanje v Sloveniji na zgornjem področju (npr. odsotnost ustreznih programov izobraževanja in usposabljanja, pomanjkanje ustrezne infrastrukture, odsotnost ustreznih finančnih spodbud).

Pri pripravi analize SWOT smo analizirali značilnosti posameznega stebra javne politike podpore KKS. V našem primeru so to naslednji:

- splošni pogoji poslovanja,
- trg (povpraševanje na trgu),
- kompetence in usposabljanja,
- financiranje,
- internacionalizacija,
- infrastruktura,
- ozaveščenost in promocija,
- podporne politike (strategije, programi).

Sledi opredelitev priložnosti in nevarnosti sektorja.

Priložnosti in nevarnosti pa se nanašajo na okolje, v katerem je posamezni sektor KKS. Pri priložnostih in nevarnostih je bistveno to, da mi sami nimamo neposrednega vpliva, vendar smo popolnoma odvisni od zunanjih dogodkov in razvoja okolja. Tako se priložnosti nanašajo na predvidene, za nas pozitivne spremembe v okolju, nevarnosti pa na predvidene negativne spremembe v okolju. Pri tem je poglobljena fleksibilnost, saj je za sektor KKS pomembno, da se predvidijo strategije prilagajanja v primeru nastalih predvidenih ali nepredvidenih sprememb v okolju. Pomembno je oceniti verjetnost, da pride do priložnosti/nevarnosti.

Tabela 11: Prednosti in slabosti, priložnosti in nevarnosti

PREDNOSTI		SLABOSTI	
Steber javne politike	Rang	Steber javne politike	Rang
Splošni pogoji poslovanja		Splošni pogoji poslovanja	
Pomen poklica arhitekta (javni interes, reguliran poklic)	1	Vloga/ugled poklica arhitekt se zmanjšuje (ozaveščenost, ugled in prepoznavnost arhitekture se zmanjšuje)	3
		Neustrezen sistemski okvir (obsežnost, neusklajenost, nejasnost, nestabilnost, pomanjkljiv nadzor)	1
Trg (ponudba in povpraševanje na trgu)		Trg (ponudba in povpraševanje na trgu)	
Širok razpon storitev (širok nabor znanj arhitektov, možnost različnih sodelovanj, vlog v projektih)	1	Prevladovanje samozaposlitve kot oblike zaposlitve (s. p. in samozaposleni v kulturi)	2
Visoka kakovost nekaterih ponudnikov (nacionalne in mednarodne nagrade, pridobljeni javni natečaji)	2	Neurejenost trga (nelojalna konkurenca, pritisk na cene storitev na trgu/neenakost na trgu)	1

Kompetence in usposabljanja		Kompetence in usposabljanja	
Zadovoljiva splošna kakovost izobraževalnih programov in usposabljanj (tradicija, mednarodne akreditacije programov, rezultati ankete, uspehi študentov)	2	(Pre)kratka obvezna študijska praksa in pomanjkanje interdisciplinarnih znanj v izobraževalnih programih	2
Financiranje		Financiranje	
Javno financiranje energetske prenove stavb	3	Pomanjkanje finančnih sredstev (problem usklajevanja denarnega toka: nizke cene in dolgotrajnost postopkov vplivajo na pomanjkanje finančnih sredstev (likvidnost, pomanjkanje sredstev za dodatno zaposlovanje), omejen dostop do bančnih kreditov, omejena sredstva za nakup programske opreme)	1
Infrastruktura		Infrastruktura	
Obstoj podporne infrastrukture	2	Pomanjkljive podporne storitve	1
Obstoj ZAPS	2		
Internacionalizacija		Internacionalizacija	
Prisotnost na tujih trgih (izvoz relativno pomemben in narašča)	2		
Ozaveščenost in promocija		Ozaveščenost in promocija	
Promocija kakovostne arhitekture in ozaveščanje javnosti (organizacija in podelitev nagrad, organizacija različnih prireditev (konferenice, razstave, predavanja))	1	Prešibka ozaveščenost oblikovalcev politik in javnosti o pomenu kakovostne arhitekture/kakovostnem grajenem prostoru	1
Podporne politike (strategije, programi)		Podporne politike (strategije, programi)	
Veljavni strateški dokumenti (arhitekturna politika, strategija prostorskega razvoja Slovenije, nacionalni in lokalni programi kulture)	3		
PRILOŽNOSTI		NEVARNOSTI	
Okoljske spremembe, demografske spremembe in družbeni trendi (povpraševanje po projektih, ki imajo estetsko, družbeno in okoljsko vlogo)	1	Upad investicij v gradbeni dejavnosti	2
Usmeritev h kakovostni arhitekturi javnih zgradb in javnih površin	2	Neracionalna raba prostora	1
Evropske in nacionalne smernice ter politike k oblikovanju zelenega, trajnostnega gospodarstva: Kakovostna arhitektura in inovativna arhitektura; Zeleni dogovor; Novi evropski Bauhaus	1		

Gospodarska/družbena kriza (zaradi covid-19) (oblikovanje novih potreb po kakovostni arhitekturi – varnost, udobje, zdravje, dobro počutje, zunanji prostori)	1		
Enakost spolov kot prednostna naloga Delovnega načrta za področje kulture 2019–2022	3		
Nova tehnologija in digitalizacija (uporaba novih programov (software) pri načrtovanju in oblikovanju prostora/stavbe; nova pametna tehnologija, ki je zajeta v sam proces gradnje)	1		

Opomba: 1 (zelo pomembno), 2 (pomembno), 3 (manj pomembno).

Posamezne prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti so podrobneje opisane v prilogi 2.

Zaključek

Da bi pripravili ustrezna strokovna izhodišča za oblikovanje javne politike na področju arhitekture in KKS, smo k analizi panoge arhitektura pristopili z več metodološkimi orodji. Pregled in značilnosti glavnih skupin deležnikov, veriga vrednosti za arhitekturno projektiranje, statistična analiza ter pregled potreb in razvojnih potencialov v arhitekturi predstavljajo vsak svoj zorni kot, ki omogoča drugačen vpogled v panogo. Vse te različne vpoglede smo na koncu združili v analizi SWOT, zgoščeno prikazani v tabeli 11 (poglavje 7). Analiza SWOT predstavlja tudi končni rezultat analize panoge arhitektura v Sloveniji. Skupaj z analizo tuje in slovenske javne politike na področju arhitekture, ki predstavlja naslednjo fazo priprave strokovnih izhodišč, bo omogočila pripravo predlogov ukrepov javne politike na področju arhitekture in KKS v Sloveniji.

Literatura in viri

1. American Institute of Architects (AIA) (2018). Firm survey report. Overview. Dostopno na: content.aia.org/sites/default/files/2018-08/2018-AIA-Firm-Survey-Overview.pdf
1. American Institute of Architects (AIA) (2020). Sustainability. Dostopno na: www.aia.org/resources/77561-sustainability.
2. Architects' Council of Europe (ACE) (2019). The architectural profession in Europe 2018: A sector study. Dostopno na: www.ace-cae.eu/fileadmin/New_Upload/7_Publications/Sector_Study/2018/2018_ACE_Report_EN_FN.pdf.
3. Architects' Council of Europe (ACE) (2020). The architectural profession in Europe 2020: A sector study. Dostopno na: www.ace-cae.eu/fileadmin/user_upload/2020ACESECTORSTUDY.pdf.
4. Architecture 2030 (2020). Why the building sector? Dostopno na: architecture2030.org.
5. Arhinova (2020). BIM – Building Information Modeling. Dostopno na: www.arhinova.si/bim.html (10. 8. 2020).
6. Asociacija (2017). Seznam vprašalnikov o poklicih in predlogi sprememb. Dostopno na: www.asociacija.si/si/wp-content/uploads/2017/03/SEZNAM-VPRA%C5%A0ALNIKOV-O-POKLICIH-IN-PRELOGI-SPREMEMB.pdf.
7. Baker, K. (2018). Architect. How Many Architects Does Our Economy Need? Dostopno na: www.architectmagazine.com/aia-architect/aiafeature/how-many-architects-does-our-economy-need_o.
8. Bernstein, P. (2018). Architectural Record. Why the Field of Architecture Needs a New Business Model. Dostopno na: www.architecturalrecord.com/articles/13462-why-the-field-of-architecture-needs-a-new-business-model.
9. Brdnik, M. (2020). O arhitekturi prihodnosti z Ono Horx-Strathern. Podkast odprto #07. Dostopno na: www.odprtehiseslovenije.org/o-arhitekturi-prihodnosti-z-ona-horx-strathern-podcast-odprto-07.
10. Bureau of Labor Statistics, U.S. Department of Labor (2020). Occupational Outlook Handbook. Architects. Dostopno na: www.bls.gov/ooh/home.htm.
11. Cedefop (2020). Skills Panorama. Construction. Dostopno na: skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/indicators/future-employment-growth.
12. Center za kreativnost (CzK) (2019). Prenos veščin: Ofis, Bevk Perović, Sadar + Vuga. MAO, 18. 9. 2020.
13. Cheinman, K. (2020). Ecosystems thinking for design in government and non-profit sectors – the basics. Dostopno na: medium.com/@altspaces/ecosystems-thinking-for-design-in-government-and-non-profit-sectors-the-basics-1-2-fab82b1acd23.
14. Černigoj, N. (2017). Arhitektura za ljudi. Imamo veliko dobrih arhitektov, a tudi veliko prostorske stihije. Mladina, 38, Kultura. Dostopno na: www.mladina.si/182013/arhitektura-za-ljudi.
15. Dešman, M., Čerpes, I., Krajcar, V., in Ostan, A. S. (2016). Arhitektura za ljudi. Osnutek arhitekturne politike Slovenije. Dostopno na: drustvo-dal.si/foto/arhitektura_za_ljudi_osnutek_arhitekturne_politike.pdf.

16. De Voldere, I., Romainville, J.-F., Knotter, S., Durinck, E., Engin, E., Le Gall, A., Kern, P., Airaghi, E., Pletosu, T., Ranaivoson, H., in Hoelck, K. (2017). Mapping the Creative Value Chains – A study on the economy of culture in the digital age. European Union.
17. Direktiva Sveta 2013/55/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. novembra 2013 o spremembi Direktive 2005/36/ES o priznavanju poklicnih kvalifikacij in Uredbe (EU) št. 1024/2012 o upravnem sodelovanju prek informacijskega sistema za notranji trg (uredba IMI), UL L 354/132. 28. 12. 2013.
18. Drevenšek, S. (2017). Bodo arhitekti prihodnosti večinoma prenavljali stavbe? Svet kapitala. Dostopno na: svetkapitala.delo.si/ikonomija/bodo-arhitekti-prihodnosti-vecinoma-prenavljali-stavbe (20. 8. 2020).
19. Ernst in Young (EY) (2014). Creating growth: Measuring cultural and creative markets in the EU. Dostopno na: www.creatingeurope.eu.
20. EU BIM Task Group (2017). Priročnik za uvedbo informacijskega modeliranja gradenj v evropskem javnem sektorju. Dostopno na: www.eubim.eu/wp-content/uploads/2018/07/GROW-2017-01356-00-00-SL-TRA-00.pdf.
21. Eurostat (2020). Graduates by education level, programme orientation, sex and field of education. Dostopno na: ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=educ_uoe_grad02.
22. Fakulteta za arhitekturo (FA) (2016). Urbanizem. Predstavitveni zbornik drugostopenjskega magistrskega študijskega programa. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Katedra za urbanizem.
23. Fakulteta za arhitekturo (FA) (2020). Letno poročilo 2019. Poslovno poročilo s poročilom o kakovosti. Računovodsko poročilo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Katedra za urbanizem.
24. Fleming, T., in Erskine, A., 2011. Supporting Growth in the Arts Economy. London: Tom Fleming Creative Consultancy.
25. Freeman, R. E., 1984. Strategic Management: A Stakeholder Approach. Boston: Pitman.
26. Gailis, G. (2020). 100 Best Architecture Firms in the World [2020 Update]. Dostopno na: architecturequote.com/blog/100-best-architecture-firms-in-the-world.
27. Golob, G. (2019). Kako še lahko Fakulteta za Arhitekturo prispeva k izboljšanju stanja arhitektov na trgu dela? Outsider. Arhitektura. Dostopno na: outsider.si/kako-se-lahko-fakulteta-za-arhitekturo-prispeva-k-izboljsanju-stanja-arhitektov-na-trgu-dela.
28. Granda, M. (2016). Intervju Zaha Hadid Architects: Parametricizem, vizija ali utopija? Outsider. Arhitektura. Dostopno na: outsider.si/zaha-hadid-architects-parametricizem-vizija-ali-utopija.
29. Granda, M. (2019). Problem dela v arhitekturi. Outsider. Arhitektura. Dostopno na: outsider.si/plecnik-neoliberallec-pred-neoliberalizmom.
30. Granda, M. (2020). Še en pogled na pismo oporečnih študentov arhitekture. Dostopno na: marijanztobec.wordpress.com/se-en-pogled-na-pismo-oporecnih-studentov-arhitekture.
31. Hanžič, S. (2019). Študentje arhitekture so še vedno prestrašeni. Delo. Dostopno na: www.delo.si/novice/slovenija/studentje-arhitekture-so-se-vedno-popolnoma-prestraseni-161328.html.
32. Klepej Turnšek, V., in Ramovš, J. (2014). Prostor za starost naj dobro služi človeku in naj bo lep. Kakovostna starost, 17(2), str. 67–80. URN:NBN:SI:doc-PAX68T92.
33. Kloosterman, R. C., van Kempen, S., Pratt, A., M'Bay, J., d'Ovidio, M., Greco, L., Borén, T., Henriksson, T., Pareja-Eastaway, M., Pradel-Miquel, M., Ilczuk, D., Janowska, A. A., Gmeiner, R., Kolokytha, D., Tomova, B., in Andreeva, D. (2019). The CICERONE project methodology. Report. University of Amsterdam: Amsterdam.
34. Krajnc, S. (2019). Avtorska pravica v arhitekturi. Ljubljana: ZAPS. Dostopno na: zaps.si/img/admin/file/avtorska%20pravica/Zaps_avtorske%20pravice%20v%20arh-2014-spread-2.pdf.
35. Krajnovič, E. (2015). Pametna mesta so tržni potencial stoletja. MQ 33, str. 21–23. Dostopno na: www.mqportal.si/pametna-mesta-so-trzni-potencial-stoletja.
36. Kučan, A. (2016). Ženska lahko zida le v oblakih. Dnevnik. Dostopno na: www.dnevnik.si/1042731350.
37. Lešnik, T. (2019). Študenti arhitekture v Mariboru se ne soočajo z »akademskim suženjstvom«. Maribor24.si. Dostopno na: maribor24.si/lokalno/studenti-arhitekture-v-mariboru-se-ne-soocajo-z-akademskim-suzenjstvom.
38. Malalan, Ana (2019). Ivan Juretič: Kaj bi z milijonom, če pa lahko letim. Outsider. Arhitektura. Dostopno na: outsider.si/ivan-juretic-kaj-bi-z-milijonom-ce-pa-lahko-letim.
39. Ministrstvo za finance (MF) (2016). Analiza sistema normiranih odhodkov v okviru davka od dohodkov pravnih oseb in dohodnine (dohodki iz dejavnosti).
40. Ministrstvo za infrastrukturo (MI) (2020). Register neodvisnih strokovnjakov in izdajateljev energetskega izkaznic. Dostopno na: podatki.gov.si/dataset/register-neodvisnih-strokovnjakov-in-izdajateljev-energetskih-izkaznic?resource_id=ecf1fe12-0546-47b4-bf6b-e79f-1b553eed.
41. Ministrstvo za kulturo (MK) (2018). Arhitektura za ljudi. Arhitekturna politika Slovenije. Ur. Žižič, Barbara. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
42. Ministrstvo za kulturo (MK) (2020). Arhitektura za ljudi. www.gov.si/teme/arhitekturna-politika.
43. Mlakar, A., Hudoklin, J., Škraba Flis, B., Grilc, M., Cimolini, M., Ostan, A., Goljar, A., in uredniki (2016). Kultura prostora in graditve zdaj! Ljubljana: Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije.
44. Mo, B. (2019). Po anonimnem pismu študentov arhitekture napovedani ukrepi. Delo. Dostopno na: www.delo.si/novice/slovenija/po-anonimnem-pismu-studentov-arhitekture-napovedani-ukrepi-138586.html.
45. Mrevlje, N. (2017). Ženske v arhitekturi v preteklosti in danes. Dostopno na: www.times.si/kultura/zenske-v-arhitekturi-v-preteklosti-in-danes--c39a7c93ac7a-b9ec7520bc916b01074181b6b1af.html.
46. Murovec, N., in Kavaš, D. (2019). Analiza potreb kulturnega in kreativnega sektorja – analiza ankete. Interno poročilo. Ljubljana: IER.
47. Murovec, N., Kavaš, D., in Bartolj, T. (2020). Statistična analiza KKS v Sloveniji. Ljubljana: Muzej za arhitekturo in oblikovanje.
48. NEP Slovenija (2015): Pametna hiša. Dostopno na: nep.vitra.si/datoteke/clanki/Pametna_Hisa_Julij_2015.pdf.
49. N. R. A. (2019). Arhitektura – kaj je in zakaj je pomembna? Dostopno na: www.dominvrt.si/gradnja/arhitektura-pomen-arhitekture-arhitekt-kje-najti-arhitekta-zgodovina-arhitekture.html.
50. Oksanen, J., Kuusisto, O., Lima-Toivanen, M., Mäntylä, M., Naumanen, M., Rilla, N., Sachinopoulou, A., in Valkokari, K. (2018). In search of Finnish creative economy ecosystems and their development needs – study based on international benchmarking. Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 50/2018. Helsinki: Prime Minister's Office.
51. Pucer, P. (2011). Razširjena resničnost. Zdravniški vestnik, 80(7/8), str. 578–585. URN:NBN:SI:DOC-IUEHDRZL from www.dlib.si.
52. Rugelj, B. (2019). Rok Staudacher, arhitekt: Študentje arhitekture bi morali tesneje sodelovati z javnostjo. 16. 9. 2019, MMC RTV SLO. Dostopno na: www.rtvlo.si/univerza100/pred-kamero/rok-staudacher-arhitekt-studentje-arhitekture-bi-morali-tesneje-sodelovati-z-javnost.

- [jo/494621.](#)
53. Sklepi Sveta o delovnem načrtu za področje kulture 2019–2022 (2018/C 460/10), UL C 460/12. 21. 12. 2018.
54. Slonep (2020). Arhitektura. Dostopno na: www.slonep.net/pred-gradnja/nacrtovanje/kaj-je-arhitektura.
55. Suhadolc, J. (2012). Vse najlepše hiše so že narejene. Zakaj odsvetujem študij arhitekture. Pogledi, 18. Dostopno na: pogledi.delo.si/mnenja/zakaj-odsvetujem-studij-arhitekture.
56. Štravs, S. (2015). Namesto zidarjev bodo malo mešali roboti. Delo, Kult. Dostopno na: www.delo.si/prosti-cas/potovanja/namesto-zidarjev-bodo-malto-mesali-roboti.html (20. avgust 2020).
57. Teržan, V. (2011). Verjamem v arhitekturo diskretnih sprememb. Intervju z Marušo Zorec, arhitektko. Delo, Pogledi. Dostopno na: pogledi.delo.si/intervju/verjamem-v-arhitekturo-diskretnih-sprememb.
58. T. S. P. (2019). Ženske v arhitekturi morajo biti pogumne. Delo in dom. Dostopno na: deloin-dom.delo.si/bivanje/arhitektura/zenske-v-arhitekturi-morajo-biti-pogumne (20. 8. 2020).
59. UN Environment Programme (2019). 2019 Global Status Report for Buildings and Construction. Towards a zero-emissions, efficient and resilient buildings and construction sector.
60. Univerza v Ljubljani (UL) (2019). Odgovor na pismo študentov. Dostopno na: www.studentska-org.si/wp-content/uploads/2019/01/Odziv-UL_11012019.pdf.
61. Urbanistični terminološki slovar (2015). Dostopno na: issuu.com/uirs/docs/predogled, (21. 8. 2020).
62. Vecco, M., Vroonhof, P., Clarke, M., van der Graaf, A., in de Haan, L. (2019). Gender gaps in the Cultural and Creative Sectors (with the exception of the audio-visual sector). Dostopno na: www.eenca.com/eenca/assets/File/EENCA%20publications/Final%20Report%20-%20Gender%20in%20CCS%20EAC.pdf.
63. Wahlström, M., Bergmans, J., Teittinen, T., Bachér, J., Smeets, A., in Paduart, A. (2020). Construction and Demolition Waste: challenges and opportunities in a circular economy. European Environment Agency, European Topic Centre on Waste and Materials in a Green Economy.
64. World Architecture 100 (2020). WA100 2020: The big list. Dostopno na: www.bdonline.co.uk/wa100-2020-the-big-list/5103321.article.
65. Zakon o arhitekturni in inženirski dejavnosti (ZAID) (2017). Uradni list RS, št. 61/17. Dostopno na: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAK07342.
66. ZAPS (2010). Arhitekturni natečaji 1998–2010. Ljubljana: ZAPS.
67. ZAPS (2017). Arhigram 2. Poenostavljena merila za vrednotenje projektantskih storitev. Dostopno na: www.zaps.si/img/admin/file/arhigram/ZAPS%20cenik%20popravki%202017.pdf.
68. ZAPS (2018). Dan arhitektov 2018: Javna arhitektura, javni prostor. Dostopno na: www.zaps.si/index.php?m_id=Dan%20arhitektov%202018.
69. ZAPS (2019a). Pismo študentov rektorju – izjava ZAPS. Dostopno na: www.zaps.si/index.php?m_id=NOVICE&n_id=818&fbclid=IwAROL4H9Q7Uxp3_SIUoZJ8XMEz3H_O_UhIl_ixMYok-px1h1fqeETWnhnHhs.
70. ZAPS (2019a). Pismo študentov rektorju – Izjava ZAPS. Dostopno na: www.zaps.si/index.php?m_id=NOVICE&n_id=818&fbclid=IwAROL4H9Q7Uxp3_SIUoZJ8XMEz3H_O_UhIl_ixMYok-px1h1fqeETWnhnHhs.

71. ZAPS (2019b). Vizija natečajne dejavnosti ZAPS. Dostopno na: www.zaps.si/img/admin/file/Natecaji/Splo%C5%A1no%20-%20spletna%20ostran/Vizija%20nate%C4%B8dajne%20dejavnosti%20ZAPS%202019-03.pdf.
72. ZAPS (n. p.). Ženske v arhitekturi. Dostopno na: <https://zaps.si/zenske-v-arhitekturi/>.
73. ZAPS (2020). Pravila stroke – Povzetek zvezkov 0 in 1 (Smernice ZAPS). Delovno gradivo. <https://zaps.si/poklicna-praksa/standard-zaps/standard-zaps-splosno-o-standardu/>

Priloge

Priloga 1: Največja podjetja v panogi

Podjetje	Skupni prihodki	Čisti dobiček ali čista izguba	Število zaposlenih	Dodana vrednost	Dodana vrednost na zaposlenega	EBITDA
LUZ, d. d.	5.176.731	30.290	71	2.969.097	41.724	355.811
LOCUS, d. o. o.	1.125.308	128.647	19	869.856	46.943	195.385
O-PROJEKT, d. o. o., Kočevje	2.422.523	109.495	17	833.564	49.676	463.399
ZUM, d. o. o.	796.417	7.329	16	584.957	35.997	27.933
Z E U načrtovanje, inženiring, d. o. o.	508.629	3.215	13	381.772	29.322	12.585
ACER Novo mesto, d. o. o.	850.479	53.060	13	567.027	44.092	86.151
MM SVTK, d. o. o.	22.371.370	1.726	13	891.015	69.665	301.989
SPINA Novo mesto, d. o. o.	843.001	71.536	11	506.467	47.333	89.589
ESPLANADA, d. o. o.	805.008	9.139	10	424.623	42.462	81.636
Sokpro, d. o. o.	764.883	16.162	10	499.589	49.959	43.579
SAMO SAJNKAR, s. p.	543.838	9.567	10	184.747	18.493	17.666
G 96, d. o. o.	3.502.359	220.087	10	643.127	65.827	299.058
PRODOM BIRO, d. o. o.	673.186	24.335	10	311.050	31.968	59.378
KATA oprema in design, d. o. o.	1.504.815	16.718	10	452.851	46.928	73.980
PROGRIN, d. o. o.	713.807	5.624	9	302.657	33.077	52.547

Vir: AJPES, FIPO, podatki za leto 2019

PREDNOSTI

Rang: 1	<p>PREDNOST: Pomen poklica arhitekt Steber javne politike: SPLOŠNI POGOJI POSLOVANJA Obrazložitev: Poklic arhitekta je zaradi javnega interesa (element kulture in življenja, kakovost grajenega dobrega) zelo pomemben.</p>
Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> • EU je arhitekturo opredelila kot temeljni element kulture in življenja evropskih držav (MK, 2018). • Je eden izmed sedmih poklicev, ki so v EU prepoznani kot regulirani poklici v javnem interesu (MK, 2018). • Zakon o arhitekturni in inženirski dejavnosti. • Arhitekti so zavarovani pred odgovornostjo za škodo, ki bi utegnila nastati investitorju ali tretji osebi v zvezi z opravljanjem arhitekturne dejavnosti. • Arhitektura sooblikuje družbo in vpliva na njeno počutje, obnašanje. • Najpogosteje je rezultat večletnega dela, ki ni le viden, ampak tudi dotaknjen. • Vpliv arhitekture je zelo dolgoročen (vpliv na kakovost grajenega prostora, okolje, vpliv na kakovost življenja uporabnikov). • Kar je danes zgrajeno, je »jutri« kulturalna dediščina. • Dobra, kakovostna, inovativna arhitektura izboljšuje življenje ljudi. Zavedanje o pomenu kakovostne arhitekture se povečuje. • Ugled. • Zgodovina in tradicija.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> • Odgovornost, strokovnost, neodvisnost (MK, 2019), prepoznavnost.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> • Ureditev vrednotenja opravljenega dela (standardizacija, spoštovanje ovrednotene vrednosti). • Arhitektura kot del nacionalne prepoznavnosti (promocija arhitekture v Sloveniji in tujini). • Spoštovanje dogovorjenih pravil (npr. cene storitev, etični kodeks). • Večja vključenost javnosti v arhitekturne dejavnosti. • Dvig števila kakovostnih javnih natečajev. • Kljub veliki odgovornosti (saj gre za vpliv na družbo) in strogemu upoštevanju pravil še vedno obstajajo možnosti za ustvarjalnost, eksperimentiranje, inovacije <p>Akterji: ZAPS in druge podporne organizacije, zakonodajalci in oblikovalci politik, izobraževalne organizacije (in arhitekti sami).</p>
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> • Promocija in ozaveščanje javnosti. • Izdelava analitičnih podlag. • Subvencioniranje uporabe arhitekture (vavčer za mlade arhitekta). • Oblikovanje in razpis kakovostnih javnih natečajev z dobrimi razpisnimi pogoji in ohranjanje standarda kakovostne izvedbe javnih natečajev (ZAPS, 2019a). • Spodbujanje stalnega strokovnega izpopolnjevanja, vseživljenjsko učenje, kar je skladno tudi z Direktivo Sveta 2013/55/EU o priznavanju poklicnih kvalifikacij – to lahko dosežemo s povezovanjem oziroma mreženjem različnih izobraževalnih, strokovnih in civilnodružbenih ustanov (z učenjem na daljavo, kombiniranim učenjem itn.). • Spremljanje/analiziranje kariernih poti arhitektov.

6

Skladno z Direktivo Evropskega parlamenta in Sveta (2005/36/ES) o priznavanju poklicnih kvalifikacij.

Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarske razmere se lahko po odpravi državnih pomoči zaradi pandemije koronavirusa covid-19 poslabšajo, kar bi vplivalo na obseg javnih in zasebnih investicij. K temu lahko prištejemo obstoječi skokovit dvig cen osnovnih gradbenih materialov in njihovo pomanjkanje, kar je posledica pandemije koronavirusa covid-19 (problematika dobavnih verig, zmanjšanje proizvodnje gradbenih materialov, geopolitične razmere, investicijska dejavnost na Kitajskem). Posledično bi bili priča upadu povpraševanja po arhitekturnih storitvah (predvsem zaradi upada investicij v gradbena dela), kar bi negativno vplivalo na ceno, kakovost in strokovnost arhitekturne dejavnosti. Podobno se je zgodilo v gospodarski krizi 2009–2013, ko so se cene na trgu znižale pod spodnjo mejo, kar je vplivalo na kakovost, strokovnost in družbeni ugled arhitekture, poklic pa je izgubil legitimost zastopanja javnega interesa (MK, 2018). • Porast gradbenih podjetij, ki se ukvarjajo tudi s svetovalno dejavnostjo. • Negotove oblike dela, kot sta samozaposlovanje in prekarizacija stroke, na kar opozarjajo predvsem mladi arhitekti.
------------------	--

Rang: 1	<p>PREDNOST: Širok razpon storitev Steber javne politike: TRG Obrazložitev: Arhitekti se ukvarjajo z več dejavnostmi – od oblikovanja manjših predmetov, kot so gradbeni elementi, pohištvo, svetila, do načrtovanja stanovanj, hiš, mest in infrastrukturnih objektov. Lahko le izdelajo idejni načrt, lahko pa izpeljejo projekt od idejnega načrta do končne realizacije. Na razpon izdelkov in storitev, ki jih arhitekti lahko nudijo, nakazuje tudi študija (Murovec in Kavaš, 2019), in sicer ugotovitev, da sta največji skupini kupcev na področju arhitekturne dejavnosti zasebni uporabniki (gospodinjstva) in javni sektor. Med prvimi prevladuje povpraševanje po načrtovanju in oblikovanju stanovanj/hiš (ACE, 2019), medtem ko javni sektor v vlogi naročnika ali/in investitorja vključuje arhitekturne storitve v načrtovanje in oblikovanje javnih zgradb, prostora, krajine, spomenikov, infrastrukture.</p>
Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> • Izobraževalni študijski programi, ki zajemajo širok nabor tehničnih znanj in veščin arhitekturnega oblikovanja oziroma načrtovanja. Študij arhitekture združujejo tehnična, družboslovna in humanistična znanja. Tako imajo arhitekti veliko zanj z različnih področij – od umetnosti, kulture do matematike, statike in fizike. Imeti morajo dobre prostorske predstave in tudi komunikacijske sposobnosti.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> • Odpirajo možnosti za različna sodelovanja (partnerstva z drugimi arhitekti/arhitekturnimi biroji ali s podjetji iz drugih KKS, gradbene dejavnosti ...) in izbiro dela pri projektih (le en del projekta, npr. idejni načrt, izvedba in vodenje celotnega projekta, svetovanje ...).
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> • S spodbujanjem sodelovanja z drugimi dejavnostmi, kot so oblikovanje, gradbeništvo in storitve.
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> • Krepitev kompetenc arhitektov (usposabljanja) in krepitev sodelovanja arhitektov z drugimi dejavnostmi (razvojni projekti, promocija arhitekture). • Spodbujanje sodelovanja arhitektov v raziskovalno-razvojnih projektih.
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> • Prevelika diverzifikacija lahko negativno vpliva na kakovost storitev.

Rang: 2	<p>PREDNOST: Visoka kakovost nekaterih ponudnikov Steber javne politike: TRG</p> <p>Obrazložitev: Kakovost nekaterih ponudnikov nakazuje tako številne nacionalne in tudi mednarodne nagrade, ki so jih prejeli slovenski arhitekti/biroji, kot tudi izvedeni in pridobljeni številni domači in mednarodni javni natečaji.</p>
Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> • Ustrezna splošna kakovost izobraževalnih programov na področju arhitekture in urbanizma. • Pridobivanje izkušenj in spoznavanje dobrih praks na mednarodni izmenjavi v času študija in z mednarodnim sodelovanjem birojev po študiju. • Nadarjenost posameznikov.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> • Dober ugled pri naročnikih in končnih uporabnikih povečuje povpraševanje po tovrstnih storitvah.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> • Promocija arhitekturne dejavnosti in spodbujanje sodelovanja z zasebnim in javnim sektorjem, da pridobimo čim več novih prostorskih/gradbenih projektov, ki bodo oblikovali dobro/kakovostno arhitekturo in tako blaginjo za družbo. <p>Akterji: podporne organizacije, mediji.</p>
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> • Promocija in ozaveščanje. • Spodbujanje zasebnih investicij za oblikovanje javnega prostora in zastopanje javnega interesa. • Povečati število (kakovostnih) javnih natečajev.
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarska kriza, ki bi vplivala na (ponovni) upad povpraševanja po arhitekturnih storitvah in posledično tudi upad cene na trgu, kar bi nadalje vplivalo na kakovost, strokovnost in ugled arhitekture (MK, 2018).

Rang: 2	<p>PREDNOST: Zadovoljiva splošna kakovost izobraževalnih programov in usposabljanj Steber javne politike: KOMPETENCE IN USPOSABLJANJA</p> <p>Obrazložitev: Ljubljanska FA po splošnem prepričanju velja za eno boljših srednjeevropskih arhitekturnih šol (FA, 2016). V Sloveniji so za študij arhitekture na voljo kakovostni študijski programi, kar potrjujejo mednarodne akreditacije teh programov. Na to nakazuje tudi študija (Murovec in Kavaš, 2019), v kateri več kot 60 % respondentov, katerih primarno področje delovanja je arhitektura, ocenjuje, da je pridobitev ustreznih strokovnih znanj (znanj, neposredno povezanih s stroko) v Sloveniji vsaj delno dobra. Od teh jih 26 % meni, da je kakovost izobraževalnih programov dobra, in 11 %, da je zelo dobra. Podporne institucije izvajajo številna usposabljanja.</p>
---------	---

Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> • Mednarodni predavatelji in kakovosten pedagoški kader ter uspešni študenti in diplomanti, ki dosegajo zavidljive rezultate tako doma kot v tujini. • Ponudba kakovostnega študija arhitekture, ki ga spremlja izredna tradicija (tradicija Fakultete za arhitekturo – temeljna načela poučevanja izhajajo iz časov velikih slovenskih arhitektov, do katerih so se poznejši predavatelji sicer kritično opredelili in jih okrepili z novimi pristopi za reševanje arhitekturnih problemov (Rugelj, 2019)). Mednarodno akreditirani študijski programi. • Obstoj podpornih organizacij, ki izvajajo usposabljanja (npr. ZAPS, CzK, IZS, društva, kreativna vozlišča). • Z uveljavitvijo Zakona o arhitekturni in inženirski dejavnosti (v nadaljevanju ZAID) je v veljavo stopil tudi Splošni akt o stalnem poklicnem usposabljanju pooblaščenih arhitektov, pooblaščenih krajinskih arhitektov in pooblaščenih prostorskih načrtovalcev.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> • Arhitekti imajo dobra strokovna znanja in veščine s področja arhitekturnega oblikovanja oziroma načrtovanja. • Prodorni študenti, ki so za svoje študentsko delo nagrajeni – tako domače kot tuje študentske nagrade dobro vplivajo na promocijo in ime poklica. • Usposabljanja omogočajo izvajanje kakovostnih storitev.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> • Vpeljava (še) več seminarskega dela, ki temelji na praktičnem delu (seminarsko delo je načeloma praktično delo, lahko pa poteka tudi teoretično), in več interdisciplinarnosti ter sodelovanja med posameznimi predmeti (Rugelj, 2019). Potrebno je vključevanje realnih problemov v študijski proces, razvoj novih znanj (FA, 2020). • Posodobitev oziroma razvoj nove ponudbe v študijskem programu (FA, 2020). • Omogočenje lažjega prehoda mladih arhitektov po zaključku študija na trg dela (ZAPS, 2019a). Mladi arhitekti imajo dobro strokovno osnovo (znanje, veščine in kompetence), ko zaključijo študij arhitekture, vendar pa potrebujejo še izkušnje, da pridobijo strokovno zrelost (ZAPS, 2019a) in prenosljive kompetence. • Zagotavljanje kakovostnih, relevantnih usposabljanj. <p>Akterji: fakulteta oziroma univerza (profesorji in študenti), zakonodajalci (MIZŠ).</p>
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> • Spodbujanje študentov, da se med študijem udeležujejo seminarskih ekskurzij, arhitekturnih delavnic, poletnih šol, arhitekturnih konferenc, festivalov, na katerih se srečujejo s prakso (Rugelj, 2019). • Vpeljava obvezne strokovne prakse na študiju po zgledu iz tujine (npr. v Švici je obvezna enoletna praksa pred vpisom na fakulteto, v Veliki Britaniji pa je obvezna enoletna praksa med prvo in drugo stopnjo študija, t. i. »year out«) (Dešman in drugi, 2016; ZAPS, 2019a). • Optimizacija števila vpisnih mest na študijskih programih. • Vključitev predmetov s področja prostorske umetnosti in kulture v program obveznega osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (FA, 2020). • Zagotavljanje aktualnosti študijskih vsebin (FA, 2020). • Zagotavljanje izobraževanja in usposabljanj, ki so v skladu z ekonomskimi, družbenimi, okoljskimi in prostorskimi trendi (nova tehnologija, poslovna znanja, prenosljive kompetence, trajnostni razvoj, družbena vključenost, pametne skupnosti). • Usposabljanja s področja poslovanja in prava ter krepitev prenosljivih kompetenc (znanja in veščine na kateremkoli področju dela).

Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> • Neujemanje spretnosti oziroma kompetenc, ki jih mladi arhitekti pridobijo na študiju, s tistimi kompetencami, ki jih potrebujejo arhitekturni biroji, ki že delujejo na trgu (kot primer, v raziskavi iz leta 2017 (Baker, 2018) je skoraj 80 % ameriških arhitekturnih podjetij navedlo, da naj bi v prihodnjih nekaj letih prišlo do pomanjkanja ustreznega kadra – takega, ki bi zadovoljil potrebe njihovih podjetij; v anketi med slovenskimi arhitekti jih več kot polovica (52 %) meni, da arhitektom primanjkuje poklicno specifičnih znanj (Murovec in Kavaš, 2019). K temu je treba dodati pomanjkanje poslovnih in pravnih znanj ter primanjkljaj prenosljivih kompetenc (znanja in veščine na kateremkoli področju dela). • Primanjkljaj »nearhitekturnih« poklicnih kompetenc, kot je produktno oblikovanje. Zaradi prevelikega vpisa ne delajo/ne bodo vsi arhitekti delali kot arhitekti. • Nezainteresiranost splošne javnosti, medijev, politike in drugih kulturnih institucij za prostorska vprašanja, vlogo fakultete v družbi, relevantnost trajnostnega prostorskega razvoja države in družbe (FA, 2020). • Odpor do sprememb. • Poudarek na umetniškem vidiku arhitekture.
------------------	---

Rang: 3	<p>PREDNOST: Javno financiranje energetske prenove stavb Steber javne politike: FINANCIRANJE Obrazložitev: Stalne spodbude Eko sklada za skoraj ničenergijske in nizkoenergijske stavbe</p>
Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> • Finančna podpora uresničevanju ciljev nacionalnega programa varstva okolja in iz njega izhajajočih operativnih programov ter akcijskih načrtov, sprejetih za učinkovito rabo energije in večjo rabo obnovljivih virov energije.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> • Vključevanje arhitektov v (celovite) energetske prenove stavb: dodatno povpraševanje. • Promocija (kakovostne) arhitekture. • Sledenje okoljskim, družbenim, tehnološkim in prostorskim trendom.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> • Celovitejši pristop k energetski prenovi stavb. • Promocija pomena arhitekture pri energetski prenovi stavb.
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> • Sofinanciranje skoraj ničenergijskih stavb, ne pa posameznih ukrepov na stavbah, kot je izolacija fasade ali zamenjava oken, saj so prihranki energije mnogo večji in lahko prispevajo k izboljšanju energetske bilance države. • Nadaljevanje organizacije raznovrstnih arhitekturnih prireditev, na katerih se oglašuje pomen arhitekture pri energetski prenovi stavb.
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> • Fokus na čim nižjih stroških energetske prenove. • Parcialen, diverzificiran pristop k učinkoviti rabi energije.

Rang: 2	<p>PREDNOST: Obstoj podporne infrastrukture Steber javne politike: INFRASTRUKTURA Obrazložitev: Velika oziroma dobra prisotnost podpornih organizacij na trgu arhitekturne dejavnosti – zbornica, številna društva (razvidno iz popisa deležnikov).</p>
Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> • Regulirana dejavnost. • Aktivnost članov. • Široko področje delovanja arhitektov.

Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> • Zastopanje stroke v javnosti, promocija stroke z organizacijo raznih dogodkov, tako strokovnih kot namenjenih za širšo javnost (konference, delavnice, razstave, podeljevanje nagrad). • Prisotnost nagrad, ki jih podeljujejo podporne organizacije, dviguje prepoznavnost in ugled stroki. • Ponudba raznih strokovnih usposabljanj, delavnic, izobraževanj dviguje kakovost izvajanja arhitekturnih storitev.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> • Boljše vključevanje javnosti v arhitekturo s promocijo in organizacijo raznovrstnih arhitekturnih prireditev, kot so razstave in festivali. • Izgradnja ekosistema. <p>Akterji: podporne organizacije, mediji, občine (pomoč pri financiranju promocije, iskanje sponzorjev).</p>
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> • Nadaljevanje organizacije raznovrstnih arhitekturnih prireditev, ki vključujejo tudi širšo javnost, in skrb za dobro promocijo, da informacije o prireditvah pravočasno dosežejo širšo javnost – promocija na spletnih straneh oziroma komunikacijskih kanalih podpornih organizacij ne doseže oziroma težje doseže širšo javnost, potrebna je večja prisotnost medijev. • Nadaljevanje projektov, kot je CzK. • Organizacija mednarodnih simpozijev in konferenc, sodelovanje v mednarodnih projektih skupinah, priprava mednarodnih razstav, razvoj mednarodnih spletnih platform ... • Mreženje podpornih institucij (izgradnja ekosistema).
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> • Nezadovoljstvo članov z delovanjem podpornih organizacij. • Nezainteresiranost politike.

Rang: 2	<p>PREDNOST: Obstoj ZAPS Steber javne politike: INFRASTRUKTURA Obrazložitev: ZAPS je krovno poklicno združenje strokovnjakov, ki šteje več kot 1400 članov.</p>
Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> • Regulirana dejavnost. • Aktivnost članov.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> • Osnovni namen ZAPS je skrb za kakovost strokovnega dela, za ureditev razmer na trgu, ki so pogoj za kakovost dela, in skrb za izobraževanje ter izvajanje javnih pooblastil. • Zagotavljanje strokovnosti in varovanja javnega interesa na področju urejanja prostora in graditve objektov ter varstva tretjih oseb. • Članstvo v zbornici se pridobi na osnovi strokovne kvalifikacije (ustrezna diploma, praksa in strokovni izpit) ter je pogoj za izdelovanje projektne dokumentacije.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> • Krepitev vloge ZAPS.
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> • Širitev storitev (specialistično svetovanje na področju avtorskih pravic, javnih naročil, zakonodaje). • Kadrovska krepitev. • Mreženje podpornih institucij (izgradnja ekosistema).
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> • Nezadovoljstvo dela članov z delovanjem ZAPS. • Društva imajo relativno omejen vpliv na stroko.

Rang: 1	<p>PREDNOST: Prisotnost na tujih trgih Steber javne politike: INTERNACIONALIZACIJA Obrazložitev: Statistični podatki o dejanski vpletenosti slovenskih arhitektov oziroma arhitekturnih birojev na tujem trgu (vrednost izvoza in delež prihodkov iz tujine) kažejo na močno rast izvoza.</p>
Vzroki za prednost:	<ul style="list-style-type: none"> Mednarodni trg za arhitekturo predstavlja pomembno področje razvoja in priložnosti (MK, 2020). Na to nakazujejo tudi statistični podatki o dejanski vpletenosti slovenskih arhitektov oziroma arhitekturnih birojev na tujem trgu (vrednost izvoza in delež prihodkov iz tujine) in njihovo razmišljanje o delu v tujini. Statistični podatki na podlagi baze zaključnih računov nakazujejo, da je kljub visokemu nihanju med leti izvoz v zadnjem desetletju narasel, saj v letih pred 2010 ni presegel 10 mio, od leta 2011 do 2017 pa je najnižjo vrednost dosegel leta 2016 (slabih 13 mio evrov) in najvišjo v letih 2013 in 2017 (slabih 29 mio evrov in dobrih 27 mio evrov) (glej tabelo 5, opomba: v omenjeni bazi niso zajeta vsa aktivna podjetja – izpuščena so tista, ki jim ni treba oddajati zaključnih računov, zato so dejanske vrednosti izvoza od leta 2013 še nekoliko višje). Dobra tretjina respondentov (35 %), katerih primarno področje delovanja je arhitektura, je prisotna na tujih trgih (Murovec in Kavaš, 2019). Leta 2017 je v Sloveniji v povprečju 7,7 % prihodkov arhitekturnega biroja oziroma podjetja, ki se ukvarja z arhitekturno dejavnostjo, predstavljalo delo iz drugih držav EU, kar je več od povprečja EU-26 (2,8 %) (podatki za Slovenijo temeljijo na majhnem vzorcu) (ACE, 2019). V isti raziskavi (ACE, 2019) je bilo ugotovljeno, da je v obdobju zadnjih 12 mesecev tretjina slovenskih respondentov arhitektov resno razmišljala o delu v tujini (od tega 24 % v državah EU in 9 % v državah zunaj EU). Povpraševanje po arhitekturnih storitvah raste v državah v razvoju (Kloosterman in drugi, 2019). Večina majhnih in mikro (večinoma enoosebnih) arhitekturnih birojev je bolj lokalno usmerjena, medtem ko so veliki arhitekturni biroji sposobni opravljati večje, kompleksnejše projekte in so zato tudi pogostejše prisotni na tujih trgih (Kloosterman in drugi, 2019).
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Povečano tuje povpraševanje – tuji trgi so pomemben del arhitekturne dejavnosti, saj po eni strani predstavljajo prostor za izvoz arhitekturnega in inženirskega znanja, po drugi strani pa prostor za izvoz izdelkov in storitev panoge (MK, 2018).
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Krepitev izvozne naravnosti arhitekturne panoge z ustrežno podporo države (svetovanje, informiranje, raziskave trga, sodelovanje na prireditvah). Večja vključenost v mednarodno izmenjavo in sodelovanje že v času študija. Spodbujanje arhitektov (arhitekturnih birojev) k prijavi na mednarodne razpise, natečaje. Tujim trgom je treba boljše predstaviti slovensko arhitekturo, slovenske arhitekte. Oblikovanje partnerstev s tujimi lokalnimi arhitekturnimi biroji ali drugimi lokalnimi podjetji (zaradi drugačnih lokalnih okoliščin, ki jih slovenski arhitekti slabše ali pa celo ne poznajo – za odpravo te ovire si EU prizadeva za oblikovanje enotnega digitalnega trga na področju gradnje in oblikovanja prostora). <p>Akterji: arhitekti, podporne organizacije (društva, zbornica), fakultete, oblikovalci politik.</p>

Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> Organizacija mednarodnih simpozijev in konferenc, sodelovanje v mednarodnih projektnih skupinah, priprava mednarodnih razstav, razvoj mednarodnih spletnih platform oziroma (še) povečanje vključenosti v obstoječe platforme, kot sta Future Architecture in ArchDaily, povezovanje z gospodarskimi panogami. Večja naklonjenost/angažiranost profesorjev, da spodbujajo študente arhitekto in mlade arhitekto k mednarodni izmenjavi in sodelovanju, kar je v Sloveniji omogočeno z različnimi programi (Erasmus, CEEPUS in IAESTE), ki jih ponujajo izobraževalne ustanove. Povečanje podpore ministrstev in drugih organizacij (44 % respondentov, katerih primarno področje delovanja je arhitektura, je navedlo pomanjkanje podpore (ministrstva, SPIRIT, GZD, DZS) kot veliko oziroma zelo veliko oviro za nastop na tujem trgu (Murovec in Kavaš, 2019)). Podpora arhitektom, kot so svetovanja (npr. pravna vprašanja, pridobivanje novih poslov), raziskave tujih trgov, pomoč pri mreženju, vzpostavitev skupinskih zavarovanj za nastop na tujih trgih ... Promocija slovenske arhitekture kot del promocije slovenske države (kulturni turizem, gospodarska diplomacija, ZAPS, MAD). Promocija Slovenije z dosežki arhitekture (angl. "branding").
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Mednarodni prostor je lahko privlačnejši za kakovostne arhitekto oziroma njihove storitve, kar bi lahko vplivalo na pomanjkanje kakovostne arhitekturne ponudbe doma. Nepočrpna finančna evropska sredstva (tudi zaradi (pre)zahtevnih pogojev prijavljanja na mednarodne razpise in ponudbe. Po podatkih raziskave ACE (2019) je 78 % arhitektov navedlo, da so imeli težave pri oddajanju ponudb na evropske javne razpise – približno 40 % jih ni izpolnjevalo zahteve glede doseganja minimalne meje prihodkov, približno enako jih je menilo, da je pretežaven proces, približno tretjina jih je menila, da je postopek prijave predrag ali da nima primernih izkušenj. Nepoznavanje tujih lokalnih fizičnih in družbeno-kulturnih razmer lahko ovira izvoz arhitekturnih storitev/izdelkov (Kloosterman in drugi, 2019). Slovenski arhitekturni biroji so premajhni, da bi lahko konkurirali velikim (mednarodnim) tujim arhitekturnim birojem. S. p. oziroma samozaposleni v kulturi so pogosto dojeti manj resno kot druge pravno-organizacijske oblike podjetij, kar otežuje delovanje na tujih trgih.

Rang: 1	<p>PREDNOST: Promocija kakovostne arhitekture in ozaveščanje javnosti Steber javne politike: OZAVEŠČENOST IN PROMOCIJA Obrazložitev: Obstaja že veliko uveljavljenih prireditev (konference, razstave, predavanja itd.) in nagrad, ki imajo pomembno vlogo za promocijo arhitekture. Ta prednost ima vpliv tudi na steber Kompetence in usposabljanja.</p>
Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> Dolga tradicija kakovostne arhitekture. Močna izobraževalna in raziskovalna dejavnost na področju arhitekture.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Prireditve ozaveščajo o pomenu kakovostne arhitekture različne ciljne skupine. Na prireditvah potekajo tudi nekatere izobraževalne vsebine. Nagrade poleg promocije arhitekture kot panoge pomembno prispevajo tudi k promociji posameznih arhitektov/birojev in olajšajo prepoznavanje kakovostnih arhitektov med sicer zelo heterogeno ponudbo. Nagrade so predvsem priznanje, spodbujanje in razvoj umetniškega talenta ter odlične prakse na področju slovenske arhitekture.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Nadaljevanje aktivnosti promocije. Sledenje ekonomskim, družbenim, okoljskim in prostorskim trendom (nova tehnologija, poslovna znanja, prenosljive kompetence, trajnostni razvoj, družbena vključenost, pametne skupnosti).

Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> Promocija in ozaveščanje (dogodki, mreženje). Veča se število iniciativ in platform, zato obstaja potreba po njihovem medsebojnem povezovanju.
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Upad kakovosti in neprepoznavnost prireditvev in nagrad zaradi njihovega prevelikega števila.

Rang: 3	<p>PREDNOST: Veljavni strateški dokumenti Steber javne politike: PODPORNE POLITIKE Obrazložitev: Obstoj številnih strateških dokumentov, kot so arhitekturna politika, strategija prostorskega razvoja Slovenije, nacionalni in lokalni programi kulture.</p>
Vzroki za prednost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> EU je arhitekturo opredelila kot temeljni element kulture in življenja evropskih držav (MK, 2018) in arhitektura sooblikuje družbo in vpliva na njeno počutje, obnašanje. Zavedanje o pomenu kakovostne arhitekture se povečuje. Arhitektura ima ugled, zgodovino in tradicijo, zato so oblikovalci javnih politik ozaveščeni o pomenu arhitekture, vsaj z vidika priprave strateških dokumentov, medtem ko je njihovo izvajanje zelo pomanjkljivo. Dva od problemov sta medresorska narava arhitekture, graditve objektov in urejanja prostora ter slabo sodelovanje med ministrstvi.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Osnovni namen ZAPS je skrb za kakovost strokovnega dela, za ureditev razmer na trgu, ki so pogoj za kakovost dela, in za izobraževanje ter izvajanje javnih pooblastil. Zagotavljanje strokovnosti in varovanja javnega interesa na področju urejanja prostora in graditve objektov ter varstva tretjih oseb. Članstvo v zbornici se pridobi na osnovi strokovne kvalifikacije (ustrezna diploma, praksa in strokovni izpit) in je pogoj za izdelovanje projektne dokumentacije.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Izvajanje sprejetih strateških dokumentov. Medministrska koordinacija.
Kaj moramo za to storiti (aktivnost)?	<ul style="list-style-type: none"> Medresorska skupina za izvajanje arhitekturne politike. Vključevanje ciljev/ukrepov arhitekturne politike v vse relevantne resorne politike.
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Odsotnost medresorskega sodelovanja

SLABOSTI

Rang: 3	<p>SLABOST: Vloga/ugled poklica arhitekt se zmanjšuje Steber javne politike: SPLOŠNI POGOJI POSLOVANJA Obrazložitev: Arhitekt je bil še pred kratkim spoštovan poklic, danes pa je njegova vrednost v očeh javnosti delno upadla. Vendar to ne pomeni, da Slovenija danes ne premore več dobrih arhitektov. Razlika je v tem, da so včasih resnično izstopala imena velikih arhitektov, kot so bili Jože Plečnik, Maks Fabiani, Ivan Vurnik in Edvard Ravnikar, danes pa je tega manj. Morda leži razlog tudi v tem, da včasih arhitektov v Ljubljani oziroma Sloveniji skorajda ni bilo, danes pa jih imamo čez tisoč (Suhadolc, 2012). Danes imamo uspešne arhitekturne biroje, katerih imena arhitektov niso prepoznana kot nekoč, vsaj širši javnosti ne. Del investorjev še vedno želi kakovostno arhitekturo, saj se zaveda, da je vpliv arhitekture dolgoročen (vpliv na kakovost grajenega prostora, okolje, vpliv na kakovost življenja uporabnikov). K razvrstitvi poklica prispeva tudi država s stalnim spreminjanjem zakonodaje, politiko javnega naročanja in nezadostnim zaposlovanjem uslužbencev s primerno izobrazbo v državni upravi s področja gradnje in urejanja prostora.</p>
Vzroki za slabost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> K razvrstitvi poklica arhitekt je prispevala tudi gospodarska kriza leta 2008 (ZAPS, 2019a). Sistem javnega naročanja, ki je z načinom izbire najnižje ponudbe znižal cene arhitekturnih storitev in povzročil delitev stroke (ZAPS, 2019a). Ogromni odpadki, neučinkovitost (neusklajenost s proračunom in zamude v izvajanju) in okoljsko neodgovorne gradnje so posledica pogodb oziroma javnih razpisov, naročil, ki temeljijo na izboru najnižje cene – kar na splošno prispeva k slabemu ugledu celotne stroke (Bernstein, 2018). K razvrstitvi poklica prispeva tudi država, saj ne zaposluje oziroma premalo zaposluje uslužbence s primerno izobrazbo v državni upravi s področja gradnje in urejanja prostora. Presežek arhitektov na trgu dela (ZAPS, 2019a). Pomanjkanje temeljnega dokumenta, ki določa, kdo kaj dela, pod kakšnimi pogoji, kako in za kakšno plačilo (kolektivna pogodba). Prevlada investorjev. Razvoj in tehnološki napredek, ki sta omogočila dostopnost informacij in znanja, zmanjšujeta ugled poklica, saj lahko ljudje na internetu ali v knjigah sami poiščejo informacije, ki so jih včasih lahko pridobili le pri arhitektih in njihovih storitvah. Nelojalna konkurenca med arhitekti (angl. "dumping").
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Arhitekturna dejavnost je v Sloveniji velikokrat sprejeta kot podpora dejavnost, ki je specializirana za estetiko (MK, 2019). Prenizke cene arhitekturnih storitev.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Večja vključenost javnosti v arhitekturne dejavnosti. Dvig števila kakovostnih javnih natečajev. Arhitekti bi morali delovati kot skupnost s ciljem zagotavljanja ugleda in položaja poklica arhitekt v družbi. Določitev in spoštovanje dogovorjenih cen (sprejetje cenika). <p>Akterji: ZAPS in druge podporne organizacije, zakonodajalci in oblikovalci politik, izobraževalne organizacije, mediji (in arhitekti sami – za delo je treba zahtevati primerno plačilo).</p>

<p>Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ureditev statusa poklica in dejavnosti (MK, 2018). Opcija je ustanovitev sindikata – arhitekti Tina Ferfila, Peter Karba, Daniel Mole, Srđan Nađ, Urška Podlogar Kos in Rok Triller so avgusta 2019 predstavili pobudo za ustanovitev Sindikata arhitektov, krajinskih arhitektov in prostorskih načrtovalcev (SAKAP). • Optimizacija števila vpisnih mest na študijskih programih s področja načrtovanja in oblikovanja posegov v prostor (Dešman in drugi, 2016). • Oblikovanje cenika z določenimi minimalnimi tarifami (s sankcioniranjem dampinških cen). Cenik oziroma metoda za izračun vrednotenja projektantskih storitev sicer obstaja (dostopna na: http://www.zaps.si/index.php?m_id=arhigram_2) in je tudi usklajena z aktualno zakonodajo, vendar je zgolj priporočena, in ne obvezna, zato arhitekti z namenom pridobivanja dela večinoma postavljajo nizke cene svojim storitvam, ki ne omogočajo poštenega plačila za opravljeno delo (Granda, 2020). • Ustvariti potencial arhitekturnega snovanja v celotni šolajoči se populaciji in tako vzgojiti ozaveščene, ustvarjalne in aktivne državljane (Dešman in drugi, 2016; MK, 2019). • Vključitev vzgoje in izobraževanja o arhitekturi v zgodnejšo dobo odraščanja, že v osnovno in srednjo šolo (MK, 2019).
<p>Tveganja?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nadaljevanje obstoječega stanja: veliko akterjev, (pre)veliko število arhitektov, cene projektantskih storitev se na podlagi zakonodaje Evropske unije oblikujejo tržno, kar vpliva na doseženo raven cen.

<p>Rang: 1</p>	<p>SLABOST: Neustrezen sistemski okvir Steber javne politike: SPLOŠNI POGOJI POSLOVANJA Obrazložitev: Ustreznega sistema urejanja prostora ni, saj je ta po osamosvojitvi razpadel med več sektorjev, ki med seboj ne sodelujejo (Mlakar in drugi, 2016). Posledično imamo presežek sektorskih predpisov, ki interese posameznega sektorja skušajo postaviti nad interese drugih, vsi skupaj pa nad sistem urejanja prostora. Država je izgubila vpliv in vlogo glavnega akterja na področju stanovanjske politike. Arhitekti brez ustreznega, jasnega okvirja težko učinkovito funkcionirajo; večji del njihovega dela je namenjen birokraciji, postopki pa so dolgotrajni in netransparentni. Zahtevnost in birokracija postopkov ter stalno spreminjanje zakonodaje (na 3–5 let) na področjih graditve objektov in urejanja prostora. Posledično dolgotrajno pridobivanje dovoljenj (npr. gradbeno dovoljenje) in dolgotrajna priprava ter sprejemanje prostorskih dokumentov na državnih in občinski ravni, pri čemer se stanje v prostoru ne izboljšuje, kar je razvidno tudi iz poročil o prostorskem razvoju (MOP 2001, 2016).</p>
<p>Vzroki za slabost (obrazložitev):</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razdrobljenost lokalne samouprave in decentralizacija; sistematično politično podcenjevanje pomembnosti urejanja prostora in graditve objektov; opustitev vodenja evidenc, nujnih za urejanje prostora, in umik geodetske službe iz lokalnega okolja; neizpolnjene obljube o skrajšanju in poenostavitvi postopkov; nesorazmerna podrejenost načrtovanja prostora načelom varstva okolja, ohranjanja narave in varstva kulturne dediščine; nedorečena vloga javnosti pri urejanju prostora; premajhna strokovna kompetentnost deležnikov pri urejanju prostora in graditvi objektov; pomanjkanje ustreznih strokovnih podlag in poglobljene ocene izvajanja veljavnih zakonskih rešitev; vlada nima posebne strokovne službe za prostorsko, arhitekturno in krajinsko politiko; podcenjenost arhitekturne in inženirske dejavnosti v Sloveniji ter prenizka ozaveščenost javnosti; pomanjkljiv inšpekcijski nadzor, netransparentni postopki, pomanjkanje vizije prostorskega razvoja ... • Stalno spreminjanje zakonodaje: po spremembi zakonodaje je potrebno prehodno obdobje zaradi uskladitve upravnih postopkov, pravilnikov, prilagajanja celotnega sistema. Neuskklajenosti zahtevajo nove spremembe in posledično bo potreben nov zakon, še preden se zaključijo prehodno obdobje uvajanja tega. V primerljivih državah se gradbene in prostorske zakonodaje desetletja bistveno ne spreminjajo, kar predstavlja stabilno okolje za delo in razvoj.

<p>Kakšen je učinek na sektor?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Obseg zazidljivih površin se je izrazil povečal, vendar ne njihov namen ne njihova raba nista skladna z dejanskimi zmožnostmi in razvojnimi potrebami. • Prevlada zasebnih in tržnih interesov nad javnimi pri urejanju prostora in graditvi objektov. • Nestrokovne odločitve pri urejanju prostora in graditvi objektov. • Težave arhitektov pri realizaciji projektov zaradi nejasnosti okvirja, dolgotrajnih birokratskih postopkov in prepuščenosti določenih pomembnih odločitev posameznim javnim uradnikom, ki niso strokovnjaki.
<p>Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Spodbujanje zaposlovanja arhitektov v javnem sektorju, v katerem jih trenutno skorajda ni, vendar bi bili nujno potrebni (ostaja neizkoriščen potencial, saj danes vsaka generacija ustvari relativno veliko novih diplomantov oziroma magistrstov arhitektov) (MK, 2018). • Priprava ustrezne zakonodaje in njeno izvajanje. <p>Akterji: zakonodajalci in oblikovalci politik.</p> <p>Opomba: V času oblikovanja tega dokumenta, je država sprejela novelo Gradbenega zakona, ki je pričel veljati januarja 2022. Zbornica arhitektov je opozorila na škodljive posledice za arhitekturno dejavnost, saj "da sodelovanje arhitekta pri načrtovanju stavbe ne bo več pogoj za pridobitev gradbenega dovoljenja".</p>
<p>Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Potrebna je ustrezna analiza problemov in dosedanjih zakonskih rešitev z upoštevanjem pobud in pripomb stroke.
<p>Tveganja?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Področji urejanje prostora in graditev objektov sta v pristojnosti MOP. • Odločanje na področjih urejanja prostora in graditve objektov (zakonodaja, strateški dokumenti, dovoljenja) je zaradi različnih interesov težavno.

<p>Rang: 2</p>	<p>SLABOST: Prevladovanje samozaposlitve kot oblike zaposlitve (s. p. in samozaposleni v kulturi) Steber javne politike: TRG Obrazložitev: S. p. in samozaposleni v kulturi sta med arhitekti prevladujoči obliki zaposlitve, kar je pokazala raziskava o potrebah KKS v Sloveniji, izvedena med projektom Platforma Centra za kreativnost (Murovec in Kavaš, 2019). To potrjujejo tudi podatki, zbrani v poslovnem registru AJPEŠ. Omenjeni pravno-organizacijski obliki pa sta mnogokrat lahko podlaga za sklenitev netipičnih oblik zaposlitve, kot sta prekarno in pogodbeno delo. Po drugi strani prevladovanje samozaposlitve kot oblike zaposlitve omogoča prilagodljivost, kar poznajo tudi druge države. To omogoča, da so arhitekturne storitve široko dostopne, vendar v Sloveniji manjkajo predvsem večji arhitekturni biroji. Ti lahko tudi (uspešno) nastopajo na tujih trgih.</p>
----------------	---

Vzroki za slabost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> V arhitekturni panogi prevladujejo mikro podjetja, ki jim je težko prilagajati število zaposlenih. Le osem podjetij je takšnih, v katerih število zaposlenih presega deset, od tega lahko le največje podjetje v tej panogi, tj. podjetje z 71 zaposlenimi, umestimo v srednje veliko podjetje. Velikih podjetij v panogi ni. Mikro podjetja težko ponujajo konstantne, celovite storitve, velik izziv je tudi ustrezno upravljanje finančnega toka. Odpuščanje je težka izkušnja tako za delodajalca kot za zaposlenega, medtem ko je zaposlovanje v času (pre)velike delovne obremenitve prav tako težko/naporno, saj je običajno vedno potreben določen uvajalni čas, da novo zaposleni postanejo popolnoma produktivni. Zaradi tega ponujajo pogodbeno delo, polovični delovni čas, predajo delo zunanjim izvajalcem (Baker, 2018). Deregulacija trga dela, ki je omogočila različne netipične oblike zaposlitve, ki se delodajalcem bolj splačajo (ZAPS, 2019a). Kriza v obdobju 2009–2013 je povzročila »ugašanje« številnih arhitekturnih birojev (zmanjšanje števila zaposlenih), kar je povzročilo, da so se številni arhitekti samozaposlili. Sama narava poklica oziroma dejavnosti. Težak vstop mladih arhitektov na trg dela. Pomanjkanje temeljnega dokumenta, ki določa, kdo kaj dela, pod kakšnimi pogoji, kako in za kakšno plačilo (kolektivna pogodba).
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Samozaposlitev in netipične oblike zaposlitve so (večinoma) povezane z manjšim številom zaposlenih – mikro ali mala podjetja, kar podjetju zmanjšuje možnosti, da ponuja raznovrstne projekte tako z vidika gospodarske razpršenosti kot vrste projekta, ko nekatere regije ali deli gradbenega sektorja doživljajo šibkejše čase (AIA, 2018). Samozaposlitev in netipične oblike zaposlitve lahko vplivajo na zmanjšanje ugleda arhitekta in posledično na manjše povpraševanje na trgu. Zaradi hude konkurence med arhitekti na trgu smo priča (pre)nizkim doseženim cenam. Samozaposlitev in netipične oblike zaposlitve predstavljajo manjšo varnost, kar lahko vpliva na manjšo ponudbo dejavnosti (arhitekti se zaposlujejo v drugih sorodnih dejavnostih). Majhnost po drugi strani omogoča večjo fleksibilnost zaposlenih in hitrejše prilagajanje trgu (AIA, 2018), kar je danes zelo pomembno.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> S promocijo in ozaveščanjem o pomenu arhitekture za družbo. Izkoristimo jo lahko tako, da izhajamo iz njene prednosti – samozaposlitev oziroma netipične oblike zaposlitve omogočajo večjo prilagodljivost dela in izbiro dela. <p>Akterji: zakonodajalci in oblikovalci politik.</p>
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> Ureditev statusa poklica in dejavnosti (MK, 2018). Spodbujanje razpisov arhitekturnih in urbanističnih natečajev s pozitivno diskriminacijo za mlade arhitekte (Dešman in drugi, 2016). Spodbujanje sodelovanja z drugimi arhitekturnimi biroji in drugimi dejavnostmi, kot sta oblikovanje in gradbeništvo (oblikovalci, umetniki, inženirji ipd.). Ustanovitev sindikata – arhitekti Tina Ferfila, Peter Karba, Daniel Mole, Srđan Nađ, Urška Podlogar Kos in Rok Triller so avgusta 2019 predstavili pobudo za ustanovitev Sindikata arhitektov, krajinskih arhitektov in prostorskih načrtovalcev (SAKAP)⁷.
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Neenaki pogledi na problematiko med arhitekti. Odsotnost arhitekturne politike.

7

Iniciativa za ustanovitev sindikata SAKAP, www.zaps.si/img/admin/file/Novice/Novice%202019/Sindikata%20SAKAP%20-%20%20nagovor%20-%2031_7_2019.pdf.

Rang: 1	SLABOST: Neurejenost trga Steber javne politike: TRG Obrazložitev: Za trg arhitekturnih storitev so značilni nelojalna konkurenca, pritisk na cene storitev na trgu in neenakost. Posledično so dosežene cene (pre)nizke, kar otežuje delovanje in razvoj.
Vzroki za slabost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> Brezplačno ali slabo plačano delo študentov arhitektov, ki delajo med študijem, da bi pridobili izkušnje. Izkušnje mladih arhitektov so velikokrat zahtevane za zaposlitev v projektantskih podjetjih. Sistem javnega naročanja, ki je z načinom izbire najnižje ponudbe znižal cene arhitekturnim storitvam in povzročil delitev stroke (ZAPS, 2019a). Pomanjkanje temeljnega dokumenta, ki določa, kdo kaj dela, pod kakšnimi pogoji, kako in za kakšno plačilo (kolektivna pogodba). Odsotnost tarifnega pravilnika, ki bi zagotavljal kakovost arhitekturnih in inženirskih storitev (ZAPS, 2019a). Preveliko število arhitektov. Cene projektantskih storitev se na podlagi zakonodaje Evropske unije oblikujejo tržno, zato se priporočenega cenika skorajda nihče ne drži (arhitekti svojim storitvam večinoma postavljajo še nižje cene) (Granda, 2020).
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Prispevanje k zniževanju cen arhitekturnih storitev in splošnemu razvrednotenju poklica, zato arhitekturni biroji zelo malo zaposlujejo s pogodbnimi o zaposlitvi, še posebej pa ne začetnikov, ampak jih najemajo z drugimi oblikami, saj jih nelojalna konkurenca sili v tolikšno zniževanje cen svojih storitev, da onemogoča normalno (za)poslovanje. Ustvarjanje nelojalne konkurence arhitekturnim birojem, ki takšnega početja ne izvajajo (brezplačno ali slabo plačano delo študentov arhitektov in mladih arhitektov). Neurejenost trga arhitekturnih storitev.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Določitev in spoštovanje dogovorjenih cen (sprejetje cenika). Optimizacija števila vpisnih mest na študijskih programih. Dvig števila kakovostnih javnih natečajev.

<p>Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ureditev statusa poklica in dejavnosti (MK, 2018). • Sprejetje kodeksa o ravnanju pedagoškega kadra pri menjavi vlog med javnim in zasebnim področjem (delovanje profesorjev na trgu dela s svojimi arhitekturnimi biroji). • Oblikovanje cenika z določenimi minimalnimi tarifami (s sankcioniranjem dampinških cen). Cenik oziroma metoda za izračun vrednotenja projektantskih storitev sicer obstaja (dostopna na: http://www.zaps.si/index.php?m_id=arhigram_2) in je tudi usklajena z aktualno zakonodajo, vendar je zgolj priporočena, in ne obvezna, zato arhitekti z namenom pridobivanja dela svojim storitvam večinoma postavljajo nizke cene, ki ne omogočajo poštenega plačila za opravljeno delo (Granda, 2020). • Sprememba/posodobitev zakonodaje s področja javnih naročil in natečajev. • Spodbujanje razpisov arhitekturnih in urbanističnih natečajev s pozitivno diskriminacijo za mlade arhitekta (Dešman in drugi, 2016). • Ustanovitev sindikata – arhitekti Tina Ferfila, Peter Karba, Daniel Mole, Srđan Nađ, Urška Podlogar Kos in Rok Triller so avgusta 2019 predstavili pobudo za ustanovitev Sindikata arhitektov, krajinskih arhitektov in prostorskih načrtovalcev (SAKAP); s pomočjo sindikata bi lahko prišli do kolektivne pogodbe, saj je skladno z veljavno zakonodajo do kolektivne pogodbe mogoče priti le na podlagi sporazuma med reprezentativnim predstavnikom delodajalcev in reprezentativnim predstavnikom delojemalcev (sindikata). • Oblikovanje cenika z določenimi minimalnimi tarifami (s sankcioniranjem dampinških cen) (Granda, 2020) oziroma uskladitev znotraj stroke glede primernih tarifnih okvirjev arhitekturnih storitev in posodobitev, morda tudi poenostavitve obstoječih cenikov Arhigram in Urbigram ter zakonska uvedba obvezne uporabe cenika. Pri oblikovanju cenika bi si lahko pomagali s praksami iz drugih držav, kot je Avstrija. • Vzpostavitev ustreznih skupinskih zavarovanj projektantske odgovornosti pri tujih zavarovalnicah, saj v Sloveniji po mnenju arhitektov na trgu ni ustreznih zavarovanj (omejena dostopnost, odsotnost diferenciacije med posameznimi klienti).
<p>Tveganja?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zaradi prevelikega števila arhitektov nadaljevanje obstoječih praks.

<p>Rang: 2</p>	<p>SLABOST: (Pre)kratka obvezna študijska praksa in pomanjkanje interdisciplinarnih znanj v izobraževalnih programih Steber javne politike: KOMPETENCE IN USPOSABLJANJA</p> <p>Obrazložitev: (Pre)kratka obvezna študijska praksa in brezplačno ter slabo plačano delo študentov arhitektov, ki delajo med študijem, da bi pridobili izkušnje, vplivajo na neurejenost trga arhitekturnih storitev.</p>
----------------	---

<p>Vzroki za slabost (obrazložitev):</p>	<ul style="list-style-type: none"> • (Pre)kratka obvezna študijska praksa – obvezna študijska praksa (na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo), ki je del študijskega programa, traja en mesec oziroma 90 ur in prinese študentu kreditne točke ter oceno (UL, 2019), medtem ko v študijskem programu arhitekture na mariborski Fakulteti za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo obvezne študijske prakse sploh ni – namesto obvezne prakse imajo študenti vsako leto pri enem predmetu projektno delo, ki traja en semester (Lešnik, 2019). • Brezplačno ali slabo plačano delo študentov arhitektov, ki delajo med študijem, da bi pridobili izkušnje. Izkušnje mladih arhitektov so namreč velikokrat zahtevane za zaposlitev v projektantskih podjetjih (Hanžič, 2019). • Premalo arhitekturnih birojev, da bi lahko vsem študentom omogočili arhitekturno prakso – to je eden izmed razlogov, da v študijskem programu arhitekture na mariborski Fakulteti za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo obvezne študijske prakse ni (Lešnik, 2019). • Neujemanje spretnosti oziroma kompetenc, ki jih pridobijo mladi arhitekti med študijem, s tistimi kompetencami, ki jih potrebujejo arhitekturni biroji, ki že delujejo na trgu (kot primer, v raziskavi iz leta 2017 (Baker, 2018) je skoraj 80 % ameriških arhitekturnih podjetij navedlo, da naj bi v prihodnjih nekaj letih prišlo do pomanjkanja ustreznega kadra – takega, ki bi zadovoljil potrebe njihovih podjetij; v anketi med slovenskimi arhitekti jih več kot polovica (52 %) meni, da arhitektom primanjkuje poklicno specifičnih znanj (Murovec in Kavaš, 2019). K temu je treba dodati pomanjkanje poslovnih in pravnih znanj ter primanjkljaj prenosljivih kompetenc (znanja in veščine na kateremkoli področju dela). • Primanjkljaj »nearhitekturnih« poklicnih kompetenc, kot je produktno oblikovanje. Zaradi prevelikega vpisa ne delajo/ne bodo vsi arhitekti delali kot arhitekti. • Poudarek na umetniškem vidiku arhitekture. • Problematika.
<p>Kakšen je učinek na sektor?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prispevanje k zniževanju cen arhitekturnih storitev in splošnemu razvrednotenju poklica. • Ustvarjanje nelojalne konkurence arhitekturnim birojem, ki takšnega početa ne izvajajo (brezplačno ali slabo plačano delo študentov arhitektov in mladih arhitektov). • Ustrezna izobrazba za pooblaščenega arhitekta je izobrazba, pridobljena po študijskih programih ravni druge stopnje v skladu z zakonom, ki ureja visoko šolstvo, oziroma izobrazba, ki ustreza ravni izobrazbe, pridobljeni po študijskih programih druge stopnje, s področja arhitekture (to je mag. inž. arh. – bolonjski študij, univ. dipl. inž. arh. – predbolonjski študij).
<p>Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Spodbujanje pridobivanja izkušenj v tujini – delo/praksa v tujih birojih. • Spodbujanje profesorjev, ki delujejo tudi na trgu – imajo svoje biroje, da čim bolj vključujejo svoje študente v svoje biroje in jih tudi primerno nagradijo, plačajo. • Sprememba sistema obvezne študijske prakse v študijskem programu. <p>Akterji: profesorji, zakonodajalci, ZAPS.</p>
<p>Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sprejetje kodeksa o ravnanju pedagoškega kadra pri menjavi vlog med javnim in zasebnim področjem (delovanje profesorjev na trgu dela s svojimi arhitekturnimi biroji). • Tripartitna pogodba za študentsko delo (študent – profesor – fakulteta) (za zavarovanje študentskih pravic) (Mo. B., 2019). • Spodbujanje razpisov arhitekturnih in urbanističnih natečajev s pozitivno diskriminacijo za mlade arhitekta (Dešman in drugi, 2016). • Sprememba sistema pridobivanja obvezne študijske prakse v študijskem programu (Golob, 2019) ali celo zakonska ureditev obveznih študijskih praks in pridobivanja praktičnih izkušenj (Mo. B., 2019). »Po zaključku petletnega študija organizirano pripravništvo kot del rednega izobraževalnega procesa v arhitekturnih birojih in pod strokovnim vodstvom visokošolskih zavodov« (MK, 2018, str. 40).

Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Pri uvedbi obvezne študijske prakse, ki bi bila tudi plačana, se lahko pojavi problem neuskladenosti števila delovnih mest in študentov arhitekture, saj je na trgu že (pre)veliko študentov diplomiranih arhitektov.
Rang: 2	<p>SLABOST: Pomanjkanje finančnih sredstev Steber javne politike: FINANCIRANJE Obrazložitev: Raziskava Slovenski kulturno-kreativni delavec v času COVID-19 (Matjaž, Černič in Kosi, 2020) je pokazala, da je slovenski kulturno-kreativni sektor zelo ranljiv. Čeprav arhitektura velja za enega fleksibilnejših sektorjev (tržna orientiranost), pa nizke cene in dolgotrajnost postopkov vplivajo na pomanjkanje finančnih sredstev (likvidnost, pomanjkanje sredstev za dodatno zaposlovanje).</p>
Vzroki za slabost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> Prešibka ozaveščenost oblikovalcev politik o pomenu arhitekture, medresorska narava arhitekture in slabo sodelovanje med ministrstvi. Problem usklajevanja denarnega toka: nizke cene in dolgotrajnost postopkov vplivajo na pomanjkanje finančnih sredstev (likvidnost, pomanjkanje sredstev za dodatno zaposlovanje), omejen dostop do bančnih kreditov, omejena sredstva za nakup programske opreme ...
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Drobljenje sektorja, konkurenca na podlagi nizke cene, težave z zaposlovanjem mladih arhitektov, omejen razvoj (npr. interna izobraževanja, plačljiva usposabljanja, programska oprema ...).
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Priprava ustreznih ukrepov, ki bodo spodbujali sektor arhitekture, enotnejši pristop arhitektov. Okrepitev dostopa do razpoložljivih finančnih instrumentov. Javne investicije: javni natečaj, poudarek na kakovostni arhitekturi, in ne na najnižji ceni. <p>Akterji: zakonodajalci, ZAPS.</p>
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> Oblikovanje priporočene vrednosti arhitekturnih storitev (»cenika«) z določenimi minimalnimi tarifami (s sankcioniranjem dampinških cen) (Grand, 2020) oziroma uskladitev znotraj stroke glede primernih tarifnih okvirjev arhitekturnih storitev in posodobitev, morda tudi poenostavitve obstoječih cenikov Arhigram in Urbigram ter zakonska uvedba obvezne uporabe cenika. Pri oblikovanju cenika bi si lahko pomagali s praksami iz drugih držav, kot je Avstrija. Nadaljevanje javnih in zasebnih investicij. Izboljšanje dostopa do obstoječih finančnih instrumentov: mikro krediti, posojila (svetovanje) in oblikovanje novih jamstvenih mehanizmov (npr. jamstveni instrument za kulturni in ustvarjalni sektor v programu EU Creative Europe).
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Zaradi prevelikega števila arhitektov nadaljevanje obstoječih praks. Pomanjkanje zavedanja v javnem in zasebnem sektorju o pomenu dobre arhitekture. Gospodarske razmere se lahko po odpravi državnih pomoči zaradi pandemije koronavirusa covid-19 poslabšajo, kar bi vplivalo na obseg javnih in zasebnih investicij.

Rang: 1	<p>SLABOST: Prešibka ozaveščenost oblikovalcev politik in javnosti o pomenu kakovostne arhitekture/kakovostnem grajenem prostoru Steber javne politike: OZAVEŠČENOST IN PROMOCIJA Obrazložitev: Prešibka ozaveščenost oblikovalcev politik o pomenu arhitekture.</p>
Vzroki za slabost (obrazložitev):	<ul style="list-style-type: none"> Medresorska narava arhitekture, graditve objektov in urejanja prostora ter slabo sodelovanje med ministrstvi. Prevlada kratkoročnih (ekonomskih, političnih) interesov nad interesom stroke.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Prevlada investitorjev. Stalno spreminjanje gradbene in prostorske zakonodaje. Po spremembi zakonodaje potrebno prehodno obdobje zaradi uskladitve upravnih postopkov, pravilnikov, prilagajanja celotnega sistema. Neuskladenosti zahtevajo nove spremembe in posledično bo potreben nov zakon, še preden se zaključijo prehodno obdobje uvajanja trenutnega. V primerljivih državah se gradbene in prostorske zakonodaje desetletja bistveno ne spreminjajo, kar predstavlja stabilno okolje za delo in razvoj, medtem ko je v Sloveniji rok veljavnosti posameznega zakona nekaj let. Zaradi cenovnega dampinga in prevladovanja izbora projektov s strani zasebnih in javnih investitorjev na podlagi najnižje cene so izbrane slabe rešitve. To posledično povzroči drago gradnjo in vzdrževanje. Prihranki pri projektni dokumentaciji so tako v primerjavi s škodo, ki jo povzročijo nekatere projekti, majhni. Končni učinki so nekatere projekti, degradacija prostora in neekonomične investicije.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Potreben je dvig ozaveščenosti o vlogi in pomenu oblikovanja v gospodarstvu, družbi, okolju in prostoru. Izvajanje sprejetih strateških dokumentov. Medministrska koordinacija. Upoštevanje stroke (arhitektov, inženirjev, krajinskih arhitektov, prostorskih načrtovalcev, geografov, sociologov, ekonomistov ...).
Kaj moramo za to storiti (aktivnost, potrebni resursi)?	<ul style="list-style-type: none"> Promocija in ozaveščanje (prireditve, mreženje). Usposabljanje javnih uslužbencev. Spodbujanje zaposlovanja arhitektov v javnem sektorju, v katerem jih trenutno skorajda ni, vendar bi bili nujno potrebni (ostaja neizkoriščen potencial, saj danes vsaka generacija ustvari relativno veliko novih diplomantov oziroma magistrstov arhitektov) (MK, 2018). Priprava analiz in vrednotenje pomena arhitekture (strokovne podlage). Medresorska skupina za izvajanje arhitekturne politike. Vključevanje ciljev/ukrepov arhitekturne politike v vse relevantne resorne politike.
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Nadaljevanje pomanjkanja zainteresiranosti oblikovalcev politik: odsotnost medresorskega sodelovanja.

PRILOŽNOSTI

Rang: 1	PRILOŽNOST: Okoljske spremembe, demografske spremembe in družbeni trendi
Obrazložite posamezno priložnost	<ul style="list-style-type: none"> Okoljske spremembe: segrevanje ozračja, onesnaževanje, izredni vremenski pojavi (močnejši in pogostejši nalivi, pogostost in velikost toče, vetrovni vzorci, daljša sušna/deževna obdobja ...). Demografske spremembe: staranje in rast prebivalstva (trenutno je več kot polovica svetovnega prebivalstva skoncentrirana na urbanih območjih (marca 2020 nas je bilo 7,8 milijarde), do leta 2060, ko se pričakuje, da bo na svetu že 10 milijard prebivalstva, pa bosta v mestih živeli dve tretjini prebivalstva (Architecture 2030, 2020). Prebivalstvo v razvitih državah, skupaj s Slovenijo, se stara. To pred arhitekturo postavlja nove zahteve. Družbeni trendi: z mlajšimi generacijami prihajajo nove navade, želje, potrebe, obnašanje, oblikujejo se novi trendi; novi trendi se lahko še hitreje spreminjajo kot nekoč, saj se družba hitreje spreminja, ker imamo več znanja, več informacij, potem je tu še globalni, tehnološki vpliv itd. Preoblikujejo se tipi družin – včasih so širše družine oziroma je več družin živelo pod eno streho, danes je družba veliko bolj individualizirana – mlade družine živijo v svojih stanovanjih, pogosto v drugem kraju kot starši in sorodniki, veliko več je enostarševskih družin, samskih gospodinjstev, vendar pa si ljudje še vedno želimo družbe. Pojavlja se trend skupnih življenjskih prostorov, na primer v oblikovanju manjših stanovanjskih sosesk s skupnim osrednjim prostorom (park, zelenica), v večjih odprtih prostorih, na primer en večji prostor, ki združuje kuhinjo, jedilnico in dnevni prostor (včasih ločeni prostori), in v skupnih delovnih prostorih (angl. "open office") (Brdnik, 2020); vedno več je tudi dela od doma (posledica družbenih trendov, na katere še dodatno vpliva trenutna situacija zaradi covida-19), kar pomeni tudi prilagajanje domačega prostora za delo od doma (eden izmed privih primerov je domača pisarna v obliki kapsule, https://www.archdaily.com/946633/atelier-marko-brajuvic-creates-home-office-capsule-that-fits-in-any-house).
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Povpraševanje po projektih, ki imajo estetsko, družbeno in okoljsko vlogo (Drevenšek, 2017) – rast potreb in povpraševanja po drugačnih prostorih/gradnji, prilagojeni novim okoljskim, demografskim in družbenim trendom, npr. gradnja domov za starejše, prilagojeno načrtovanje in oblikovanje stanovanj, ki so primerna za kakovostno življenje v starosti – dolgoročna oskrba na domu, načrtovanje krajevnih medgeneracijskih središč (npr. po vzoru arhitekta Vere Klepej Turnšek, ene izmed prvih arhitektk, ki so to rešitev razvijale (Klepej Turnšek in Ramovš, 2014)), načrtovanje in oblikovanje stanovanj/hiš, ki imajo skupne odprte prostore za druženje, varnejše hiše (oblika strehe, okna, material), pametne hiše/stanovanja, pametne skupnosti (mesta, vasi, regije).
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Arhitekti samoiniciativno predstavljajo/oglašujejo rešitve, ki upoštevajo trende in tako izboljšujejo bivalno okolje in ustvarjajo razmere za trajnostno družbo. Vključenost arhitektov vse od začetnih faz odločanja do oblikovanja stavb in urejanja prostora ter z ustvarjalnim načrtovanjem in razumevanjem prostora graditi kakovostno arhitekturo (MK, 2018).
Kaj moramo za to storiti (aktivnost)?	<ul style="list-style-type: none"> Arhitekti morajo dobo poznati in slediti vsem spremembam in trendom. To zahteva tudi ustrezne raziskave (analize, predvidevanja), kar je predvsem naloga javnih politik. Kakovostno izobraževanje (MK, 2018). Ustrezna zakonodaja (MK, 2018). Odgovorno vodenje investicij (MK, 2018). Sodelovanje arhitektov v razvojnih projektih (sektorski projekti, interdisciplinarni projekti).
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Negotovost in nepredvidljivost, kako se bo odražalo okolje na naše obnašanje.

Rang: 2	PRILOŽNOST: Usmeritev h kakovostni arhitekturi javnih stavb in javnih površin
Obrazložite posamezno priložnost	<ul style="list-style-type: none"> Kakovostna arhitektura javnih zgradb in površin je vidna celotni družbi, tudi zunaj nacionalnih meja. Prispeva k pozitivni podobi sodobne razvite družbe ter je tako zgled in spodbuda za javne in zasebne investicije ter tudi za domače in tuje (MK, 2018; 2020).
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Povečano domače zasebno povpraševanje. Povpraševanje tujih investorjev, kar lahko vpliva na izvoz arhitekturnega in inženirskega znanja ter tudi na povečan izvoz izdelkov in storitev drugih panog gospodarstva.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Ozaveščanje družbe o arhitekturi javnega prostora – javnih zgradb in površin. Ustvariti potencial arhitekturnega snovanja v celotni šolajoči se populaciji in tako vzgojiti ozaveščene, ustvarjalne in aktivne državljane (Dešman in drugi, 2016; MK, 2019). Na podlagi javnih projektov bi se arhitektura lahko uveljavila kot razvojna dejavnost – sodelovanje med gradbeniki in arhitekti ter večja vključenost arhitektov tudi npr. v gradnjo prometne infrastrukture za zagotavljanje čim boljše kakovosti (Drevenšek, 2017). Večja vključenost arhitektov oziroma uslužbencev s primerno izobrazbo v javnem sektorju na področju graditve in urejanja prostora (na upravnih enotah, občinskih oddelkih skorajda ni zaposlenih arhitektov; tudi sektorska študija o arhitekturni dejavnosti v EU, ki jo periodično pripravlja ACE, potrjuje, da je v slovenskem javnem sektorju arhitekturna stroka zastopana podpovprečno) (Dešman in drugi, 2016; MK, 2018). Promocija kakovostne arhitekture javnih stavb in javnih površin. <p>Akterji: arhitekti, občine, država, podporne organizacije (društva, zbornica).</p>
Kaj moramo za to storiti (aktivnost)?	<ul style="list-style-type: none"> Promocija slovenske arhitekture doma in v tujini (festivali, razstave, prevajanje strokovne literature itd.) ter spodbujanje arhitektov oziroma arhitekturnih birojev k prijavi na domače in mednarodne nagrade, kot je evropska nagrada za sodobno arhitekturo Mies van der Rohe Award. Vključitev vzgoje in izobraževanja o arhitekturi v zgodnejšo dobo odraščanja, že v osnovno in srednjo šolo (MK, 2019). Sodelovanje in povezovanje stroke in resorjev (predvsem ministrstva). Boljše/večje sodelovanje/vključenost turistične dejavnosti (kulturni turizem) v širjenje prepoznavnosti arhitekture javnih zgradb in javnih površin (vodeni ogledi, prospekti z opisi arhitekture, razstave (npr. v atriju, avli hotela), večja promocija arhitekture pri trženju turistične storitve ipd.).
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Slabša, dražja javna arhitektura zaradi razdvojenosti med resorji (ministrstvi) (Klepej Turnšek in Ramovš, 2014). Javna naročila, razpisi, natečaji, ki temeljijo na sistemu izbora najnižje ponudbe – posledica je manj kakovostna gradnja, manj prijazna do okolja, kot bi lahko bila. Ne nazadnje so take gradnje na koncu lahko celo dražje, saj lahko gradnja, ki temelji na uporabi (naj)cenejših, manj kakovostnih materialov ter zadovoljevanju zgolj najnižjih standardov, kmalu zahteva obnovo ali nadgradnjo.

Rang: 1	PRILOŽNOST: Evropske in nacionalne smernice in politike k oblikovanju zelenega, trajnostnega gospodarstva: Kakovostna arhitektura in Inovativna arhitektura; Zeleni dogovor; Novi evropski Bauhaus
Obrazložite posamezno priložnost	<ul style="list-style-type: none"> Kakovostna arhitektura je zdrava, varna, do okolja prijazna, ekonomična, uporabna in lepa (povzeto po MK, 2020). Inovativna arhitektura je spodbuda za gospodarsko rast in blaginjo ljudi (povzeto po MK, 2020). Evropski in nacionalni sprejeti dokumenti, ki spodbujajo zeleno oziroma trajnostno gospodarstvo (npr. Dolgoročna strategija za spodbujanje naložb energetske prenove stavb (sprejeta leta 2015 in določa prenovo 3 % javnih stavb ožjega javnega sektorja letno do leta 2023), Akcijski načrt za krožno gospodarstvo ...). Izredno pomemben je Zeleni dogovor, s katerim želi Evropa postati prva podnebno nevtralna celina. Cilj Zelenega dogovora je pripraviti vse sektorje gospodarstva EU, da se bodo s tem izzivom lahko spoprijeli. Unijo usmerjajo na pot k uresničitvi njenih podnebnih ciljev do leta 2030 na pravičen, stroškovno učinkovit in konkurenčen način. Priprava in sprejetje Načrta za okrevanje in odpornost v vrednosti 2,5 milijarde evrov. Novi evropski Bauhaus je ustvarjalna interdisciplinarna pobuda, katere cilj je na podlagi razprav oblikovati nove načine življenja na stičišču umetnosti, kulture, socialne vključenosti, znanosti in tehnologije. Omo- goča uresničevanje zelenega dogovora v našem življenjskem okolju.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Povečano povpraševanje po »zelenih« projektih. Potreba po večjem sodelovanju strokovnjakov z več področij, kot so arhitektura, urbanizem, gradbeništvo, elektrotehnika, energetika, geo- grafija, zdravstvo, pa tudi šolstvo, kultura, ekonomija ...
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Arhitekti lahko samoiniciativno krepijo svoje znanje in razvijajo kre- ativnost, danes dve pomembni konkurenčni prednosti (EY, 2014), še posebej pri usmerjenosti k ciljem o kakovostni, inovativni arhitekturi. S svojim širokim znanjem lahko arhitekti (s pridobitvijo licence) svoje delovanje razširijo tudi na področje izdaje certifikatov (npr. energetska izkaznica). Po podatkih raziskave ACE (2019) je delež slovenskih arhi- tektur- ninih birojev (angl. "architectural practices"), ki ponujajo storitve za izdajo certifikatov, (veliko) nižji od povprečja EU-26 (npr. s področja energetske učinkovitosti stavb: 13 % slovenskih arhitekturnih birojev in 41 % v EU-26; s področja zdravja in varnosti: 2 % slovenskih arhitek- turnih birojev in 29 % v EU-26 (podatki so za leto 2017)). Tudi register pooblaščenih izdajateljev energetskih izkaznic v Sloveniji s stanjem na dan 23. 7. 2020 nakazuje na relativno majhno (16 %) prisotnost arhitekturnih podjetij med izdajatelji (ta podatek je treba upoštevati s previdnostjo, saj smo do tega rezultata prišli na podlagi iskanja besede »arhit« v imenu podjetja (v omenjenem registru ni podatka o dejavno- sti)). Kakovostno naravno okolje je primerjalna prednost Slovenije, ki jo lahko nadgradimo s kakovostno arhitekturo – kakovostno grajenim prosto- rom (MK, 2018). Spodbujanje sodelovanja z drugimi panogami (npr. za grajenje energet- sko učinkovitih, skoraj ničenergijskih, pametnih, varnih, zdravih stavb) in zagotavljanje prisotnosti arhitekturne stroke pri vzdrževalnih delih, ki imajo vpliv na preoblikovanje objektov (energetske prenove ipd.) (MK, 2018). Spodbujanje arhitekturne dejavnosti, da zavzame aktivno vlogo pri oblikovanju trajnostnega okolja. Povečanje števila zelenih javnih naročil (stavbe javnih organov predsta- vljajo zgled (MZI, 2018)). Izvajanje Načrta za okrevanje in odpornost v vrednosti 2,5 milijarde evrov. <p>Akterji: arhitekti, zbornica, zakonodajalci in oblikovalci politik.</p>

Kaj moramo za to storiti (aktivnost)?	<ul style="list-style-type: none"> Boljša promocija in predstavitev stroki, kako lahko izkoristiti možnosti, ki so na voljo tako v državi kot v EU za sofinanciranje pri uporabi materia- lov, prijaznih do okolja. Organizacija izobraževanj in okrepitev usposabljanj odgovornih oseb za področje trajnostne gradnje (kot so energetska prenova stavb, uporaba novih, naravnih materialov oziroma materialov, manj škodljivih do oko- lja) in izvajalcev na vseh ravneh priprave in izvedbe projekta (naročniki, ponudniki, pospeševalci, izvajalci meritev, projektanti ...) (MZI, 2018). Oblikovanje delovnih skupin (podobne, kot je že oblikovana delovna sku- pina za izvajanje arhitekturne politike), ki bi pretehtale mogoče smeri razvoja sistema celovitega zagotavljanja kakovosti v skladu z načeli trajnostne gradnje, pri čemer se upoštevajo vse faze življenjskega cikla stavb (projektiranje, gradnja/obnova, upravljanje/obratovanje). Delovna skupina naj bo oblikovana na podlagi sodelovanja deležnikov, kot so naročniki, (pod)izvajalci, zbornice (GZS, ZAPS, IZS, OZS), strokovnjaki s povezanih področij (arhitektura, urbanizem, gradbeništvo, elektrotehni- ka, energetika, ekonomija ...) (MZI, 2018). Sprememba zadevne zakonodaje, ki bi spodbujala večje sodelovanje pri prenovi stavb in trajnostnem razvoju mest (tudi spodbujanje učinkovi- tega sodelovanja lastnikov pri prenovi večlastniških stavb (Dešman in drugi, 2016)). Vključevanje stroke v vse segmente oblikovanja stavb in urejanje prostora (od malih do velikih, od novogradnje do prenove, energet- ske sanacije, zaščite objektov kulturne in arhitekturne dediščine itd.) (Dešman in drugi, 2016). Urejenost in transparentnost javnega naročanja in javnih natečajev, ki temeljijo na sistemu kriterija kakovosti (Dešman in drugi, 2016).
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Neprimerno prilagajanje novim trendom oziroma neprimerno upoštevanje novih zahtev o zeleni, trajnostni gradnji zaradi relativno visokih stroškov (naročniki, investitorji, ki iščejo (naj)cenejše rešitve, le da bi ugodili zahtevam), kar ima podobne posledice kot javna naročila, razpisi, natečaji, ki temeljijo na sistemu izbora najnižje ponudbe – posledica je manj kakovostna in do okolja manj prijazna gradnja, kot bi lahko bila. Ne nazadnje so take gradnje na koncu lahko celo dražje, saj lahko gradnja, ki temelji na uporabi (naj)cenejših in manj kakovostnih materialov ter zadovoljevanju zgolj najnižjih standardov, kmalu zahteva obnovo ali nadgradnjo.

Rang: 1	PRILOŽNOST: Gospodarska/družbena kriza (zaradi covid-19)
Obrazložite posamezno priložnost	<ul style="list-style-type: none"> Trenutna gospodarska/družbena kriza, ki je posledica pandemije, prispeva k oblikovanju novih potreb, zahtev in želja prebivalstva po večji varnosti, zdravju, udobju in dobremu počutju tako v javnih kot zasebnih zgradbah (že nekaj časa vemo, da naravna svetloba v pisarni, zračne pisarne in tudi povezanost z naravo (skupni atriji z zelenico, drevesi ...) zagotavljajo boljše zdravje, počutje in zadovoljstvo zaposlenih, kar posledično vpliva na boljšo produktivnost, zaradi covid-19 pa se zdaj stremi k omogočanju tudi čim več zunanjih prostorov, primernih za delo, možnosti za delo na odprtem prostoru (npr. https://www.archdaily.com/tag/home-office-and-productivity?ad_source=iv-header&ad_name=hamburger_menu).
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Poleg že tako splošnega/evropskega trenda po trajnostni družbi in gospodarstvu so se posledice pandemije še bolj dotaknile družbe, kar še dodatno spodbudno vpliva na povpraševanje po projektih za obnovo in nadgradnjo objektov ter gradnjo arhitekture, ki je zdrava, varna, do okolja prijazna in ekonomična – kakovostna arhitektura.
Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Nacionalne in predvsem evropske spodbude za tovrstne projekte z javnimi razpisi, natečaji in tudi subvencijami, ki spodbujajo zasebno povpraševanje.
Kaj moramo za to storiti (aktivnost)?	<ul style="list-style-type: none"> Večje sodelovanje resornih ministrstev in vključevanje stroke za oblikovanje kakovostnih, pametnih ukrepov in spodbud, ki bodo omo- gočili hitrejšo premike in tudi ublažili posledice covid-19 na družbo in gospodarstvo.

Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Težave in zamude pri dobavi materialov ali opreme, pomanjkanje delavcev pri izvajalcu ali podizvajalcih, (še večje) zamude pri pridobivanju dovoljenj in soglasij. Negotovost in nepredvidljivost – kako se bo virus obnašal in ali bodo še naslednji vali, kar bi še dodatno oslabilo gospodarstvo in zmanjšalo možnosti (kupno moč) za povpraševanje po novih projektih za načrtovanje in oblikovanje kakovostne arhitekture. Nepripravljenost javnega in zasebnega sektorja, da v kriznih časih investirata v projekte. Manjše investicije v turizmu, poslovnem sektorju – manjše povpraševanje po gradnji hotelov, saj ljudje manj potujejo oziroma bodo manj potovali, manjše povpraševanje po poslovnih zgradbah/prostorih, saj je pandemija še okrepila trend dela od doma.
------------------	---

Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?	<ul style="list-style-type: none"> Oblikovanje kulture v podjetjih/na trgu, ki podpira večjo prisotnost žensk v stroki. Dvig prepoznavnosti arhitekta (med znanimi arhitekti in tudi pri dobitnikih nagrad prevladujejo moški; arhitektke so velikokrat spregledane).
Kaj moramo za to storiti (aktivnost)?	<ul style="list-style-type: none"> Spodbujanje organizacije prireditelj, kot so razstave ali nagrade, ki so posvečene arhitektkam. Ustanovitev organizacij za promocijo in podporo ženskam v arhitekturi kot arhitekturnemu poklicu v celoti (npr. projekt MOMoWo, delovna skupina Ženske v arhitekturi v okviru ZAPS, ki je tudi vključena v delovno skupino Women in Architecture v okviru ACE in kot partnerska organizacija pri projektu YesWePlan! programa Erasmus).
Tveganja?	<ul style="list-style-type: none"> Nesprejetje sklepov Sveta Evropske unije glede enakosti spolov v kulturnem in kreativnem sektorju.

Rang: 3	PRILOŽNOST: Enakost spolov kot prednostna naloga Delovnega načrta za področje kulture 2019–2022
Obrazložite posamezno priložnost	<ul style="list-style-type: none"> Zaznan trend naraščanja žensk v stroki tako na ameriškem kot evropskem trgu (ACE, 2019; AIA, 2018). V EU v mlajši starostni skupini (v tridesetih) prevladujejo arhitektke (53 %) (ACE, 2019). Večja prisotnost žensk v izobraževanju in praksi kot nekoč (Mrevlje, 2017; T. S. P., 2018) (po Eurostatovih podatkih je v bilo v letih 2017 in 2018 med tistimi, ki so zaključili terciarno izobraževanje (ravni 5–8) s področij arhitekture in gradbeništva, 44 % žensk v Sloveniji v obeh letih in 40 % oziroma 41 % v EU-28 (Eurostat, 2020)). Evropske in nacionalne iniciative za zagotavljanje enakosti spolov (Strategija za enakost spolov za obdobje 2020–2025; enakost spolov je ena izmed petih prednostnih nalog v Načrtu za področje kulture 2019–2022) – plačna vrzel, zaposlitvena vrzel in vrzel na vodstvenih položajih so področja, na katerih enakost še zmeraj ni dosežena tudi na področju arhitekturne dejavnosti. To dokazujejo tudi podatki sektorske raziskave (ACE, 2019), saj je bila še v letu 2018 v arhitekturni dejavnosti v EU prisotna 25 % plačna vrzel, na vodilnih položajih (lastniki, partnerji ali direktorji) je bilo veliko manj arhitekta kot arhitektov, medtem ko je bila porazdelitev arhitekta in arhitektov, ki so zaposleni v privatnih arhitekturnih birojih ali v javni upravi, veliko bolj enakomerna, na trgu dela pa je bilo v arhitekturni dejavnosti prisotnih 39 % arhitekta. Čeprav brez konkretnih podatkov (iz sektorske raziskave ACE (2019) lahko za Slovenijo razberemo podatka, da je med vsemi arhitekti 48 % arhitekta in da znaša plačna vrzel 4 % (vendar je treba rezultate jemati s previdnostjo, saj podatki temeljijo na majhnem vzorcu)) lahko povzamemo, da je v Sloveniji slika sicer nekoliko boljša, vendar vrzeli še vedno obstajajo tudi pri nas. Te vrzeli oziroma razlike med slovenskimi arhitektkami in arhitekti so večinoma potenciran izraz problematike celotne stroke (ZAPS, n. p.). Prizadevanja za odpravo stereotipov o vlogi moških in žensk v arhitekturni dejavnosti, ki vplivajo tudi na končno dojetje izdelkov arhitektov. Namreč, na eni strani se pričakuje, da se moški ukvarjajo z bolj tehničnimi, funkcionalnimi, dragoceni in težjimi področji oblikovanja, na drugi strani pa se od žensk pričakuje, da uporabljajo mehkejša materiale in izdelujejo manj estetsko vredne ali funkcionalne kose. Arhitektke pretežno ustvarjajo na področju oblikovanja interierja, vrtov in vizualnih komunikacij. Kič in doma ustvarjeni izdelki so pogosto videti bolj ženstveni, medtem ko so uporabni, inovativni in tehnični izdelki videti bolj moški. Arhitektura (in gradbeništvo) sta tipično moški stroki. To stereotipno dojetje vpliva tudi na plače in potencial žensk za prehod na odgovornejše/vodstvene položaje (Kučan, 2016; Vecco in drugi, 2019).
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Dejavnost ima potencial, da postane bolj uravnotežena z vidika spola. Pridobitev neizkoriščenega potenciala, saj z naraščanjem zaposlenosti žensk arhitektura postaja še boljša (T. S. P., 2018) – osvežitev stroke, novi, drugačni pogledi.

Rang: 1	PRILOŽNOST: Nove tehnologije in digitalizacija
Obrazložite posamezno priložnost	<ul style="list-style-type: none"> Prehod na digitalno obliko upravljanja gradnje in sredstev z informacijskim modeliranjem gradenj (t. i. tehnologija BIM – angl. "Building Information Modeling") je rastoč svetovni trend, ki na trg infrastrukture prinaša bistveno izboljšanje produktivnosti in stroškovno učinkovitost (EU BIM Task Group, 2017). V EU je izšel priročnik za spodbujanje uporabe informacijskega modeliranja gradenj v evropskem javnem sektorju: Priročnik za uvedbo informacijskega modeliranja gradenj v evropskem javnem sektorju (EU BIM Task Group, 2017). V Sloveniji se za gradnjo javnih stavb v javnih naročilih že predvideva uporaba tehnologije BIM za nadzor nad stroški in življenjskim ciklom stavb (glej priporočila Stanovanjski sklad: https://ssrs.si/ssrs_nv/novinarsko-vprasanje-vecer). Po podatkih raziskave ACE (2019) slovenski arhitekti kljub na splošno slabši seznanjenosti s tehnologijo BIM kot gledano v EU-26 (32 % slovenskih arhitekturnih birojev pozna tehnologijo BIM, vendar je ne uporabljajo, in kar 28 % jih tehnologije BIM ne pozna, medtem ko gledano v EU-26 je 67 % arhitekturnih birojev, ki BIM poznajo, vendar je ne uporabljajo, in 14 % takih, ki s tehnologijo BIM niso seznanjeni) omenjeno tehnologijo v večji meri uporabljajo (40 % arhitekturnih birojev v Sloveniji je že uporabilo tehnologijo BIM, medtem ko jo je v EU-26 le 19 % in več kot polovica projektov (55 %) v slovenskih arhitekturnih birojih, ki so to tehnologijo uporabili, je narejena z uporabo tehnologije BIM, medtem ko je v EU-26 dobra tretjina (37 %) projektov narejena z uporabo tehnologije BIM v birojih, ki tovrstno tehnologijo uporabljajo). Po podatkih ankete o potrebah KKS (Murovec in Kavaš, 2019) 47 % respondentov s področja arhitekture ocenjuje, da so delno dobro opremljeni z najnovejšo tehnologijo, relevantno za njihovo področje, le 12 % jih ocenjuje, da so zelo dobro opremljeni, medtem ko jih skoraj četrtina (24 %) ocenjuje, da so z najnovejšo tehnologijo delno slabo opremljeni (rezultati so nekoliko višji oziroma boljši, kot to velja za celotno KKS). Poleg tega jih 60 % meni, da ima razvoj tehnologije pozitiven vpliv na poslovanje KKS (podobno kot velja za celotno KKS). Ti podatki nakazujejo na neizkoriščen potencial in priložnosti, ki še ostajajo v arhitekturni dejavnosti, da ta zaradi uporabe nove tehnologije postane še boljša. Načrtovanje in oblikovanje pametnih domov – pametna gradnja, ki temelji na tehnologiji, ki jo lahko upravljamo s telefonom ali tabličnim računalnikom, omogoča udobnejše življenje in prispeva k bolj energetsko učinkovitim domovom/objektom.
Kakšen je učinek na sektor?	<ul style="list-style-type: none"> Podjetja, ki uporabljajo novo tehnologijo (tehnologijo BIM), pridobijo pomembno konkurenčno prednost (nižji stroški, večja produktivnost, boljše kakovost ...). Močnejša, digitalno usposobljena panoga privablja nadarjene osebe in naložbe. Nove priložnosti za rast panoge z izvozom in dodatno ponudbo storitev. Digitalizacija omogoča lažje prilagajanje in sledenje trendom trajnostno grajenega okolja, učinkovitejši rabi virov (EU BIM Task Group, 2017).

<p>Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Vlada in organizacije javnega sektorja naj prevzamejo vodilno vlogo pri spodbujanju sektorja k uporabi digitalne tehnologije in izkoriščanju neizkoriščenih možnosti, ki jih digitalna tehnologija omogoča – obvezna uporaba tehnologije BIM pri ustrezno velikih oziroma zahtevnih projektih javnega značaja (javni razpisi, javni natečajji) (Arhinova, 2020; EU BIM Task Group, 2017). Spodbujanje arhitekturnih birojev s promocijo in ozaveščanjem o pomenu novih tehnologij (programska oprema), da bi jih v čim večji meri tudi samoiniciativno uvajali v svoje delo. Spodbujanje uporabe pametne tehnologije pri grajenju novih stavb oziroma obnovi obstoječih, kjer je smotno. Akterji: arhitekti, zbornica, zakonodajalci in oblikovalci politik, ponudniki nove oziroma pametne tehnologije.
<p>Kaj moramo za to storiti (aktivnost)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Za prehod na digitalno obliko upravljanja gradnje in sredstev je treba prilagoditi poslovne modele in zagotoviti primerno izobraževanje, da panoga razvije pravo znanje in spretnosti – zagotoviti usposobljene zaposlene z ustreznimi digitalnimi kompetencami in zmožnostjo delovanja v celotni vrednostni verigi. Za vzpostavitev vodilne vloge javnega sektorja pri digitalnem preoblikovanju sektorja je treba določiti prepričljive spodbujevalce, jasno vizijo in konkretne cilje. Določijo naj se sistemi podpore in nadzora, ki merijo napredek pri doseganju ciljev, odkrivajo težave ipd. Promocija nove oziroma pametne tehnologije, širjenje dobrih praks.
<p>Tveganja?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Nenaklonjenost podjetij za sprejetje novih tehnologij pri svojem delovanju (tehnologije BIM). (Pre)velika stroškovna obremenitev predvsem za mikro podjetja (ki prevladujejo v tej stroki), kar bi za podjetje ob nepravilnem uvajanju oziroma prehodu lahko bilo tudi usodno. Pametna gradnja lahko pripelje do težav v medsebojnih odnosih, t. i. tehnoferenca, ko tehnologija ovira komunikacijo (brskamo po zaslonih, namesto da imamo direkten stik z ljudmi) (Brdnik, 2020). Zahteve po hitrejšem reševanju problemov, postavljanje nerazumnih rokov in pojav nelojalne konkurence zaradi tehnološkega napredka. Politični interesi.

NEVARNOSTI

<p>Rang: 1</p>	<p>NEVARNOST: Neracionalna raba prostora</p>
<p>Obrazložite posamezno nevarnost</p>	<ul style="list-style-type: none"> Prostor je omejena naravna dobrina, ki se krči zaradi naše uporabe in rasti prebivalstva. Širjenje mest. (Netrajnostno) razpršena gradnja. Prostorska stihija in nelegalna gradnja. Večanje prometnih obremenitev. Migracije. Človekovo poseganje v prostor ima dolgotrajne posledice (stavbe so velik porabnik virov in energije – 40 % energije se porabi v stavbah) (Dešman in drugi, 2016).
<p>Kakšen je učinek na sektor?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Treba se je prilagoditi novim potrebam in zahtevam – boljše vključevanje prostora v gradnjo in boljša izkoriščenost prostora.
<p>Kako jo lahko še izkoristimo (potrebna je realna ocena, kdo lahko ukrepa)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Doseganje usklajenosti in zagotavljanje primerne grajenega okolja – kakovostna, inovativna arhitektura. Prenova starih stavb. Dobre arhitekturne rešitve, kako izkoristiti prazne, slabo izkoriščene prostore.
<p>Kaj moramo za to storiti (aktivnost)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Primerna zakonodaja.
<p>Tveganja?</p>	<ul style="list-style-type: none"> Nadaljevanje obstoječih trendov.

Analiza panoge arhitektura v Sloveniji

Izdal in založil

Muzej za arhitekturo in oblikovanje (MAD)/
Center za kreativnost (CzK)
Rusjanov trg 7, SI-1000 Ljubljana

Zanj

dr. Bogo Zupančič, direktor MAD,
mag. Anja Zorko, vodja Centra za kreativnost

Pripravili

dr. Damjan Kavaš, dr. Nika Murovec, dr. Barbara Kalar,
dr. Tjaša Bartolj, Inštitut za ekonomska raziskovanja

Strokovna sodelavca

Mika Cimolini, Center za kreativnost
Vlado Krajcar, Zbornica za arhitekturo in prostor

Vodja projekta

mag. Anja Zorko

Sodelavci

Maja Kovačič, Hana Vardjan

Lektura

Lektorična

Oblikovanje

Pikto

Tisk

Collegium Graphicum

Število izvodov

300

Center za kreativnost

Anja Zorko, vodja CzK
Mika Cimolini, poslovni vodja programa CzK
Urška Krivograd, vodja projektov
Maja Kovačič, vodja projektov
Marko Podjavoršek, vodja projektov

Leto izida

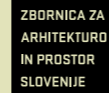
Ljubljana, 2022

Publikacija je brezplačna.

© Center za kreativnost, www.czks.si

Center za kreativnost (CzK) je nacionalna interdisciplinarna platforma za razvoj kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji. S svojimi programi krepi družbeno in ekonomsko vrednost sektorja ter ga aktivneje povezuje z gospodarstvom in drugimi sektorji. CzK je pomemben del podpornega okolja za inovacije v Sloveniji.

Projekt sofinancirata Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj in Republika Slovenija. Izvaja se v Operativnem programu za izvajanje evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020. Projekt Center za kreativnost je zasnoval Muzej za arhitekturo in oblikovanje (MAD).

**CENTER ZA
KREATIVNOST**
CENTRE FOR
CREATIVITY

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD ZA
REGIONALNI RAZVOJ
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST